

Eindtermen Accountantsopleidingen 2016

December 2016

CEa

Commissie Eindtermen
Accountantsopleiding

Voorwoord

In juli 2014 is de Stuurgroep Herziening Eindtermen op verzoek van de Commissie Eindtermen Accountantsopleiding (CEA) gestart met het herzien van de eindtermen voor de accountantsopleidingen. Een belangrijke opdracht gegeven het grote belang van een hoogwaardige opleiding voor het functioneren van toekomstige accountants. Maar ook een complexe opdracht vanwege de pluriformiteit van de beroepsuitoefening en het bestaan van zowel een hbo als een universitair opleidings-traject.

Accountants dragen een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid in het optreden als 'vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer'. Een functie die een wettelijke bescherming rechtvaardigt maar ook de nodige verplichtingen met zich meebrengt. Verplichtingen die onder andere tot uitdrukking komen in gelijklopende kerncompetenties en eindtermen die van elke beginnend beroepsbeoefenaar een hoog niveau van kennis en vaardigheden verlangen maar ook professioneel gedrag.

In de herziene eindtermen is deze gemeenschappelijke verantwoordelijkheid vorm gegeven in de zogenaamde 'Common body of knowledge' waarover alle accountants dienen te beschikken. Daarnaast is invulling gegeven aan de wens specifieke eindtermen te formuleren voor de oriëntaties 'Assurance', 'Accountancy-MKB' en 'Accountancy-Finance'.

De accountantsopleiding moet een attractieve, studeerbare, gedegen en kwalitatief hoogwaardige opleiding zijn. De complexiteit van het beroep in brede zin stelt hoge eisen aan de vakspecifieke kennis en vaardigheden. De voorliggende eindtermen vragen daarom in het bijzonder aandacht voor:

- de snelle ontwikkelingen in IT;
- het toenemende belang van gedragsaspecten in de beroepsuitoefening, en
- de noodzaak rekenschap te geven van de maatschappelijke relevantie van het optreden als accountant.

Mede vanwege deze ontwikkelingen staat de conceptuele vorming van accountants centraal met een nadruk op het verkrijgen van kennis van - en inzicht in - theorieën en conceptuele modellen. Hierdoor is minder aandacht nodig voor herhaalde toepassing en oefening met bepaalde regels en standaarden. Het gebruik van meer open geformuleerde eindtermen sluit aan bij een tendens tot flexibilisering in het onderwijs om maximaal te kunnen inspelen op nieuwe ontwikkelingen.

De herziening van de eindtermen heeft slechts plaats kunnen vinden door de grote inzet van breed samengestelde 'horizontale' werkgroepen (per vakgebied), een tweetal 'verticale' werkgroepen (MKB en Finance) en een betrokken klankbordgroep.

Dit is ook de plaats om dank uit te spreken aan alle betrokkenen en in het bijzonder aan de Redactieraad bestaande uit Jeroen Buchel, Martin Hoogendoorn, Femke Jochems, en 'last but not least' Jan-Paul Leerentveld voor hun niet aflatende inspanningen, saamhorigheid en professioneel kritische instelling.

Wij hopen ten slotte dat de nieuwe eindtermen de nodige bijdrage zullen leveren aan het versterken van de positie en het optimaal functioneren van toekomstige accountants.

Namens de Stuurgroep Herziening Eindtermen,

Philip Wallage
Voorzitter

Inhoud

1. Inleiding	4
2. Opdracht Stuurgroep Herziening Eindtermen	5
3. Aanpak ontwikkeling nieuwe eindtermen	6
3.1 Wettelijk kader	6
3.2 Nieuw opleidingsmodel	6
3.3 Verordening op de beroepsprofielen	7
3.4 Verantwoording totstandkoming eindtermen	8
3.4.1 Systematiek	8
3.4.2 Werkwijze	9
4. Raamwerk nieuwe eindtermen	11
4.1 Beginnend beroepsbeoefenaar	11
4.2 Niveau accountantsopleidingen	12
4.3 Vakgebieden	12
4.4 Vernieuwing eindtermen	13
4.5 Beheersingsniveau eindtermen	14
4.6 Formulering en positionering eindtermen	15
5. Eindtermen	18
5.1 Inleiding	18
5.2 Considerans bij de eindtermen	18
5.2.1 Considerans bij de oriëntaties	18
5.2.2 Considerans bij de eindtermen per vakgebied	19
5.3 Generieke eindtermen	24
5.4 Eindtermen per vakgebied naar opleidingsoriëntatie	27
5.4.1 De oriëntatie 'Assurance'	27
5.4.2 De oriëntatie 'Accountancy-MKB'	46
5.4.3 De oriëntatie 'Accountancy-Finance'	67
5.5 Integratie	85
6. Advies ten aanzien van toetsing eindtermen en geïntegreerd slotexamen	86
6.1 Inleiding	86
6.2 Huidige situatie	86
6.3 Voorstel toetsing	87
6.3.1 Algemeen	87
6.3.2 Toetsing eindtermen theoretische opleidingen	87
6.3.3 Toetsing eindtermen praktijkopleidingen	88
Bijlage 1 Samenstelling Stuurgroep Herziening Eindtermen	90
Bijlage 2 Samenstelling Werkgroepen	91
Bijlage 3 Samenstelling Klankbordgroep	93
Bijlage 4 Ontwikkelproces nieuwe eindtermen	94
Bijlage 5 Afbakening assurance werkzaamheden naar oriëntatie	95
Bijlage 6 Voorstel toetsprotocol	96
Bijlage 7 Stappenplan Tuning methodiek	97
Bijlage 8 Overzicht geraadpleegde documentatie	99

1. Inleiding

De Commissie Eindtermen Accountantsopleiding (CEA) heeft de Stuurgroep Herziening Eindtermen (hierna Stuurgroep) in 2014 gevraagd een set van nieuwe eindtermen te ontwikkelen voor het opleidingsmodel van de accountantsopleidingen, zoals beschreven in de nota "Vakbekwaamheid Verzekerd" (2012). Dit rapport bevat het voorstel van de Stuurgroep aan CEA voor deze nieuwe, geïntegreerde eindtermen voor opleidingen die kwalificeren voor inschrijving als Accountant-Administratieconsulent (AA) of als Registeraccountant (RA) in het register van de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA). Ook wordt een voorstel gedaan over de wijze van toetsing om te kunnen vaststellen of de eindtermen daadwerkelijk zijn gerealiseerd. Nadat de eindtermen door CEA zijn vastgesteld en in de Staatscourant gepubliceerd, zullen de curricula door de betreffende opleidingen moeten worden aangepast.

De opbouw van het rapport is als volgt. Hoofdstuk 2 beschrijft de opdracht aan de Stuurgroep. Hoofdstuk 3 verwoordt de aanpak en werkwijze van de Stuurgroep bij de ontwikkeling van de nieuwe eindtermen. Dat resulteert in een raamwerk voor de opzet van de nieuwe eindtermen in hoofdstuk 4. In hoofdstuk 5 zijn de nieuwe eindtermen opgenomen, voorafgegaan door een korte considerans per opleidingsoriëntatie en een considerans per vakgebied. In hoofdstuk 6 is een voorstel opgenomen voor de (wijze van) toetsing van de eindtermen. Tot slot zijn enkele bijlagen toegevoegd met onder meer de samenstelling van de Stuurgroep, werkgroepen en klankbordgroep en toelichtingen op specifieke onderwerpen.

2. Opdracht Stuurgroep Herziening Eindtermen

CEA herzielt periodiek de eindtermen, zodat de vakbekwaamheidseisen van accountants blijven aansluiten op de (ontwikkelingen in de) beroepspraktijk, de verwachtingen van gebruikers van diensten van accountants en op de ontwikkelingen in het onderwijs. Daartoe heeft CEA in juli 2014 de Stuurgroep ingesteld en gevraagd een nieuwe set van eindtermen op te stellen voor het theorie- en het praktijkdeel van de accountantsopleidingen. Deze opdracht vormt daarmee de laatste schakel in de totstandkoming van nieuwe eindtermen.

De huidige eindtermen voor de theorieopleiding dateren uit 2008 en voor de praktijkopleiding uit 2011. Een punt van kritiek is dat deze eindtermen (te) gedetailleerd zijn en hierdoor de opleidingen in een keurslijf dwingen waardoor zij zich onvoldoende kunnen profileren. Voorts sluiten de huidige eindtermen niet meer geheel aan op de actuele beroepspraktijk.

In 2012 heeft CEA onderzoek laten doen naar de gewenste aansluiting van de eindtermen bij de verwachtingen van gebruikers en opleiders. Een adviescommissie (commissie Dassen) heeft CEA geadviseerd over de toekomstige invulling van de nieuwe accountantsopleiding respectievelijk de eindtermen.¹ De NBA heeft eind 2012 een discussierapport over de toekomst van het accountants-onderwijs gepubliceerd met aanbevelingen voor vernieuwing van de accountantsopleidingen.² Beide rapporten hebben geleid tot een gezamenlijke nota van CEA en NBA getiteld "Vakbekwaamheid Verzekerd", waarin een ontwerp voor een nieuw opleidingsmodel van accountants is gepresenteerd. Dit nieuwe opleidingsmodel vormt, samen met de nieuwe verordening op de beroepsprofielen van de NBA, het uitgangspunt voor het opstellen van nieuwe eindtermen.

CEA heeft de Stuurgroep gevraagd nieuwe eindtermen te ontwikkelen die kunnen rekenen op een breed draagvlak. Het resultaat behelst een (geïntegreerde) set van eindtermen voor zowel de theoretische opleidingen (in een hbo- als in een wo-kader) als voor de praktijkopleidingen (tot AA en RA).

Daarbij heeft CEA een drietal speerpunten geformuleerd, te weten:

- differentiatie in de eindtermen passend bij het pluriforme opleidingsmodel;
- vakinhoudelijke vernieuwing van de eindtermen;
- stimuleren van integratie van theorie- en praktijkopleiding.

Voorts heeft CEA de Stuurgroep verzocht te adviseren over de wenselijkheid en vormgeving van een geïntegreerd slotexamen van de theorie- en praktijkopleiding.

De opdracht zag uitsluitend op de (primaire) opleiding tot accountant die recht geeft op inschrijving in het accountantsregister en derhalve niet op de eisen van permanente educatie. Ook het opstellen van een overgangsregeling viel buiten de reikwijdte van de opdracht. Gelijk met de publicatie van de nieuwe eindtermen zal een overgangsregeling bekend worden gemaakt.

De samenstelling van de Stuurgroep is opgenomen in bijlage 1.

¹ Een accountantsopleiding op maat voor het maatschappelijk verkeer, Adviescommissie Herziening Eindtermen, CEA, december 2012.

² Discussierapport "Op de toekomst voorbereid", Commissie Onderwijs Fusie NBA, oktober 2012.

3. Aanpak ontwikkeling nieuwe eindtermen

3.1 Wettelijk kader

De Wet op het accountantsberoep (Wab) beschrijft de (minimale) eisen die aan de opleiding tot accountant worden gesteld, welke voortvloeien uit Richtlijn 2006/43/EG. De Wab bepaalt tevens dat bij de inschrijving van een accountant in het accountantsregister een aantekening wordt geplaatst als de opleiding van de accountant voldoet aan de eindtermen voor het uitvoeren van wettelijke controles, zoals bedoeld in de Wet toezicht accountantsorganisaties.

CEA heeft als taak om eindtermen vast te stellen voor de accountantsopleidingen, met inachtneming van de beroepsprofielen van de NBA en de vakgebieden in het Besluit accountantsopleiding 2013, aldus artikel 49, tweede lid, onder a, Wab.

3.2 Nieuw opleidingsmodel

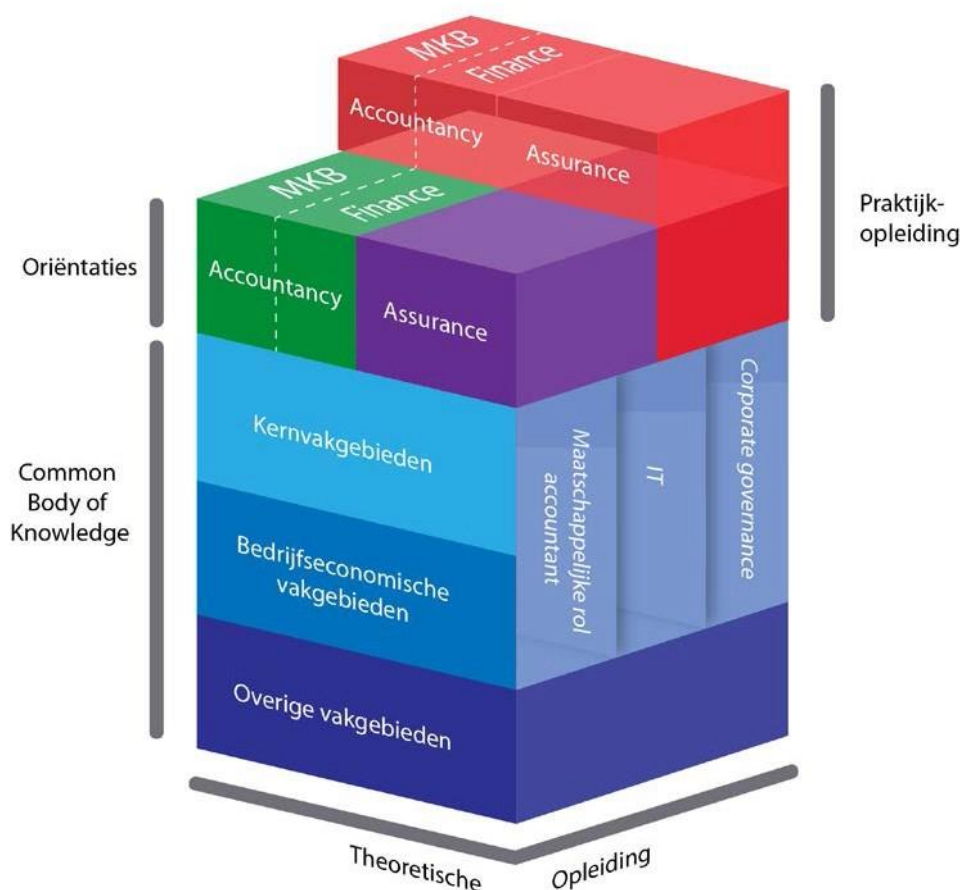
In 2014 hebben CEA en NBA vanuit een gezamenlijke visie op de accountantsopleiding, een nieuwe kwalificatiestructuur en een daarbij passend opleidingsmodel voor toekomstige accountants vastgesteld. Daarmee wordt beoogd ook in de toekomst de vakbekwaamheid van accountants op een hoog niveau te borgen.

Het nieuwe opleidingsmodel is afgestemd op de pluriforme beroepspraktijk en op de behoeften vanuit de markt aan diensten van accountants. Daartoe is een kwalificatiestructuur vastgesteld, waarin niet meer elke accountant op grond van zijn opleiding bevoegd is om alle soorten assurance-opdrachten te verrichten waaronder (wettelijke) controles van jaarrekeningen. Het mogen uitvoeren van wettelijke controles vereist in de nieuwe kwalificatiestructuur een aantekening van de gevolgde opleiding in het accountantsregister.

Het nieuwe opleidingsmodel bevat een 'Common body of knowledge' die voor alle typen accountants gelijk is en een tweetal oriëntaties, die specifiek opleiden voor de (toekomstige) beroepspraktijk. Een student kan kiezen uit: (1) een oriëntatie vooral gericht op het verschaffen van assurance en (de wettelijke) controle 'Assurance' of (2) een meer algemene oriëntatie 'Accountancy', gericht op bedrijfsvoering en hiermee samenhangende advieswerkzaamheden, bestaande uit twee varianten, namelijk 'Accountancy-MKB' en 'Accountancy-Finance'.

Kenmerkend en onderscheidend voor de opleiding tot accountant is en blijft de te verwerven deskundigheid op het gebied van Auditing & Assurance. De opleiding geeft alle studenten een brede, gemeenschappelijke theoretische basis, die wordt aangevuld met één van de hierboven genoemde gerichte oriëntaties. Het model biedt tevens ruimte voor de beoogde inhoudelijke vernieuwing van het onderwijs, waarbij de theoretische- en de praktische vorming, meer dan nu het geval is, hand in hand kunnen gaan. De eindtermen zijn gericht op de beginnend beroepsbeoefenaar, die zich na het verwerven van de accountantstitel verder zal ontwikkelen en desgewenst zal specialiseren.

Het nieuwe opleidingsmodel ziet er schematisch als volgt uit:

De opleiding bestaat uit een theoretische opleiding en een driejarige praktijkopleiding. Tijdens de praktijkopleiding, die zoveel mogelijk samenloopt met het laatste deel van de theorieopleiding, moeten studenten (trainees) aantonen dat zij de verworven theoretische kennis en vaardigheden ook daadwerkelijk in de beroepspraktijk kunnen toepassen. Evenals de theoretische opleiding kent ook de praktijkopleiding de hiervoor genoemde oriëntaties 'Assurance' en 'Accountancy' (MKB respectievelijk Finance). De inhoud van de oriëntaties verschilt, maar ook in de praktijkopleiding is er een gemeenschappelijke basis met betrekking tot het opdoen van ervaring in assuranciewerkzaamheden.

3.3 Verordening op de beroepsprofielen

Bij het vaststellen van eindtermen neemt CEA de Verordening op de beroepsprofielen in acht. Het beroepsprofiel beschrijft beknopt het werkveld, de functies en de werkzaamheden van accountants (AA en RA), een aantal aan de accountantsopleiding te stellen eisen en de belangrijkste competenties waarover accountants na afronding van hun opleiding moeten beschikken. De verordening vormt een uitwerking van het in de nota "Vakbekwaamheid Verzekerd" gepresenteerde nieuwe opleidingsmodel.

De geactualiseerde beroepsprofielen van de NBA³ gaan uit van het pluriforme accountantsberoep waarin accountants verschillende functies (kunnen) vervullen. Binnen die functies moeten in verschillende rollen beroepstaken kunnen worden uitgevoerd. Aan de kwalificatie accountant zijn derhalve de volgende (in meer of mindere mate) te beheersen generieke rollen verbonden: (ethisch) professional en assurance provider, poortwachter, communicator, onderzoeker, klantregisseur, manager en samenwerker. Van deze rollen zijn kerncompetenties afgeleid waarover elke accountant moet beschikken. Deze kerncompetenties beschrijven zowel de vaktechnische deskundigheid als de professionele vaardigheden en het professionele gedrag dat van accountants verwacht wordt. De eindtermen zijn vervolgens van deze kerncompetenties afgeleid.

³ Stcrt-2015-31706, NBA Verordening op de beroepsprofielen, juni 2015.

De kerncompetenties, die zien op de accountant als beginnend beroepsbeoefenaar, omvatten het:

1. zelfstandig richting en uitvoering geven aan assurance-opdrachten, aan assurance verwante opdrachten en overige opdrachten, zoals adviesopdrachten;
2. zich rekenschap geven van de maatschappelijke rol van de accountant, hiernaar in overeenstemming met de fundamentele beginselen, genoemd in de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants, handelen en daarbij het algemeen belang voorop stellen;
3. toepassen van de vereiste professioneel-kritische instelling om tot zelfstandige en professionele oordeelsvorming te komen;
4. onderkennen van de eigen grenzen en beperkingen en waar nodig hulp van andere deskundigen of experts inschakelen;
5. afleggen van verantwoording over het eigen functioneren als accountant;
6. tijdig signaleren van veranderingen in het vakgebied en het beroep, inclusief de maatschappelijke implicaties hiervan, deze analyseren naar relevantie, bespreken met vakgenoten en niet-vakgenoten en zo nodig toepassen;
7. toepassen van verschillende methoden en technieken, teneinde zelfstandig een methodologisch verantwoord onderzoek uit te kunnen voeren op een deelgebied van de accountancy;
8. taxeren van de waarde of de bruikbaarheid en beperkingen van een onderzoek op het vakgebied;
9. goed onderhouden van de relatie met een opdrachtgever en adequaat anticiperen op de behoeften en verwachtingen van interne en externe gebruikers van professionele diensten van accountants;
10. analytisch denken, strategisch denken en logisch redeneren;
11. helder, begrijpelijk en overtuigend communiceren in woord en geschrift;
12. al dan niet als projectmanager, leiding geven aan individuen en een team, waaronder ook het optreden als coach of mentor van beroepsbeoefenaren of toekomstige beroepsbeoefenaren, en
13. in verschillende rollen en omstandigheden constructief en verbindend samenwerken binnen een team of met andere professionals.

Zoals gezegd geldt voor alle kerncompetenties dat deze moeten worden gezien in de context van de beginnend beroepsbeoefenaar die zich professioneel verder zal ontwikkelen (zie verder § 4.1).

3.4 Verantwoording totstandkoming eindtermen

3.4.1 Systematiek

De Stuurgroep heeft een aantal keuzes gemaakt die hebben geleid tot een aanpak en raamwerk voor de nieuwe eindtermen. Vrijwel gelijktijdig met de ontwikkeling van de nieuwe eindtermen is de nieuwe Verordening op de beroepsprofielen ontwikkeld. Beide trajecten zijn vanuit dezelfde uitgangspunten en in goede afstemming afgerond.

In vergelijking met de bestaande eindtermen zijn de nieuwe eindtermen meer outputgericht en in aantal beperkter. Ze zijn bovendien qua structuur en formulering meer coherent en geven ruimte voor eigen kleuring en profilering door de opleiders.

De Stuurgroep heeft zich hierbij laten inspireren door het CanMEDS-model (Frank JR, 2005) uit Canada dat door de Nederlandse medische opleidingen als referentiemodel voor de ontwikkeling van nieuwe eindtermen is gehanteerd. Dit model gaat uit van een indeling in rollen en competenties van de arts in verschillende beroepssituaties en was derhalve goed bruikbaar voor zowel het nieuwe beroepsprofiel als de nieuwe eindtermen.

Voor de uitwerking van eindtermen heeft de Stuurgroep gekozen voor de Tuning-methodologie⁴ (hierna Tuning), die inmiddels wereldwijd gebruikt wordt voor het formuleren van eindtermen voor opleidingen in het hoger onderwijs en tevens goed toepasbaar is op beroepsopleidingen. Tuning is

⁴ <http://www.unideusto.org/tuningeu/>

vanaf 2000 ontwikkeld met als doel om de Bologna-eisen te implementeren in het hoger onderwijs en de vergelijkbaarheid van opleidingsprogramma's te bevorderen en daarmee ook de erkenning van andere kwalificaties. Het motto van Tuning is het ontwikkelen van opleidingsprogramma's op basis van diversiteit en autonomie met als belangrijkste doel de aansluiting tussen beroepspraktijk en opleidingen te bewerkstelligen. Via de Tuning-methodologie worden opleidingsprogramma's ontwikkeld van een hoog abstractieniveau (het opleidingsprofiel) naar een gedetailleerd niveau (de leerdoelen). Een nadere uiteenzetting van de Tuning-methodologie (in tien stappen) en de wijze waarop de Stuurgroep hiervan gebruik heeft gemaakt is opgenomen in bijlage 7.

Andere keuzes die de Stuurgroep heeft gemaakt zien op de beschrijving van de gewenste beheersingsniveaus van de eindtermen (zie § 4.5) en het rapportagemodel van de nieuwe eindtermen (zie § 4.6).

Daarnaast heeft de Stuurgroep gekeken naar concrete uitwerking van competenties en eindtermen van andere accountantsopleidingen in de wereld, waaronder die van IFAC, AICPA, CICA en Common Content. Deze alternatieven vormen het resultaat van ontwikkeltrajecten, maar gaven veelal geen inzicht in de gevolgde aanpak/methodiek. Bij het formuleren van de concrete eindtermen heeft de Stuurgroep deze beschrijvingen wel als referentiemodel gebruikt en de herziene Nederlandse eindtermen hieraan getoetst.

3.4.2 Werkwijze

De Stuurgroep heeft in totaal dertien keer vergaderd. Als eerste stap is bepaald welke vakgebieden relevant zijn, waarbij het Besluit accountantsopleiding 2013 als uitgangspunt is genomen. Vervolgens is voor alle kerncompetenties aangegeven voor welke vakgebieden deze uitgewerkt zouden moeten worden in eindtermen.⁵

De eindtermen zijn in eerste instantie opgesteld door veertien hiervoor ingestelde werkgroepen. Voor het borgen van draagvlak zijn deze werkgroepen per vakgebied samengesteld uit vertegenwoordigers/deskundigen van het hbo, het wo alsmede de beroepspraktijk. De werkgroepen hebben in eerste instantie nieuwe eindtermen voor de 'Common body of knowledge' en de oriëntatie 'Assurance' opgesteld. Tevens hebben zij voorstellen gedaan voor de invulling van de oriëntatie 'Accountancy' (MKB respectievelijk Finance). Ook voor beide opleidingsvarianten van de oriëntatie 'Accountancy' (MKB respectievelijk Finance) zijn werkgroepen ingesteld, die voorstellen hebben gedaan voor de invulling van de nieuwe eindtermen voor deze opleidingsvarianten. In bijlage 2 is de samenstelling van de werkgroepen opgenomen.

De werkgroepleden zijn begeleid en ondersteund door de Stuurgroep en Tuning-deskundige, drs. Robert Wagenaar, directeur International Tuning Academy te Groningen. Alle werkgroepleden zijn eerst, door middel van een workshop, geïntroduceerd in de Tuning-methodologie en -werkwijze. Tijdens het ontwikkelproces is voor de werkgroepen een tweetal terugkombijeenkomsten georganiseerd, waarin gericht feedback is gegeven op de tussenresultaten van de werkgroepen. Nadat de werkgroepen per vakgebied een voorstel voor de eindtermen hadden opgeleverd, hebben de werkgroepen 'MKB' en 'Finance' deze voorstellen kritisch beoordeeld en aangevuld.

De Stuurgroep heeft een redactieraad ingesteld (zie bijlage 1) die in zeven (meer)daagse sessies de concept eindtermen heeft geredigeerd tot één coherente set van eindtermen. De geredigeerde eindtermen zijn vervolgens afgestemd met de (voorzitters van de) werkgroepen en ter toetsing voorgelegd aan een breed samengestelde klankbordgroep. De klankbordgroep is in totaal drie keer bij elkaar gekomen en heeft, naast de beoordeling van de concept eindtermen, de Stuurgroep geadviseerd over een aantal specifieke vraagstukken, zoals de toedeling van ECTS-credits (European Credit Transfer and Accumulation System) aan vakgebieden, de mate van vernieuwing van de eindtermen

⁵ De Stuurgroep heeft vastgesteld dat alle kerncompetenties door de gepresenteerde eindtermen worden afgedekt.

en de aansluiting van de eindtermen op de beroepspraktijk. In bijlage 3 is de samenstelling van de klankbordgroep opgenomen.

Tijdens het ontwikkeltraject heeft er ook een aantal keren afstemming plaatsgevonden met CEA. Aan het einde van het ontwikkeltraject is een concept rapport voorgelegd aan een aantal stakeholders, te weten: het AC-Scholenoverleg, de Vereniging van Aangewezen Accountancyopleidingen, de Permanente Werkgroep Accountancy en de Raad voor de Praktijkopleidingen.

Het ontwikkelproces van de nieuwe eindtermen is schematisch weergegeven in bijlage 4.

4. Raamwerk nieuwe eindtermen

4.1 Beginnend beroepsbeoefenaar

Een student/trainee ontwikkelt zich tot beginnend beroepsbeoefenaar en vervolgens tot ervaren beroepsbeoefenaar en eventueel tot specialist op een deel terrein. De juist afgestudeerde accountant kan zich in het register van de NBA laten inschrijven en is gekwalificeerd om bepaalde, aan accountants voorbehouden, werkzaamheden uit te voeren. Als beginnend beroepsbeoefenaar heeft de accountant de (vak)bekwaamheid om accountantswerkzaamheden te verrichten, maar is hij nog niet uitgeleerd. De primaire opleiding en vorming zijn onderdeel van een opleidingscontinuüm, waarin verschillende fasen worden onderscheiden. De ontwikkeling van een accountant in termen van competenties (kennis/kunde, vaardigheden en houding/gedrag) en de mate van begeleiding/supervisie kan als volgt worden weergegeven.

	Kennis/kunde	Vaardigheden	Houding/gedrag	Complexiteit opdrachten	Begeleiding/ supervisie
Student/trainee	Hoofddlijnen	Basisvaardigheden	Basis professioneel gedrag	Lage complexiteit	Uitvoeren opdrachten onder begeleiding van beroepsbeoefenaar
Beginnend beroepsbeoefenaar	Integrale basisbekwaamheid gedemonstreerd in de praktijk		Professioneel gedrag conform gedrags- en beroepsregels	Hogere complexiteit	Zelfstandig handelen onder supervisie
Ervaren beroepsbeoefenaar	Aantal jaren praktijkervaring, onderhoud basisbekwaamheid en eventuele verdere scholing (verdieping)			Hoogste complexiteit	Zelfstandig handelen zonder supervisie met collegiale afstemming
Specialist	Verdere scholing in gekozen specialisme en onderhoud basisbekwaamheid			Specialistische, complexe opdrachten	

Bij afronding van de accountantsopleiding moet de accountant kunnen functioneren op het niveau van beginnend beroepsbeoefenaar. Een beginnend beroepsbeoefenaar dient:

- zelfstandig richting en uitvoering te kunnen geven aan assurance-opdrachten, aan assurance verwante opdrachten en overige opdrachten (incl. adviesopdrachten), met een redelijke mate van complexiteit;
- op deelgebieden van het vakgebied tot zelfstandige oordeelsvorming te komen bij opdrachten met een relatief hoge mate van complexiteit;
- invulling te geven aan de adviesfunctie van de accountant door het signaleren van risico's, bijvoorbeeld met betrekking tot de kwaliteit van de interne beheersing en de continuïteit van een organisatie;
- zelfstandig bevindingen te rapporteren en te communiceren;
- zich rekenschap te geven van de maatschappelijke relevantie van zijn optreden;
- de grenzen van zijn eigen deskundigheid en vaardigheden te onderkennen;
- te handelen in overeenstemming met de fundamentele beginselen voor de accountant, zoals opgenomen in de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants.

Zoals te verwachten vertoont de definitie van beginnend beroepsbeoefenaar overlap met de kerncompetenties uit het beroepsprofiel.

4.2 Niveau accountantsopleidingen

De uiteenlopende rollen en functies die accountants moeten kunnen vervullen in de professionele omgeving waarin zij functioneren en het kunnen realiseren van de eindtermen, vergen een hierop aansluitend opleidingsniveau. Kortweg kan dit worden samengevat als post-hbo of postacademisch. Het door de beginnend beroepsbeoefenaar te bereiken niveau is verankerd in de Verordening op de beroepsprofielen van de NBA en is mede afhankelijk van de gekozen opleidingsoriëntatie.

Studenten volgen het theoretische gedeelte van de opleiding voor een groot deel binnen het bachelor-master-stelsel voor het hoger onderwijs. Een accountantsopleiding omvat na de bachelor- of de masterfase tevens een postinitieel gedeelte en een driejarige praktijkopleiding (stage). In het nieuwe opleidingsmodel is het in beginsel mogelijk zowel de opleiding met de oriëntatie 'Assurance' als de opleiding met de oriëntatie 'Accountancy' (MKB of Finance) via een hbo- of via een universitaire route te doorlopen.

Een theoretische opleiding tot Accountant-Administratieconsulent wordt afgerond aan een hogeschool of vergelijkbare onderwijsinstelling die hoger beroepsonderwijs verzorgt en die beschikt over een aanwijzing van CEA. Een theoretische opleiding tot Registeraccountant wordt afgerond aan een universiteit of vergelijkbare onderwijsinstelling die wetenschappelijk onderwijs verzorgt en die beschikt over een aanwijzing van CEA.

Voor een opleiding met de oriëntatie 'Assurance' geldt bovendien dat hiervoor een mastergraad moet zijn behaald. Een mastergraad is verbonden aan een (wetenschappelijke) masteropleiding in het wo en aan een (professionele) masteropleiding in het hbo.

De opleiding tot Registeraccountant met oriëntatie 'Assurance' vereist een masteropleiding binnen het wetenschappelijk onderwijs. De opleiding tot Accountant-Administratieconsulent met oriëntatie 'Assurance' vereist eveneens een masteropleiding. Dit kan een hbo-of een wo-masterprogramma zijn.

Een opleiding tot Accountant-Administratieconsulent met oriëntatie 'Accountancy' (MKB of Finance), vereist (= uitstroomvereiste) minimaal een bacheloropleiding binnen het hoger beroepsonderwijs of het wetenschappelijk onderwijs. Een opleiding tot Registeraccountant met oriëntatie 'Accountancy' (MKB of Finance), vereist (= uitstroomvereiste) ten slotte minimaal een bacheloropleiding binnen het wetenschappelijk onderwijs.

4.3 Vakgebieden

Naast een aantal generieke eindtermen, presenteert de Stuurgroep de eindtermen naar vakgebied. Een dergelijke weergave past in de traditie van de accountantsopleidingen en sluit aan op het wetenschappelijk kader. Daarbij is het voorstel voor de inrichting van het curriculum uit het rapport van de commissie Dassen als basis genomen, inclusief de voorgestelde vernieuwingen in de vakgebieden en de 'streams': maatschappelijke rol accountant, IT en corporate governance. De Stuurgroep heeft er voor gekozen geen afzonderlijke eindtermen voor deze 'streams' te formuleren maar deze te integreren in de vakgebieden, zodat deze eindtermen niet geïsoleerd in de opleidingen aan de orde komen.

In de eindtermen worden de volgende vakgebieden onderscheiden:

- Kernvakgebieden:
 - Audit & Assurance (A&A)
 - Financial Accounting (FA)
 - Internal Control & Accounting Information Systems (ICAIS)
- Bedrijfseconomische vakgebieden:

- Financiering (FIN)
- Management Accounting & Control (MAC)
- Strategie, Leiderschap en Organisatie (SLO)
- Overige vakgebieden:
 - Boekhouden (BKH)
 - Economie (EC)
 - Fiscaliteit (FISC)
 - Gedrag, Ethiek en Besluitvorming (GEB)
 - Recht (RE)
 - Statistiek (STA)

4.4 Vernieuwing eindtermen

Bij het streven actuele en toekomstbestendige eindtermen te formuleren, zijn ten opzichte van de huidige eindtermen, zowel qua structuur, inhoud als bewoording een groot aantal vernieuwingen doorgevoerd⁶. Deze vernieuwingen zijn op diverse plaatsen in dit rapport, per vak en oriëntatie in § 5.2 respectievelijk § 5.4, toegelicht. Onderstaand worden de belangrijkste kort samengevat.

Als uitgangspunt bij het formuleren van eindtermen is gekozen meer aandacht te besteden aan de conceptuele vorming van accountants door het centraal stellen van kennis van - en inzicht in - theorieën en conceptuele modellen. Zodoende kan minder aandacht uitgaan naar de herhaalde toepassing van en oefening met bepaalde regels en standaarden. De nieuwe eindtermen bieden zodoende ruimte om in de onderwijsprogramma's de nodige vernieuwing in onderwijsmethoden en -technieken door te voeren en zowel integratie tussen vakken als tussen theorie- en praktijkopleiding te effectueren.

Een volgende verandering betreft het onderscheiden van de oriëntaties 'Assurance' en 'Accountancy' (MKB en Finance) om beter invulling te geven aan de diverse beroepsprofielen. De gemeenschappelijkheid van de opleidingen komt tot uitdrukking in de 'Common body of knowledge', terwijl in de oriëntaties de gewenste differentiatie is aangebracht. Nieuw zijn eveneens de drie 'streams' die als een rode draad door de opleiding lopen. Dit betreffen: de maatschappelijke rol van accountants, IT en corporate governance. De eindtermen van deze 'streams' komen in diverse kernvakken en bedrijfseconomische vakken aan de orde en leiden tot een duidelijke accentversterking van de desbetreffende competenties in de opleiding.

De eindtermen vragen meer aandacht voor de beroepshouding van accountants waarbij een groter bewustzijn van de maatschappelijke rol wordt ontwikkeld en reflectie plaatsvindt op maatschappelijke vraagstukken voor het eigen functioneren. De nieuwe eindtermen vragen dan ook veel aandacht voor ethiek, onafhankelijkheid, professioneel kritische instelling, communicatieve vaardigheden en soft skills die onder meer in de generieke eindtermen tot uitdrukking komen. Een deel van deze eindtermen kan een accountant zich eigen maken door cognitieve kennisverwerving. Een ander deel heeft met ervaring te maken of de mogelijkheid zaken op een dieper niveau te overwegen en een eigen ethisch toetsingskader bij zijn werkzaamheden toe te passen. Ook moet een accountant zich goed realiseren aan welke psychologische verschijnselen hij blootstaat als hij met (morele) dilemma's wordt geconfronteerd. Belangrijk zijn in dit verband de eindtermen voor het nieuwe vakgebied Gedrag, Ethiek en Besluitvorming die onderdeel zijn van de 'Common body of knowledge'.

De nieuwe eindtermen besteden relatief veel aandacht aan IT. Om het belang van een geïntegreerde benadering van IT te benadrukken, is geen zelfstandig basisvak opgenomen. Zo richt ICAIS zich op het inrichten van de informatieverzorgende processen en IT in een organisatie teneinde relevante en betrouwbare informatie te kunnen verstrekken. Terwijl bij Audit & Assurance de focus ligt op vraagstukken waar specifieke IT-toepassingen (zoals ERP-omgeving, internetverkoop en -betalingen, cloud-toepassingen) aan de orde komen.

Corporate governance is een thema dat bij alle kernvakgebieden, Management Accounting & Control, Strategie, Leiderschap en Organisatie, Recht en Financiering, aan de orde komt hetgeen niet wegneemt dat de betreffende eindtermen ook in een afzonderlijk vak kunnen worden ondergebracht.

⁶ Hierbij is onder andere gebruik gemaakt van de suggesties uit het rapport van de Adviescommissie Herziening Eindtermen (november, 2012).

4.5 Beheersingsniveau eindtermen

De eindtermen moeten borgen dat de juist afgestudeerde accountant het vereiste niveau heeft bereikt. Daartoe heeft de Stuurgroep beheersingsniveaus gedefinieerd die zijn afgeleid van het Nederlandse Kwalificatieraamwerk NLQF.⁷ De Stuurgroep onderkent de beheersingsniveaus A, B en C, waarbij C het hoogste niveau representeert.

Niveau	Context	Kennis	Vaardigheden	Verantwoordelijkheid en zelfstandigheid
A	Onbekende, wisselende leef- en werk-omgeving, (eventueel ook internationaal).	Bezit ruime feiten- en theoretische kennis binnen een werk-/studiegebied en bewustzijn van de grenzen van die kennis.	- Reproducieren en begrijpen van onderliggende principes en theorieën van de voor het beroep relevante vakgebieden. - Signaleren van beperkingen van bestaande kennis in de beroepspraktijk en in het kennisdomein en hierop actie ondernemen. - Analyseren van complexe (beroeps)taken en deze onder begeleiding kunnen uitvoeren d.m.v. het toepassen van professionele vaardigheden. - Onderkennen van het belang van professionele normen en waarden, ethiek en professioneel kritische houding bij het uitvoeren van (beroeps)taken. - Verschaffen van informatie en toelichten van ideeën op een duidelijke, begrijpelijke manier, zowel mondeling als schriftelijk, naar gelijken, leidinggevenden en cliënten.	- Samenwerken met gelijken, leidinggevenden en cliënten. - Verantwoordelijkheid dragen voor resultaten van eigen activiteiten, werk en studie. - Gedeelde verantwoordelijkheid dragen, en tonen, voor het resultaat van activiteiten en werk van anderen en voor het aansturen van processen.

Niveau	Context	Kennis	Vaardigheden	Verantwoordelijkheid en zelfstandigheid
B	Onbekende, wisselende leef- en werkomgeving met een redelijke mate van onzekerheid, en complexiteit ook internationaal.	Bezit gevorderde kennis van een werk-/studiegebied, die een kritisch inzicht in theorieën en beginselen impliceert.	- Zelfstandig toepassen, vergelijken en analyseren van onderliggende principes en theorieën van de voor het beroep relevante vakgebieden. - Opstellen en verdiepen van argumentaties, evalueren en combineren van kennis en inzichten van de voor het beroep relevante vakgebieden. - Signaleren van beperkingen van bestaande kennis in de beroepspraktijk en relevante vakgebieden en hierop actie ondernemen. - Analyseren van complexe beroeps- en wetenschappelijke taken en deze onder beperkte supervisie uitvoeren d.m.v. het combineren van vaktechnische bekwaamheid en professionele vaardigheden. - Toepassen van professionele normen en waarden, ethiek en professioneel kritische houding bij het uitvoeren van (beroeps)taken. - Presenteren van informatie en toelichten van ideeën op een duidelijke manier, zowel mondeling als schriftelijk aan vak-/beroepsgenoten en stakeholders.	- Samenwerken met gelijken, specialisten en niet-specialisten, leidinggevenden en cliënten. - Verantwoordelijkheid dragen voor resultaten van eigen werk en studie en het resultaat van het werk van anderen. - Gedeelde verantwoordelijkheid dragen, en tonen, voor het aansturen van processen en de professionele ontwikkeling van personen en groepen.

⁷ NLQF is een raamwerk voor inschaling van alle mogelijke kwalificaties, dat gebaseerd is op het European Qualifications Framework (EQF) zoals dat in EU-verband is vastgesteld. Het NLQF geeft beschrijvingen van de niveaus van kennis, vaardigheden en zelfstandigheid en verantwoordelijkheid. NLQF maakt hiermee kwalificaties met elkaar vergelijkbaar. Een NLQF inschaling vertelt niet zozeer iets over de geleverde studie-inspanning of studie-inhoud, maar over wat iemand kan en weet als een bepaald leerproces is afgerond.

Niveau	Context	Kennis	Vaardigheden	Verantwoordelijkheid en zelfstandigheid
C	Onbekende, wisselende leef- en werkomgeving met een hoge mate van onzekerheid en complexiteit, ook internationaal.	Bezit gespecialiseerde kennis, die ten dele zeer geavanceerd is, als basis voor originele ideeën en/of onderzoek. Kritisch bewustzijn van kernproblemen op het vakgebied en op het raakvlak tussen verschillende vakgebieden.	- Zelfstandig analyseren en integreren van onderliggende principes en theorieën van de voor het beroep relevante vakgebieden. - Verworven kennis en vaardigheden kunnen toepassen op een hoger abstractieniveau, op basis van conceptueel denken en het opstellen en verdiepen van argumentaties. - Analyseren van complexe beroeps- en wetenschappelijke taken en deze zelfstandig uitvoeren d.m.v. het integreren van vaktechnische bekwaamheid en professionele vaardigheden bij het managen van opdrachten en projecten. - Anticiperen op (on)verwachte ontwikkelingen en aandragen van oplossingen voor complexe problemen en praktijkvraagstukken en het daartoe zo nodig samenwerken met deskundigen/specialisten. - Beslissingen nemen in overeenstemming met professionele en ethische normen en waarden en op basis van een professioneel kritische houding. - Presenteren en toelichten van relevante informatie op een overtuigende wijze, zowel mondeling als schriftelijk aan een brede groep van stakeholders.	- Samenwerken met gelijken, specialisten en niet-specialisten, leidinggevend en cliënten. - Verantwoordelijkheid dragen voor resultaten van eigen werk en studie en het resultaat van het werk van anderen. - Verantwoordelijkheid dragen, en tonen, voor het aansturen van complexe processen en de professionele ontwikkeling van personen en groepen.

Bij het formuleren van eindtermen is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de volgende “typerende” werkwoorden die refereren aan de drie onderscheiden beheersingsniveaus.

Niveau	In eindtermen gehanteerde werkwoorden
A	Formuleren, identificeren, onderkennen, schetsen, signaleren, typeren, verwoorden, weergeven.
B	Adviseren, afwegen, analyseren, beargumenteren, (be)discussiëren, benoemen, beschrijven, formuleren voorstel, ontwerpen, rapporteren, samenvatten, uitleggen.
C	Adviseren, beoordelen, doorgronden, evalueren, inschatten, kritisch becommentariëren, reflecteren, toepassen, verdedigen, verklaren, vertalen, toetsen, verantwoording afleggen.

4.6 Formulering en positionering eindtermen

In hoofdstuk 5 zijn zowel de generieke eindtermen beschreven als de eindtermen per oriëntatie. De eindtermen zijn tevens beschikbaar in een afzonderlijke excel-toepassing, zodat opleiders eenvoudig bewerkingen en sorteringen kunnen maken. Uitsluitend de eindtermen zoals die zijn gepubliceerd in de Staatscourant, gelden als eindtermen in de zin van de Wab.

De eindtermen in dit rapport worden als volgt gepresenteerd.

Nr.	Eindtermen	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	Common body of knowledge	Oriëntatie	Common body of practice	Oriëntatie

De eindtermen zien op de beginnend beroepsbeoefenaar. Iedere eindterm begint dan ook met de aanhef: "De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om ..."

Van alle eindtermen is aangegeven of en op welk niveau deze in het theorie- of praktijkdeel van de opleiding of in beiden aan de orde moeten komen. Voor bepaalde eindtermen is door een letteraanduiding expliciet onderscheid gemaakt in de formulering van de betreffende eindterm voor het theoriedeel (a) respectievelijk het praktijkdeel (b) van de opleiding.

Als een eindterm betrekking heeft op de theorie dan dient die eindterm in het curriculum van de theoretische opleiding aan bod te komen. Van alle eindtermen in de theorieopleiding dient vastgesteld te worden, door middel van beoordeling en/of toetsing, dat een student aan die eindterm heeft voldaan. Voor de meeste eindtermen van de theorieopleiding geldt dat deze ook in de (beroeps)praktijk aan bod kunnen komen, maar niet al deze eindtermen hoeven in de praktijkopleiding getoetst te worden. Voor die eindtermen die van toepassing zijn voor de praktijkopleiding, dient wel vastgesteld te worden dat door studenten in de praktijk op het vereiste niveau aan deze eindtermen wordt voldaan. Voor een aantal eindtermen van de praktijkopleiding met betrekking tot de oriëntatie 'Accountancy' bestaat een aantal keuzemogelijkheden voor te selecteren eindtermen. Deze keuzemogelijkheden zijn geïntroduceerd vanwege de grote diversiteit in de werkomgeving van trainees, waardoor niet elke trainee in staat is om alle gedefinieerde eindtermen van bepaalde vakgebieden te realiseren. Voor nadere uitleg wordt verwezen naar § 5.4 van dit rapport.

Conform het nieuwe opleidingsmodel is ook aangegeven of de eindtermen behoren tot de 'Common body of knowledge' respectievelijk 'Common body of practice' en/of tot één of meer van de oriëntaties. Indien een eindterm tot de 'Common body' van de accountantsopleiding behoort dan is dit aangegeven door het vermelden van het gewenste beheersingsniveau (A, B of C) in die kolom. Op dezelfde wijze is aangegeven of en zo ja, op welk niveau een eindterm tot een of meerdere oriëntaties behoort.

De 'Common body' vormt het gemeenschappelijke fundament van de accountantsopleidingen en omvat die eindtermen die relevant zijn voor alle accountants, ongeacht de opleidingsoriëntatie die wordt gekozen. Het concept van een voor de accountantsopleidingen kenmerkende gemeenschappelijke basis, vormt het uitgangspunt van het vernieuwde opleidingsmodel uit de nota "Vakbekwaamheid Verzekerd". Voor de eindtermen in de 'Common body' geldt dat deze dienstbaar zijn aan zowel de accountant die assurance-opdrachten uitvoert als de accountant die non-assurance-opdrachten uitvoert respectievelijk werkzaam is in een financiële functie. Zo is bijvoorbeeld eindterm ICAIS-4 (beoordeling bestuurlijke informatieverzorging en administratieve processen) zowel relevant voor het kunnen inschatten van interne beheersingsrisico's ten behoeve van het opstellen van een controleplan, als voor het kunnen adviseren over de inrichting van een adequaat systeem van interne beheersing.

Het is dus mogelijk dat:

- een eindterm alleen in de theorieopleiding of in de praktijkopleiding of zowel in de theorie- als praktijkopleiding van toepassing is;
- een eindterm alleen van toepassing is in de 'Common body', of alleen in een of meer oriëntaties of - op een verschillend niveau - zowel van toepassing is in de 'Common body' als een of meer oriëntaties;
- een eindterm in de verschillende oriëntaties op een verschillend niveau moet worden beheerst.*

De onderverdeling naar 'Common body' en oriëntaties ziet nadrukkelijk niet op het onderscheid naar opleidingsfase van de bama-structuur (bachelor, master of postinitiële opleiding). Het is aan de opleiders zelf om te bepalen waar in de opleiding de eindtermen behandeld zullen worden.

Voor alle eindtermen geldt dat deze beschrijven wat een beginnend beroepsbeoefenaar moet weten en kunnen (outputgericht). Ze zijn dan ook op een hoog abstractieniveau gedefinieerd, zodat opleiders de ruimte hebben om, binnen de opleidingsoriëntatie, een eigen profilering aan te brengen. Dat geldt ook voor de eindtermen die behoren tot de 'Common body' van de opleiding. Deze benadering betekent ook dat bij opleidingen de verantwoordelijkheid berust om eindtermen op een adequate wijze in het curriculum vorm te geven.

Voor de drie kernvakken zijn eindtermen geformuleerd die zien op de conceptuele vorming van accountants waarbij de nadruk ligt op kennis van en inzicht in theorieën en conceptuele modellen. Hierbij wordt veelvuldig voortgebouwd op kennis en vaardigheden die zijn verkregen in zowel de basis- als bedrijfseconomische vakgebieden.

Zoals in § 4.3 aangegeven, lopen een drietal 'streams' (maatschappelijke rol accountant, IT en corporate governance), als een rode draad door de opleiding heen en zijn deze niet beperkt tot een vakgebied. Eindtermen die zien op deze 'streams' zijn bij de relevante vakgebieden opgenomen. In dit rapport is voor de overzichtelijkheid niet aangegeven welke eindtermen specifiek betrekking hebben op de 'streams'. In het exceloverzicht van de eindtermen is dit wel aangegeven en kan via een filter een overzicht worden gegenereerd van alle eindtermen die zien op de betreffende 'streams'.

De eindtermen kennen geen (onderlinge) rangorde. De plaats van een eindterm zegt derhalve niets over het (relatieve) belang van de eindterm voor de opleiding. Het belang van een eindterm voor de opleiding is slechts af te leiden uit de formulering en het bijbehorende beheersingsniveau. Eindtermen verschillen onderling van karakter waardoor het bereiken van de ene eindterm meer studie-inspanning en/of werkervaring vraagt dan de andere, ook al is het beoogde beheersingsniveau hetzelfde. Zo is eindterm A&A-11.3 die ziet op de invloed van IT op de uitvoering van een jaarrekeningcontrole een veelomvattende eindterm, waarvoor de IT-kennis uit het vakgebied ICAIS uiterst relevant is.

Als een eindterm bij een bepaald vakgebied is opgenomen, betekent dit niet automatisch dat die eindterm in het curriculum bij dat vakgebied moet worden ondergebracht. Opleiders hebben dus de nodige vrijheid bij het inrichten van het curriculum, mits alle eindtermen op het beschreven niveau worden afgedekt.

* Het gebruik van de term 'respectievelijk' in de beschrijving van een eindterm duidt op het verschil in beheersingsniveau tussen CBoK en/of oriëntatie(s).

5. Eindtermen

5.1 Inleiding

Dit hoofdstuk wordt ingeleid met een considerans waarin een toelichting wordt gegeven op de structuur van de eindtermen en de specifieke invulling van de oriëntaties: 'Assurance' en 'Accountancy' (MKB respectievelijk Finance). Tevens wordt een korte toelichting gegeven op de eindtermen per vakgebied. Vervolgens worden in § 5.3 de generieke eindtermen beschreven en in § 5.4 de eindtermen per oriëntatie, ingedeeld naar vakgebied. In § 5.4 wordt voor elke oriëntatie ook de normering van de studiebelasting aangegeven in termen van ECTS voor de eindtermen van de theorieopleiding en aantal uren per type werkzaamheid voor de eindtermen van de praktijkopleiding. Hoewel de eindtermen zijn beschreven per vakgebied en ingedeeld naar theorie en praktijk, moet worden gestreefd naar zoveel mogelijk integratie tussen enerzijds de verschillende vakken en anderzijds tussen de theorie- en praktijkopleiding.

5.2 Considerans bij de eindtermen

5.2.1 Considerans bij de oriëntaties

De opleiding met oriëntatie 'Assurance'

De accountantsopleiding gericht op de oriëntatie 'Assurance' leidt op voor de assurance functie in de ruimste zin van het woord, waaronder ook de wettelijke controle van jaarrekeningen (ex art. 2:393 BW) wordt begrepen. Dit betekent dat in de opleiding veel aandacht moet worden besteed aan verschillende soorten assurance werkzaamheden die accountants kunnen verrichten. Daarnaast is kennis en begrip van het verrichten van aan assurance verwante en overige opdrachten van belang. Het accent in het theoriedeel van de opleiding ligt echter op het kunnen uitvoeren van (wettelijke) controleopdrachten van financiële verantwoordingen. Kennis, begrip en toepassing van de controlestandaarden die zien op de jaarrekeningcontrole is eveneens van belang voor het uitvoeren van andere assurance-opdrachten en aan assurance verwante opdrachten. De eindtermen die zien op het praktijkdeel van de opleiding omvatten het brede terrein van assurance met een nadruk op de jaarrekeningcontrole. De opleiding met oriëntatie 'Assurance' richt zich op toekomstige openbaar accountants, intern accountants en overheidsaccountants die assurance in brede zin verschaffen. Vanzelfsprekend staat bij het uitvoeren van assurance-opdrachten het belang van het maatschappelijk verkeer (publiek belang) centraal.

De opleiding met oriëntatie 'Accountancy-MKB'

De accountantsopleiding met oriëntatie 'Accountancy-MKB' leidt op voor de in het MKB werkzame accountant die zowel bepaalde assurance werkzaamheden als andersoortige werkzaamheden op het gebied van accountancy verricht. Naast een aantal specifieke assurance werkzaamheden betreft dit in het bijzonder opdrachten tot het samenstellen van financiële verantwoordingen (inclusief fiscale aangiften) en advieswerkzaamheden op een breed terrein.

In dit segment is er behoefte aan specifieke assurance bij verantwoordingen die niet zijn afgeleid van een gecontroleerde jaarrekening of van een andere financiële verantwoording. Het moet voorts gaan om opdrachten ten behoeve van een beperkte kring van gebruikers (besloten verkeer) die niet complex zijn (zie bijlage 5 voor nadere toelichting en uitwerking). Voorbeelden van dergelijke assurance-opdrachten zijn: beoordelingsopdrachten van financiële (jaarrekeningen) en niet-financiële (Tax Control Framework) verantwoordingen en toekomstgerichte informatie (prognoses, prospectussen) en bijzondere controle-opdrachten, zoals subsidieverklaringen, oplageverklaringen en brand- en bedrijfsschadeonderzoeken. Wat betreft de advieswerkzaamheden kan worden gedacht aan vraagstukken op het gebied van (zie eindterm A&A-14):

- begeleiden en opstellen van een business plan;
- opstellen en uitwerken van (maatschappelijke) business cases;
- begeleiden van overnames en bedrijfsopvolging;
- selecteren en begeleiden van implementatie van geautomatiseerde systemen;
- opstellen financieringsvoorstel en begeleiden van de financieringsaanvraag;
- adviseren over fiscale strategievraagstukken;
- investeringsanalyse;
- procesoptimalisatie;
- ontwikkeling en implementatie van een management accounting & control systeem;
- inrichten van administraties;
- business recovery & restructuring;
- het opstellen van begrotingen, budgetten en kostprijsberekeningen;
- adviseren over vermogens- en estateplanning.

Met name dit type vraagstukken en de hiervoor vereiste (advies)vaardigheden staan in deze oriëntatie centraal. De eindtermen van zowel de 'Common body' als de oriëntatie zien op specifieke diensten van de MKB-accountant. In zijn adviesrol opereert de accountant als vertrouwensman van de MKB-ondernemer en dient daarbij altijd het belang van het maatschappelijk verkeer (publiek belang) in het oog te houden.

De opleiding met oriëntatie 'Accountancy-Finance'

Accountants in business zijn in veel verschillende functies werkzaam. De als financieel professional opgeleide accountant in business kan verschillende functies bekleden, zoals: financieel directeur, controller, manager finance & control, management accountant, business analist of manager op het gebied van risk, governance en compliance. De basis voor de financiële functie is het voorzien van betrouwbare en relevante informatie aan en over de organisatie. De financieel professional zorgt er bijvoorbeeld voor dat de financieel-administratieve processen op orde zijn en dat er een goed werkend intern beheersingssysteem en risicomanagement-systeem is ingericht. Ook levert de financieel professional informatie ten behoeve van en adviseert hij over belangrijke managementbeslissingen. Ook de financieel professional dient in de beroepsuitoefening het belang van het maatschappelijk verkeer (publiek belang) te betrekken.

5.2.2 Considerans bij de eindtermen per vakgebied

Audit & Assurance (A&A)

De eindtermen voor dit vak, dat de gemeenschappelijke kern vormt van het accountantsberoep, betreffen zowel de grondslagen voor de beroepsuitoefening als de invulling van te verrichten werkzaamheden. De grondslagen zijn van belang voor alle oriëntaties terwijl de te verrichten werkzaamheden zijn verdeeld naar de controle van de jaarrekening, overige assurance-opdrachten, aan assurance verwante opdrachten en overige (incl. advies)opdrachten, die leiden tot concrete beroepsproducten. Deze verdeling naar soorten werkzaamheden sluit aan bij de structuur van de regelgeving voor de accountant, zoals opgenomen in de Handleiding Regelgeving Accountancy van de NBA.

Voor het kernvak Audit & Assurance geldt een 'Common body of knowledge' van 20 ECTS. Dit biedt voldoende theoretische basis om niet-complexe assurance-opdrachten uit te kunnen voeren.

De oriëntatie 'Assurance' geeft vervolgens nadere invulling aan de opleidingsvereisten voor de wettelijke jaarrekeningcontrole en overige assurance-opdrachten, wat tot uitdrukking komt in het relatief hoge aantal ECTS (10). De oriëntatie 'Accountancy-MKB' richt zich met name op het verstrekken van assurance bij bepaalde financiële overzichten (zie bijlage 5), het uitvoeren van samenstelopdrachten en het verschaffen van (bedrijfseconomische en fiscale) adviezen (totaal 5 ECTS).

De eindtermen voor de oriëntatie 'Accountancy-Finance' liggen voor het theoretisch deel op het niveau van de 'Common body of knowledge'.

Nadrukkelijk wordt aandacht gevraagd voor het feit dat de beginnend beroepsbeoefenaar in staat moet zijn om de verwachtingen van opdrachtgevers te onderkennen alsmede de spanningsvelden die kunnen ontstaan en het publiek belang bij de overwegingen en besluitvorming te betrekken. Zowel de noodzaak om ethische vraagstukken en dilemma's gemotiveerd op te lossen, als de eis om professioneel kritisch op te treden zijn in de eindtermen verwoord. Daarbij spelen de toepassing 'morele oordeelsvorming' en het betrekken van het publieke belang, de beroepswaarden en de relevante wet- en regelgeving een onmisbare rol. De nieuwe eindtermen van het vakgebied Gedrag, Ethiek en Besluitvorming bieden hiervoor een goede basis. De nieuwe eindtermen Audit & Assurance vragen expliciet aandacht voor de ontwikkelingen op het terrein van IT en de gevolgen daarvan voor de aard en omvang van te verrichten werkzaamheden. Voorbeelden van relevante ontwikkelingen zijn de enorme groei van social media en de hiermee samenhangende informatiestromen, de toegenomen risico's van grootschalige cyber crime en de verbeterde mogelijkheden van statistische analyses als gevolg van big data (data analytics).

De eindtermen voor de praktijk zijn toegesneden op de verschillende werkvelden. Dat verklaart ook het verschil in de urennorm voor de eindtermen van de praktijkopleiding die per oriëntatie geldt.

Financial Accounting (FA)

Het kernvakgebied Financial Accounting of Externe Verslaggeving houdt zich primair bezig met de verschaffing van financiële informatie aan stakeholders. De accountant speelt een belangrijke rol bij de controle of het samenstellen van de jaarrekening dan wel bij de advisering daarover. De eindtermen zijn vooral gericht op de externe financiële informatieververschaffing en daarnaast op de informatieververschaffing in het bestuursverslag en/of het geïntegreerde verslag, onder andere door middel van niet-financiële prestatiemaatstaven.

Iedere beginnend beroepsbeoefenaar dient kennis en inzicht te hebben in de functies van externe verslaggeving in het maatschappelijk verkeer, de oordeelsvorming van stakeholders, het institutionele kader, de uitgangspunten die aan de jaarrekening ten grondslag liggen, de relevante waardebegrippen en het jaarrekeningenbeleid en de jaarrekeninganalyse. De beginnend beroepsbeoefenaar dient voorts in staat te zijn te evalueren in hoeverre jaarrekeningen zijn opgemaakt overeenkomstig de daarvoor geldende normen, met specifieke aandacht voor de meer complexe bijzondere situaties en de toelichting als onderdeel van de jaarrekening. De eindtermen gaan in de 'Common body of knowledge' ook in op de verantwoording van organisaties zonder winstoogmerk. Bij de toepassing van of toetsing aan normen refereren de eindtermen zowel aan de Nederlandse wetgeving en de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, als aan de International Financial Reporting Standards (IFRS).

In de oriëntaties 'Assurance' en 'Accountancy-Finance' wordt ruime aandacht besteed aan IFRS, het jaarrekeningenbeleid, het bestuursverslag en geïntegreerde verslaggeving. Ook is in deze oriëntaties kennis van de hoofdlijnen van de financiële verantwoording van bijzondere bedrijfstakken noodzakelijk. In de oriëntatie 'Accountancy-MKB' wordt meer aandacht besteed aan de Richtlijnen voor kleine rechtspersonen en de fiscale grondslagen voor de jaarrekening. In de oriëntatie 'Assurance' zal de nadruk liggen op de controle van de jaarrekening, in de oriëntatie 'Accountancy-Finance' op het opmaken en analyseren van de jaarrekening en in de oriëntatie 'Accountancy-MKB' op het samenstellen van de jaarrekening en het adviseren daarover.

Enkele van de eindtermen passen ook bij andere vakgebieden en kunnen ook (al dan niet gedeeltelijk) aldaar een plaats krijgen. Dit geldt in het bijzonder voor waarde begrippen (vakgebied Financiering), toepassing van fiscale grondslagen (vakgebied Fiscaliteit) en regels van kapitaalbescherming, opmaken en openbaar maken (vakgebied Recht). Voorts is er een nauw verband met het vakgebied Boekhouden.

Internal Control & Accounting Information Systems (ICAIS)

De eindtermen voor het kernvak Internal Control & Accounting Information Systems zijn ten opzichte van de (theoretische) eindtermen 2008, sterk gewijzigd. In de eerste plaats is gekozen meer aandacht te besteden aan de conceptuele vorming door het centraal stellen van kennis van - en inzicht in - theorieën en conceptuele modellen. De eindtermen hebben een duidelijke structuur en een verdergaande focus op de werkzaamheden van de accountant. De kern hierbij is dat, voortbouwend op een gedegen kennis van de grondslagen, theorieën en geëigende modellen binnen het vakgebied ICAIS, studenten in staat moeten zijn om op basis van een risico-georiënteerde aanpak een systeem van interne beheersing in te richten en te evalueren. De eindtermen voor het vakgebied ICAIS omvatten derhalve de volgende bouwstenen: risicoanalyse, informatiebehoefte en -analyse, inrichten processen, inrichten controls, inrichten systemen en IT.

Gegeven de snelle ontwikkelingen op het terrein van IT wordt voor alle oriëntaties nadrukkelijk aandacht gevraagd voor de IT-verschijningsvormen van de infrastructuur, applicaties en controls en voor moderne data-analyse. Ook de gevolgen van veranderingen hierin voor de interne beheersing worden expliciet aan de orde gesteld. Daarnaast is een eindterm geformuleerd die van de beginnend beroepsbeoefenaar verlangt om een sluitend geheel van IT controls te ontwerpen om risico's te mitigeren. Ook richten de eindtermen zich op informele beheersingsmechanismen (soft controls) waarbij rekening moet worden gehouden met kenmerken van de controle-omgeving zoals cultuur en ethiek. Ook de eindtermen ICAIS bevatten zodoende aandacht voor gedragsaspecten.

In de oriëntatie 'Assurance' ligt de nadruk op het gebied van risicomanagement en interne beheersing, met name van belang voor het bepalen van het interne beheersingsrisico in het kader van de jaarrekeningcontrole. In de oriëntatie 'Accountancy-MKB' wordt - naast de 'Common body of knowledge' - verdergaande aandacht gevraagd voor het ontwerpen van een informatiesysteem, de toepassing van analyse- en rapportagetools en de advisering daarover. Specifieke eindtermen voor de oriëntatie 'Accountancy-Finance' zien met name op ontwikkelingen in de IT voor zover relevant voor de beroepsuitoefening. Ook wordt voor de financieel professional nadrukkelijk aandacht gevraagd voor het begrijpen en beoordelen van de werkwijze van het systeem van interne controle vanuit het perspectief van corporate governance. Voor zowel de oriëntatie 'Assurance' als 'Accountancy-MKB' en 'Accountancy-Finance' zijn voor de praktijkopleiding ICAIS eindtermen geformuleerd.

Financiering (FIN)

Financieringsvraagstukken spelen bij diverse soorten werkzaamheden van de accountant een belangrijke rol. De eindtermen voor het vakgebied Financiering zien met name op financiële rekenkunde, investeringsanalyse, waardebepaling van een bedrijf of bedrijfsonderdeel, financiële planning, werkkapitaalbeheer, beoordeling van financiële prestaties, beheersing van financiële risico's en de werking van financiële markten. Daarnaast dient de beginnend beroepsbeoefenaar de governance structuur vanuit financieringsperspectief te kunnen analyseren en kennis te hebben van het risico en rendement van beleggingsproducten. Ook dient de beginnend beroepsbeoefenaar aan te kunnen geven hoe irrationeel gedrag van invloed kan zijn op prijzen en financiële beslissingen. Deze eindterm sluit aan op de kennis verkregen in het vakgebied Gedrag, Ethiek en Besluitvorming.

In de oriëntatie 'Accountancy-Finance' is Financiering een profielvak en vindt een verdieping van de eindtermen plaats. Daarnaast is het vakgebied Financiering een wezenlijk onderdeel van de praktijkopleiding in deze oriëntatie. Ook in de oriëntatie 'Accountancy-MKB' voorzien de eindtermen in een verdieping op enkele geselecteerde onderdelen en maakt Financiering nadrukkelijk deel uit van de praktijkopleiding.

Management Accounting & Control (MAC)

Dit vakgebied omvat de deelgebieden Management Accounting en Management Control. Management accounting beschrijft de patronen waarlangs beslissingscalculaties worden vormgegeven.

Management control beschrijft de patronen op basis waarvan wordt toegezien op de uitvoering van managementbeslissingen.

De beginnend beroepsbeoefenaar dient in staat te zijn een systeem van Management Accounting & Control te kunnen beoordelen op het functioneren. De eindtermen gaan met name in op de relatie tussen MAC en strategie, financiële en niet-financiële accountingmaatstaven, identificatie van kostenobjecten en toepassing van kostenmodellen, prestatiemeting en budgettering.

Een specifieke eindterm in de oriëntatie 'Accountancy-MKB' is de bekwaamheid om met behulp van moderne data-analysetechnieken beslisinformatie uit verschillende bronnen samen te stellen. In de oriëntatie 'Accountancy-Finance' vindt verdieping plaats op de gebieden strategisch management, prestatie management en scenario-analyse en budgettering. Het vakgebied Management Accounting & Control is een belangrijk onderdeel in de praktijkopleiding van de oriëntatie 'Accountancy-Finance'.

Strategie, Leiderschap en Organisatie (SLO)

De eindtermen voor het vakgebied Strategie, Leiderschap en Organisatie zijn er met name op gericht de beginnend beroepsbeoefenaar in staat te stellen om situaties te onderkennen waarin strategie, leiderschap of de organisatie van een onderneming zodanige tekortkomingen bevat, dat het risico bestaat dat de ondernemingsdoelstellingen niet worden gerealiseerd. De accountant moet in staat zijn om dergelijke tekortkomingen te signaleren, te rapporteren aan bestuur en toezichthoudend orgaan en te adviseren over nodige aanpassingen in strategie, leiderschap of organisatie, inclusief de corporate governance. Ook moet de beginnend beroepsbeoefenaar in staat zijn om zich op basis van kennis van de economische organisatietheorie, conventionele organisatievormen en nieuwe organisatievormen, een oordeel te vormen of het ontwerp en de uitvoering van de interne en externe organisatie van de onderneming effectief en efficiënt zijn en hierover aan bestuur en toezichthoudend orgaan te rapporteren.

Als het gaat om leiderschap wordt van de beginnend beroepsbeoefenaar verwacht dat wordt onderkend of de condities in de organisatie bijdragen aan de motivatie en ontwikkeling van de medewerkers en of de persoonlijkheid van bestuurders, de stijl van leidinggeven en besluitvorming passen bij de aard en cultuur van de onderneming. Daar hoort in het voorkomende geval bij het onderkennen dat het bestuur het ondernemingsbelang niet dient.

In de oriëntatie 'Assurance' wordt nadrukkelijk ingegaan op het onderkennen van bedrijfsrisico's, terwijl in de oriëntatie 'Accountancy-MKB' meer aandacht wordt gevraagd voor het beoordelen van de realiteitswaarde van de strategie en het adviseren over strategieformulering. Evenals eindtermen in de oriëntatie 'Accountancy-MKB', gaan de eindtermen voor de oriëntatie 'Accountancy-Finance' nader in op ondernemerschapstheorieën en ondernemersvaardigheden, organisatieverandering en innovatie.

Boekhouden (BKH)

Iedere accountant dient een goede kennis van en vaardigheid in het boekhouden te hebben, in het bijzonder dient hij de comptabele aspecten van transacties en gebeurtenissen te kunnen begrijpen en vertalen in journaalposten. Voorts zien de eindtermen op de comptabele verwerking van begroting/budget, op geautomatiseerde comptabele verwerking met behulp van taxonomieën en op de inrichting en structuur van het comptabele systeem, waaronder die inzake consolidatie en verschillen tussen commerciële en fiscale jaarrekeningen. Het vakgebied Boekhouden staat in nauw verband met het vakgebied Financial Accounting en Internal Control & Accounting Information Systems.

In de oriëntatie 'Accountancy-MKB' zijn additionele eindtermen opgenomen inzake het adviseren over de comptabele verwerking van bijzondere transacties en gebeurtenissen en het samenstellen van een jaarrekening met behulp van een rapportgenerator.

Voorts is in deze oriëntatie een verdieping van de eindtermen opgenomen inzake de comptabele verwerking van begroting/budget en advisering over inrichting en structuur van het comptabele systeem.

Economie (EC)

Het is belangrijk dat een beginnend beroepsbeoefenaar in staat is om de hoofdlijnen van de invloed van de economische groei en het conjunctuurbeleid van de overheid op de bedrijfsomgeving van een onderneming te beschrijven. Hierbij moet worden onderkend dat economische groei ook wordt bepaald door zaken als innovatie, onderwijs en ondernemerschap. Centraal in de eindtermen van Economie staat het identificeren van de invloed en gevolgen van macro-economische variabelen, landenrisico's en risico's die samenhangen met de marktvorm op de strategie en bedrijfsvoering van een onderneming. In een steeds verdergaande globalisering van de economie is het ook van belang de invloed van internationaal economische en politieke ontwikkelingen te kunnen duiden. Alle eindtermen Economie zijn op inleidend niveau en betreffen de 'Common body of knowledge' van het theorieeldeel van de opleiding.

Fiscaliteit (FISC)

Fiscaliteit speelt een belangrijke rol bij veel werkzaamheden van de accountant. De beginnend beroepsbeoefenaar dient kennis te hebben van de belangrijkste elementen van de vennootschapsbelasting, omzetbelasting, inkomstenbelasting, loonheffing en het formeel belastingrecht, gericht op de mogelijke fiscale gevolgen en risico's. Hij dient fiscale berekeningen te kunnen maken en aangiften te kunnen opstellen. De eindtermen geven ook het belang van de fiscale strategie aan alsmede de rol van het toezicht. Daarbij dient de beginnend beroepsbeoefenaar de functie van het Tax Control Framework te kunnen uitleggen. Naast nationaal belastingrecht is ook kennis op hoofdlijnen van het internationale en Europese belastingrecht nodig, waaronder het vraagstuk van transfer pricing. Een bijzondere eindterm ziet op de ethische en juridische kwesties van fiscaliteit.

Fiscaliteit is een profielvak in de oriëntatie 'Accountancy-MKB' omdat ondernemers bij fiscale vraagstukken vaak een beroep doen op de kennis en ervaring van de MKB-accountant. Diverse eindtermen zijn daarom in deze oriëntatie op verdiepend niveau geformuleerd. Daarnaast is een specifieke eindterm in deze oriëntatie het kunnen adviseren over fiscale strategie en fiscale vraagstukken. Ook in de praktijkopleiding van de MKB-accountant is een wezenlijke plaats ingeruimd voor Fiscaliteit.

Hoewel Fiscaliteit, of Belastingrecht, in de opleiding vaak als een afzonderlijk vak is ingericht, zijn er diverse dwarsverbanden met andere vakken. In het bijzonder noemen we tax assurance, tax audit, tax accounting, tax control en tax governance. Het is wenselijk dat waar mogelijk vraagstukken geïntegreerd worden behandeld.

Gedrag, Ethiek en Besluitvorming (GEB)

Naast systemen en processen wordt het belang van gedrag in het kader van de beroepsuitoefening steeds belangrijker. Zowel als het gaat om (professioneel) gedrag van de beroepsbeoefenaar als het verkrijgen van inzicht in het gedrag van de klant/opdrachtgever. Het doel van het voor de accountantsopleiding nieuwe vakgebied Gedrag, Ethiek en Besluitvorming is vooral inzicht te verschaffen in de beginselen en theorieën met betrekking tot (professioneel) gedrag.

De eindtermen GEB richten zich zodoende op relevante delen van de persoonlijkheidspsychologie en de invloed van de situatie en omgeving op zowel eigen gedrag als besluitvorming. Dat maakt dat de beginnend beroepsbeoefenaar in staat is om te gaan met moeilijke situaties zoals voet bij stuk houden, stellen van grenzen en communiceren over moeilijke kwesties. Ook zijn eindtermen geformuleerd die samenhangen met het begrijpen van teamprocessen en leiderschap en heeft het voor accountants zo belangrijke proces van professionele oordeels- en besluitvorming (inclusief morele oordeelsvorming) een belangrijke plaats in de eindtermen.

De eindtermen GEB zijn niet gedifferentieerd naar oriëntaties en vinden hun praktische toepassing deels in andere vakgebieden. Opgemerkt wordt dat de eindtermen GEB desgewenst in andere vakgebieden aan de orde kunnen komen in plaats van in een afzonderlijk vak.

Recht (RE)

In zijn beroepsuitoefening heeft de accountant te maken met juridische vraagstukken. Kennis en inzicht in de hoofdlijnen van het recht zijn daarom onontbeerlijk. De eindtermen hebben in algemene zin betrekking op de hoofdlijnen van het Nederlands rechtssysteem en het EU-recht en van de verschillen tussen de belangrijkste internationale juridische systemen. De onderdelen van het recht waarvan iedere beginnend beroepsbeoefenaar specifieke kennis dient te hebben zijn vooral het vermogens-, goederen- en verbintenissenrecht en het ondernemingsrecht en daarnaast het faillissementsrecht en het arbeids- en sociaal zekerheidsrecht. Bij de beide eerstgenoemde rechtsgebieden is het vooral van belang de juridische gevolgen en risico's van feiten en gebeurtenissen te kunnen interpreteren. De eindtermen voor ondernemingsrecht omvatten onder meer de juridische aspecten van corporate governance.

In de oriëntatie 'Accountancy-MKB' schrijven de eindtermen vanwege de adviserende rol van de MKB-accountant een verdieping voor van het faillissementsrecht en het arbeids- en sociaal zekerheidsrecht, alsmede kennis inzake het personen- en familierecht, huwelijksvermogensrecht en erfrecht.

Statistiek (STA)

Van oudsher wordt statistiek toegepast bij de risicoanalyse, controls testing en detailcontroles. Het belang voor het accountantsberoep om meer gebruik te maken van statistiek neemt toe. De accountantskantoren doen dan ook forse investeringen om grote hoeveelheden data geavanceerder te kunnen analyseren ten behoeve van een efficiënte en effectieve accountantscontrole. Een geïntegreerde benadering van statistiek in de accountantscontrole is vereist. Daarom dient een beginnend beroepsbeoefenaar in staat te zijn om statistische methodieken toe te passen en tot een oordeel te komen op basis van relevante statistische analyses. Alle eindtermen betreffen de 'Common body of knowledge' van het theoriedeel van de opleiding. De praktische toepassing heeft onder andere een plek gekregen in het vakgebied Audit & Assurance.

5.3 Generieke eindtermen

De opleiding tot beginnend beroepsbeoefenaar omvat ook het ontwikkelen en beheersen van meerdere zogenaamde generieke eindtermen. Deze eindtermen beschrijven een aantal algemene capaciteiten en vaardigheden die essentieel zijn voor de persoonlijkheidsvorming en het adequaat kunnen toepassen van de overige (vaktechnische) eindtermen, inclusief het professionele gedrag.

De gekozen generieke eindtermen zijn afgeleid van de kerncompetenties en mede gebaseerd op de door IFAC, Common Content, Tuning, respectievelijk voor CPA (Canada en USA) en CA (UK) gehanteerde generieke competenties. Voor de generieke eindtermen is aangegeven of deze met name van toepassing zijn voor het theoretische- en/of het praktijkgedeelte van de accountantsopleiding.

Voor de generieke eindtermen is geen beheersingsniveau aangegeven. Voor het vereiste niveau wordt aangesloten op de kwalificatieniveaus van de Dublin descriptoren voor het hoger onderwijs. Voor de generieke eindtermen van de praktijkopleiding moet expliciet worden aangetoond dat de trainee deze heeft behaald.

Hieronder zijn de generieke eindtermen opgenomen die gelden voor alle oriëntaties. Daarbij is aangegeven of de eindtermen van toepassing zijn voor de theorieopleiding (T), de praktijkopleiding (P) of beide (T+P).

Grenzen/beperkingen deskundigheid

1. De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om bij het uitvoeren van een opdracht de eigen grenzen/beperkingen te signaleren, waar nodig deskundigen in te schakelen en daartoe een opdracht te formuleren (T+P).
2. De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat de bevindingen van de ingeschakelde deskundige te evalueren, kritisch te bespreken en bij zijn oordeelsvorming te betrekken (T+P).

Veranderingen en ontwikkelingen in het vakgebied

3. De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om relevante, actuele ontwikkelingen in het vakgebied en het beroep tijdig te signaleren, de gevolgen daarvan te onderkennen en in zijn beroepsuitoefening te betrekken (T+P).
4. De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om een vaktechnische discussie te voeren met vakgenoten (T+P).

Onderzoeksvaardigheden

5. De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om een gedegen (praktijk)onderzoek te verrichten op een voor de accountant relevant vakgebied, uitmondend in een verslag of werkstuk op een zodanig niveau dat het, al dan niet in beknopte vorm, als artikel kan worden gepubliceerd in een professioneel of wetenschappelijk tijdschrift (T).
6. De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om relevante onderzoeken te identificeren, de uitkomsten kritisch te evalueren en waar nuttig te betrekken bij de uitvoering van de opdracht (T+P).

Analytische vaardigheden

7. De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat nieuwe informatie en ideeën te genereren, zich snel eigen te maken, te analyseren en te verwerken (T+P).
8. De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat informatie m.b.t. complexe beroepssituaties te ontleden, fouten in argumentatie en tekorten in bewijsvoering te herkennen en op grond van logisch redeneren conclusies te trekken (T+P).
9. De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat problemen te signaleren en te analyseren (w.o. het onderkennen van causale en andere relaties) teneinde te komen tot effectieve oplossingen (T+P).

Conflictbeheersings- en onderhandelingsvaardigheden

10. De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om in geval van conflicten en onderhandelingen belangen en standpunten af te wegen om bij te dragen aan een voor betrokken partijen geaccepteerd resultaat (T+P).

Organisatiesensitiviteit

11. De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat de invloed en de gevolgen van beslissingen en gedragingen van mensen in een organisatie te begrijpen en hiermee rekening te houden bij zijn handelen (P).

Mondelinge en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheden

12. De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat actief en met empathie te luisteren en effectieve interviewtechnieken toe te passen (T+P).
13. De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat met beroepsgenoten en niet-deskundigen, zowel in woord als in geschrift, ideeën, meningen en standpunten op taalkundig juiste, bondige, begrijpelijke en overtuigende wijze te communiceren en te presenteren (T+P).

Project management

14. De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat opdrachten/projecten waarbij meerdere personen zijn betrokken te plannen, te sturen en te beheersen (P).

Relatiemanagement/-beheer

15. De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat op de juiste wijze in te spelen op de behoeften van zowel interne als externe cliënten teneinde een duurzame en betekenisvolle relatie te onderhouden (P).

Coaching en leiderschap

16. De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat medewerkers te motiveren en stimuleren om professionele en persoonlijke doelen te bereiken door ontwikkeling van kennis, competenties, talenten en het tonen van voorbeeldgedrag (P).

Prioriteiten stellen

17. De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat, rekening houdend met deadlines, prioriteiten te stellen en zijn werkzaamheden zorgvuldig te plannen (P).

Teamwork

18. De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat op collegiale wijze samen te werken teneinde een gemeenschappelijk doel te bereiken (T+P).

Diversiteit

19. De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat op respectvolle wijze om te gaan met personen met verschillende capaciteiten en culturele achtergronden en gebruiken (P).

Lerend vermogen

20. De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat te reflecteren op eigen ervaringen en ervaringen van collega's, deze al dan niet in teamverband te bediscussiëren en hiervan te leren (T+P).
21. De beginnend beroepsbeoefenaar wordt in staat geacht zich, in het kader van 'een leven lang leren', blijvend te ontwikkelen (P).

5.4 Eindtermen per vakgebied naar opleidingsoriëntatie

5.4.1 De oriëntatie 'Assurance'

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie ' Assurance '	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Assurance	CBoP	Oriëntatie Assurance
A&A-1	de ontstaansgeschiedenis van het beroep te verwoorden alsook de vraag naar en aanbod van assurediensten vanuit gangbare theorieën te beschrijven respectievelijk te verklaren.	B	C		
A&A-2	de verwachtingen van de opdrachtgever en gebruikers van de opdracht te onderkennen, de spanningsvelden tussen de verschillende belanghebbenden te identificeren, de belangen van de opdrachtgevers en het publiek af te wegen, hierop te reflecteren en bij de besluitvorming te betrekken.	C		C	
A&A-3	de rol van de accountant binnen het systeem van corporate governance samen te vatten respectievelijk te beoordelen, in het bijzonder de relatie met de organen belast met governance en relevante externe toezichthouders.	B	C		
A&A-4	het (inter)nationale institutioneel kader voor de beroepsuitoefening, bestaande uit relevante wet- en regelgeving en de rol en verantwoordelijkheden van relevante actoren, te beschrijven respectievelijk kritisch te becommentariëren en de mogelijke civiel-, tucht-, bestuurs- en strafrechtelijke gevolgen van niet-naleving te onderkennen.	B	C		
A&A-5a	de vigerende beroepsreglementering op het gebied van ethiek toe te passen en de gekozen zienswijze te verdedigen.	C			
A&A-5b	bij de uitvoering van (beroeps)taken op ethische vraagstukken en dilemma's te reflecteren en zelfstandig te komen tot een gemotiveerde besluitvorming met inachtneming van vigerende beroepsreglementering en een professioneel kritische instelling.			C	
A&A-6	om bij het uitvoeren van (beroeps)taken een kritische houding aan te nemen, die onder meer wordt gekenmerkt door een onderzoekende instelling, het alert zijn op omstandigheden die kunnen duiden op fouten of fraude en een kritische evaluatie van ten behoeve van de opdracht verkregen informatie.	C		C	

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Assurance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Assurance	CBoP	Oriëntatie Assurance
A&A-7.1	het systeem van toezicht en kwaliteitsbeheersing van de beroepsuitoefening op beroeps- en organisatieniveau te beschrijven respectievelijk te evalueren.	B	C		
A&A-7.2	de kwaliteitsbeheersingsprocedures op opdrachtniveau te beschrijven en toe te passen, met inbegrip van de documentatieverplichtingen .	B	C	B	C
A&A-8	de eigenheid van de verschillende vormen van beroepsuitoefening (zoals internal en operational auditors, overheidsaccountants, forensisch accountants, IT-auditors, financieel professionals) te onderkennen en van elkaar te onderscheiden.	B			
A&A-9	het Stramien voor assurance-opdrachten uit te leggen, in een casuspositie toe te passen en kritisch te becommentariëren.	C			
A&A-10	de beroepsreglementering ter zake van fraude en ongebruikelijke transacties te verwoorden respectievelijk toe te passen.	A	C	A	C
A&A-11.1	voor een jaarrekeningcontrole de van toepassing zijnde beroepsreglementering met betrekking tot het proces van cliënt-/opdracht(her)acceptatie toe te passen.	B	C		C
A&A-11.2	voor een jaarrekeningcontrole , conform de van toepassing zijnde beroepsreglementering, de relevante kennis van de entiteit en zijn omgeving, met inbegrip van haar interne beheersing, te verzamelen om vervolgens de bedrijfs-, accountantscontrole-, inherente-, interne beheersings- en detectierisico's te beschrijven en in te schatten en de materialiteit te bepalen.	B	C		C
A&A-11.3	voor een jaarrekeningcontrole , conform de van toepassing zijnde beroepsreglementering, de invloed van de informatietechnologie op de entiteit incl. haar processen, systemen en governance (waaronder ERP, cloud computing, big data, networking, privacy, social media, reporting software) te beschrijven en te analyseren alsmede de gevolgen te bepalen voor de door de accountant uit te voeren werkzaamheden, waaronder de daarbij te hanteren methoden en technieken (zoals audit software).	B	C		C
A&A-11.4	op basis van de geïdentificeerde risico's voor een jaarrekeningcontrole de werkzaamheden te bepalen, vast te leggen in een controleprogramma en uit te voeren teneinde voldoende en toereikende controle-informatie te verkrijgen.	B	C		C

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Assurance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Assurance	CBoP	Oriëntatie Assurance
A&A-11.5a	bij de uitvoering van een jaarrekeningcontrole te schetsen welke data-analyse en/of procesmining technieken beschikbaar zijn en welke statistische hypothesetoetsen en schattingsmethoden kunnen worden toegepast bij de uitvoering van de opdracht.	A			
A&A-11.5b	bij de uitvoering van een jaarrekeningcontrole op effectieve wijze gebruik te maken van de beschikbare methoden en technieken, waaronder statistiek, data-analyse en/of procesmining .				A
A&A-11.6	voor een jaarrekeningcontrole , conform de van toepassing zijnde beroepsreglementering, de volgende specifieke activiteiten uit te voeren: - evalueren van transacties met verbonden partijen; - evalueren van gebeurtenissen na de einddatum van de verslagperiode; - evalueren van de continuïteit van de entiteit; - optreden als groepsaccountant respectievelijk als accountant van een groepsonderdeel; - gebruikmaken van de werkzaamheden van interne auditors en deskundigen; - evalueren van het bestuursverslag; - evalueren in hoeverre de jaarrekening overeenkomstig de geldende verslaggevingsregels is opgemaakt en een getrouw beeld geeft.	B	C		C
A&A-11.7	voor een jaarrekeningcontrole , op basis van de uitgevoerde werkzaamheden, de bevindingen te evalueren om te komen tot een oordeel en hierover mondeling en schriftelijk te rapporteren aan opdrachtgever en stakeholders.	B	C		C
A&A-11.8	naar aanleiding van zijn controlewerkzaamheden relevante aandachtspunten te vertalen naar verbeterpunten voor de organisatie van de opdrachtgever en deze mondeling en schriftelijk te rapporteren aan de opdrachtgever (inclusief de organen belast met governance).	B	C		C
A&A-12.1	voor een assurance-opdracht , niet zijnde een jaarrekeningcontrole, de van toepassing zijnde beroepsreglementering m.b.t. het proces van cliënt-/opdracht(her)aanvaarding toe te passen.	B	C		C
A&A-12.2	voor een assurance-opdracht , niet zijnde een jaarrekeningcontrole, in overeenstemming met de van toepassing zijnde beroepsreglementering de relevante kennis van de huishouding en zijn omgeving respectievelijk de kenmerken van het object van onderzoek te verzamelen om vervolgens de relevante risico's op afwijkingen van materieel belang te beschrijven en in te schatten.	B	C		C

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Assurance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Assurance	CBoP	Oriëntatie Assurance
A&A-12.3	voor een assurance-opdracht , niet zijnde een jaarrekeningcontrole, in overeenstemming met de van toepassing zijnde beroepsreglementering, met gebruikmaking van alle beschikbare methoden en technieken (incl. data-analyse, procesmining en/of statistische hypothesetoetsen en schattingsmethoden) de opdracht op effectieve en efficiënte wijze te plannen en uit te voeren .	B	C		C
A&A-12.4	voor een assurance-opdracht , niet zijnde een jaarrekeningcontrole, in overeenstemming met de van toepassing zijnde beroepsreglementering, de bevindingen te evalueren om te komen tot een oordeel of conclusie en deze te rapporteren aan de opdrachtgever.	B	C		C
A&A-12.5	naar aanleiding van zijn assurancewerkzaamheden relevante aandachtspunten te vertalen naar verbeterpunten voor de organisatie van de opdrachtgever en deze mondeling en schriftelijk te rapporteren aan de opdrachtgever (inclusief de organen belast met governance).	B	C		C
A&A-13	voor aan assurance verwante opdrachten (samenstelopdrachten en opdrachten tot het verrichten van overeengekomen specifieke werkzaamheden met betrekking tot financiële informatie), in overeenstemming met de van toepassing zijnde beroepsreglementering: - de opdracht te aanvaarden; - de relevante kennis van de huishouding en zijn omgeving respectievelijk het object van onderzoek te verzamelen; - relevante risico's voor de uitvoering van de opdracht te signaleren; - met gebruikmaking van alle beschikbare methoden en technieken de opdracht op effectieve en efficiënte wijze te plannen en uit te voeren; - de bevindingen te evalueren en hierover te rapporteren aan de opdrachtgever.	B			
A&A-14	voor overige werkzaamheden , in het bijzonder adviesopdrachten , de relevante kennis en vaardigheden te hanteren om, in overeenstemming met de van toepassing zijnde beroepsreglementering: - de opdracht te aanvaarden; - de relevante risico's voor de uitvoering te signaleren; - met gebruikmaking van alle beschikbare methoden en technieken de opdracht op effectieve en efficiënte wijze in te richten en uit te voeren; - de bevindingen te evalueren en hierover te rapporteren aan de opdrachtgever.	A			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie ' Assurance '	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Assurance	CBoP	Oriëntatie Assurance
FA-1	vanuit de theorie de functies te verklaren die de externe verslaggeving in het maatschappelijk verkeer vervult, waaronder het afleggen van verantwoording en het ondersteunen van beslissingen.	C			
FA-2	uit te leggen op welke wijze aandeelhouders en kredietverschaffers hun oordeel vormen over de jaarrekening van een onderneming ten behoeve van het nemen van beslissingen van economische aard.	A			
FA-3	beschrijven welke rol het institutioneel kader , bestaande uit relevante wet- en regelgeving en de rol en verantwoordelijkheden van relevante actoren, heeft bij de totstandkoming en toepassing van de verslaggeving op basis van de Nederlandse verslaggevingsvoorschriften en IFRS.	B			
FA-4	de uitgangspunten van de financiële verslaggeving toe te passen en te beoordelen, waaronder de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling voor de onderscheiden posten van de balans en winst- en verliesrekening, zoals neergelegd in de Nederlandse wetgeving en de conceptuele raamwerken van de RJ en IASB.	C		C	
FA-5	de doelstelling en inhoud van de voor de financiële verslaggeving relevante waardebegrippen , waaronder begrippen die voortkomen uit de financieringstheorie, te doorgronden en toe te passen.	C			
FA-6	de aanvaardbaarheid van de belangrijkste schattingselementen in de financiële verslaggeving te beoordelen.	C		C	
FA-7	de toelichting als onderdeel van de jaarrekening te beoordelen op juistheid en toereikendheid met inachtneming van de wet- en regelgeving.	C		C	
FA-8.1	te beoordelen in hoeverre een jaarrekening van een naamloze of besloten vennootschap is opgemaakt in overeenstemming met de normen zoals deze zijn begrepen in de Nederlandse wetgeving inzake de jaarrekening en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving van de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ) voor grote en middelgrote rechtspersonen.	C		C	
FA-8.2	te beoordelen in hoeverre een jaarrekening van een kleine vennootschap is opgemaakt in overeenstemming met de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor kleine rechtspersonen (RJk) dan wel in overeenstemming met fiscale grondslagen .	A			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Assurance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Assurance	CBoP	Oriëntatie Assurance
FA-8.3	te beoordelen in hoeverre een jaarrekening van een (beursgenoteerde) vennootschap is opgemaakt in overeenstemming met de van toepassing zijnde International Financial Reporting Standards (IFRS) van de International Accounting Standards Board (IASB).	A	C		C
FA-9	de hoofdlijnen van de International Financial Reporting Standards voor Small and Medium-Sized Entities (IFRS-SME) weer te geven.	A			
FA-10	de regels van kapitaalbescherming uit te leggen en te beoordelen of deze regels op de juiste wijze zijn toegepast in een jaarrekening van een naamloze en besloten vennootschap.	C			
FA-11	de eisen te beschrijven die voor een naamloze en besloten vennootschap van toepassing zijn bij het opmaken en openbaar maken van financiële informatie op basis van het Burgerlijk Wetboek.	B			
FA-12	de onderlinge samenhang tussen de balans , de winst- en verliesrekening , het overzicht totaalresultaat en het kasstroomoverzicht te doorgronden.	C			
FA-13	om in bijzondere situaties zoals onderhanden projecten, leasecontracten, pensioenen, optiebeloningen, financiële instrumenten, latente belastingen en overnames, verschillende alternatieven m.b.t. de verantwoording van transacties en gebeurtenissen af te wegen en hierover te adviseren.	C		C	
FA-14	de doelstellingen en gevolgen van het jaarrekeningenbeleid van de ondernemingsleiding zoals earnings management en off balance financiering te benoemen en te betrekken in de oordeelsvorming over de jaarverslaggeving.	B	C	B	C
FA-15	met gebruikmaking van ratio-analyse een jaarrekening te analyseren om risico's vanuit het gezichtspunt van een aandeelhouder of kredietverschaffer te benoemen en daarover te rapporteren aan de ondernemingsleiding.	B			
FA-16	op hoofdlijnen uit te leggen wat de specifieke vraagstukken zijn inzake financiële verantwoording voor organisaties zonder winstoogmerk (zoals stichtingen en verenigingen).	B			
FA-17	te schetsen wat de financiële verantwoording van bijzondere bedrijfstakken , waaronder financiële instellingen, woningcorporaties en overheidsorganisaties, onderscheidt van die van andere ondernemingen.	A			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Assurance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Assurance	CBoP	Oriëntatie Assurance
FA-18	het bestuursverslag , waaronder niet-financiële informatie, te beoordelen op juistheid en toereikendheid met inachtneming van wet- en regelgeving en in het licht van de informatiebehoeften van stakeholders.	C			C
FA-19	een overzicht te geven van de relevante normen voor geïntegreerde verslaggeving van organisaties en het daarvoor geldende raamwerk.	A	B		
ICAIS-1	de grondslagen , de theorieën en de modellen die nodig zijn voor het uitvoeren van de risicoanalyse, het bepalen van de informatiebehoefte, het inrichten van de administratieve processen, het ontwerpen van de daarbij behorende interne beheersingsmaatregelen, het ontwerpen en beheren van de bestuurlijke informatieverzorging, alsmede de daarmee samenhangende IT, te beschrijven respectievelijk te beoordelen.	B	C		
ICAIS-2a	een systeem van risicomanagement- en beheersing , gericht op de effectiviteit en efficiëntie van de bedrijfsvoering, de betrouwbaarheid van de verslaggeving en het voldoen aan wet- en regelgeving, in te richten en te evalueren alsmede vanuit deze doelstellingen voor de organisatie relevante interne beheersingsrisico's (in het bijzonder interne controle risico's m.b.t. financiële informatie) te benoemen.	C			
ICAIS-2b	een systeem van risicomanagement- en beheersing , gericht op de effectiviteit en efficiëntie van de bedrijfsvoering, de betrouwbaarheid van de verslaggeving en het voldoen aan wet- en regelgeving, in te richten dan wel te evalueren alsmede vanuit deze doelstellingen voor de organisatie relevante interne beheersingsrisico's (in het bijzonder interne controle risico's m.b.t. financiële informatie) te benoemen.			C	
ICAIS-3	een analyse van de informatiebehoeften van een organisatie uit te voeren, die noodzakelijk is voor het besturen en beheersen van de organisatie, het afleggen van verantwoording daarover en om vast te stellen dat is voldaan aan de voor de organisatie geldende wet- en regelgeving.	C			
ICAIS-4	te beoordelen in welke mate de bestuurlijke informatieverzorging en de administratieve processen van een organisatie voorzien in betrouwbare en relevante informatie voor: - het besturen en beheersen van de organisatie waaronder het uitoefenen van bewaringscontrole; - het afleggen van verantwoording; - het vaststellen dat voldaan is aan de voor de organisatie geldende wet- en regelgeving (compliance).	C		C	

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Assurance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Assurance	CBoP	Oriëntatie Assurance
ICAIS-5a	een systeem van preventieve en repressieve interne beheersingsmaatregelen te ontwerpen en te beoordelen voor verschillende processen en typen organisaties, rekening houdend met kenmerken van de controleomgeving zoals cultuur, ethiek, relevante wet- en regelgeving en governancestructuur.	C			
ICAIS-5b	een systeem van preventieve en repressieve interne beheersingsmaatregelen te ontwerpen dan wel te beoordelen voor verschillende processen en typen organisaties, rekening houdend met kenmerken van de controleomgeving zoals cultuur, ethiek, relevante wet- en regelgeving en governancestructuur.			C	
ICAIS-6	informele beheersingsmechanismen te identificeren en hun effectiviteit te beoordelen voor verschillende processen en typen organisaties, rekening houdend met kenmerken van de controleomgeving zoals cultuur, ethiek, relevante wet- en regelgeving en governancestructuur.	B		B	
ICAIS-7	de verschijningsvormen binnen het IT-infrastructuur-, IT-applicatie-, IT-management- en het IT-strategiedomein te benoemen, te onderscheiden, respectievelijk te beoordelen.	B			
ICAIS-8	de gevolgen van veranderingen in de IT-infrastructuur , de IT-applicaties , het IT-management en de IT-strategie , voor de betrouwbaarheid van de verslaggeving, voor de effectiviteit en efficiëntie van de bedrijfsvoering en voor de naleving van relevante wet- en regelgeving, te signaleren respectievelijk uit te leggen.	A			
ICAIS-9a	een sluitend geheel van IT-controls te ontwerpen en te beschrijven om risico's (waaronder het risico van cybercrime) op het terrein van de betrouwbaarheid van de verslaggeving, de effectiviteit en efficiëntie van de bedrijfsvoering en de naleving van relevante wet- en regelgeving te mitigeren.	B			
ICAIS-9b	een sluitend geheel van IT-controls te ontwerpen dan wel te beschrijven om risico's (waaronder het risico van cybercrime) op het terrein van de betrouwbaarheid van de verslaggeving, de effectiviteit en efficiëntie van de bedrijfsvoering en de naleving van relevante wet- en regelgeving te mitigeren.			B	
ICAIS-10	de geschiktheid te bepalen van de voor de managementinformatie en externe verslaggeving gehanteerde analyse- en rapportagetools (zoals XBRL/SBR), alsmede de betrouwbaarheid van de opgeleverde gegevens te beoordelen en hierover te adviseren.	B	C		

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie ' Assurance '	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Assurance	CBoP	Oriëntatie Assurance
ICAIS-11	de mogelijkheden van moderne data-analysetechnieken bij het toepassen van de risicoanalyse, het beoordelen van bestuurlijke informatieverzorging, de administratieve processen en het systeem van interne beheersing te beschrijven en deze technieken effectief te hanteren.	B		B	
ICAIS-12	door middel van business process management de effectiviteit en efficiëntie van de bedrijfsprocessen van een organisatie te schetsen respectievelijk te bediscussiëren.	A			
ICAIS-13	aan de hand van geëigende systeemontwikkelings- en analysetechnieken , rekening houdend met de eisen op het gebied van betrouwbaarheid, efficiency, compliance en governance, het ontwerp van een informatiesysteem van een organisatie te schetsen respectievelijk te ontwerpen.	A			
ICAIS-14	helder en eenduidig de gevolgde gedachtegang en de verrichte werkzaamheden bij het beoordelen van opzet, bestaan en werking van het systeem van interne beheersing vast te leggen .	C		C	
ICAIS-15	naar aanleiding van gesignaleerde onvolkomenheden in het systeem van interne beheersing te adviseren over mogelijke verbeteringen.	C		C	
ICAIS-16	de uitkomsten van de evaluatie van het systeem van interne beheersing, intern en extern te kunnen rapporteren , al dan niet in de vorm van een 'in control statement'.	B	C		
ICAIS-17	vanuit het perspectief van corporate governance de werking van het systeem van interne controle met betrekking tot financiële informatie en de eventuele risico's en gevolgen te beschrijven respectievelijk te evalueren.	B	C	B	C
ICAIS-18	in het kader van interne beheersing, en meer specifiek de interne controle m.b.t. financiële informatie, een ontwerp aangaande de toewijzing van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden te bediscussiëren respectievelijk hierover te adviseren aan bestuur en toezichthoudend orgaan.	B	C		
ICAIS-19	de invloed van bedrijfsethiek , als element van de beheersingsomgeving, op de werking van het systeem van interne controle m.b.t. financiële informatie te kunnen benoemen respectievelijk kritisch te becommentariëren.	B	C	B	C

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Assurance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Assurance	CBoP	Oriëntatie Assurance
FIN-1	de belangrijkste technieken op het terrein van financiële rekenkunde (rekening houdend met tijd-voorkeur, samengestelde interest, enkelvoudige interest en disconto) toe te passen op eenvoudige financiële spaar, leen- en beleggingsproducten (waaronder een spaarplan, een lening en een annuïtaire hypotheek).	B			
FIN-2	ten behoeve van een investeringsanalyse relevante data te verzamelen, te beoordelen en vervolgens te modelleren gebruik makend van scenario-analyse en discontering.	B			
FIN-3	de waarde van een organisatie dan wel een bedrijfsonderdeel te bepalen gebruikmakend van een gangbare op de situatie toegesneden waarderingsmethodiek.	B			
FIN-4	ten behoeve van investeringsbeslissingen en waarderingsvraagstukken de toekomstige vrije kasstromen en de relevante vermogenskostenvoet op basis van wetenschappelijke modellen (CAPM) en/of algemeen geaccepteerde normen (zoals de Build-up methode) te bepalen alsook - onderbouwd - de juiste selectiemethode (minstens de terugverdienperiode en NCW (DCF)) en waarderingsmethodiek te kiezen.	B			
FIN-5	ten behoeve van vermogensbeheer het risico en het rendement van beleggingsproducten te onderkennen respectievelijk te af te wegen.	A			
FIN-6	op basis van voorspellingen over de exploitatie en kasstromen de financieringsbehoefte , de aflossingscapaciteit en het dividendbeleid in onderlinge samenhang te analyseren respectievelijk hierover te adviseren.	B			
FIN-7	een financieringsvoorstel te doen respectievelijk te beoordelen na afweging van verschillende mogelijke (hybride) financieringsvormen (aandelen, obligaties, leningen, leasing en factoring), rekening houdend met de eisen van potentiële vermogensverschaffers.	B			
FIN-8	het werkkapitaalbeheer , in de vorm van voorraad-, debiteuren- en crediteurenbeheer, te beschrijven respectievelijk te beoordelen en hierover te adviseren.	B			
FIN-9	de financiële positie en strategie van een organisatie te schetsen respectievelijk te beoordelen door middel van bijvoorbeeld scenarioanalyse en gevoeligheidsanalyse.	A			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Assurance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Assurance	CBoP	Oriëntatie Assurance
FIN-10	de prijsvorming van financiële instrumenten die op financiële markten worden aangeboden te beschrijven respectievelijk te beoordelen.	B			
FIN-11	de financiële risico's (krediet-, rente- en valutarisico) te identificeren en het gebruik van geschikte financiële instrumenten in het kader van de beheersing van deze risico's te beschrijven en te beoordelen.	B			
FIN-13	vanuit financieringsperspectief op basis van de meest gangbare theorieën op het gebied van corporate governance de werking van de huidige corporate governance structuur van een onderneming te typeren respectievelijk hierover een oordeel te geven.	A			
FIN-14	op hoofdlijnen aan te geven hoe irrationeel gedrag van invloed kan zijn op prijzen en financiële beslissingen (behavioural finance).	A			
MAC-1	te beargumenteren respectievelijk te beoordelen of het Management Accounting & Control systeem de invoering en de realisatie van de strategie en het bedrijfsmodel ondersteunt.	B			
MAC-2	financiële en niet-financiële accountingmaatstaven (waaronder kritieke succesfactoren en strategische variabelen) te ontwikkelen om besluitvorming te ondersteunen en het effect van beslissingen te meten.	B			
MAC-3	kostenobjecten te identificeren, de daarbij behorende data te verzamelen, rangschikken en analyseren om deze te vertalen in een kostenmodel.	C			
MAC-4	kostenmodellen toe te passen op huidige en toekomstige activiteiten ten einde beslissingen te nemen (kostprijs, kostentoerekening) en deze te evalueren in termen van de economische en management prestaties.	C			
MAC-5	op basis van de bestaande of alternatieve prestatie maatstaven mogelijke aanpassingen in de huidige strategie en het bedrijfsmodel van de onderneming te identificeren respectievelijk hiervoor voorstellen te formuleren.	A			
MAC-6	een prestatie meetstelsel van een organisatie te beschrijven gericht op het meten van de bijdrage van de medewerker in relatie tot de bedrijfsdoelen.	B			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Assurance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Assurance	CBoP	Oriëntatie Assurance
MAC-7	typen budgetten , budgetteringsprocessen, evaluatieprocessen en verantwoordelijkheidscentra in samenhang te ontwikkelen respectievelijk te beoordelen om besluitvorming te ondersteunen.	B			
MAC-8	het verschil tussen budget en realisatie te meten, te analyseren en te verklaren.	C			
SLO-1a	op basis van relevante concepten, modellen en door de organisatie geformuleerde missie, visie en waarden de ondernemingsstrategie te becommentariëren respectievelijk te beoordelen op realiteitswaarde rekening houdend met zaken als marktomstandigheden, maatschappelijke verantwoordelijkheid, duurzaamheid, de potentie van de onderneming en de persoonlijkheidskenmerken van de bestuurder en hierover aan bestuur en toezichthoudend orgaan te rapporteren.	B			
SLO-2	te beoordelen of een geformuleerde strategie strookt met het doel van de vennootschap , het vennootschappelijk belang en de financiële mogelijkheden en hierover aan bestuur en toezichthoudend orgaan te rapporteren.	B			
SLO-3	uit de strategie voortvloeiende onzekerheden en bedrijfsrisico's te identificeren, de gevolgen voor het behalen van de ondernemingsdoelstellingen te evalueren en hierover te rapporteren aan bestuur en toezichthoudend orgaan.	B	C		
SLO-4	te onderkennen of het risico bestaat dat het bestuur zijn taken zodanig uitvoert dat het ondernemingsbelang niet wordt gediend en indien hier sprake van is hierover te rapporteren.	B			
SLO-5	te onderkennen of het risico bestaat dat de persoonlijkheid van de bestuurder(s) en de stijl van leidinggeven en besluitvorming niet passen bij de aard, cultuur en fase van de onderneming, haar producten, markten e.d. en indien hier sprake van is hierover te rapporteren.	B			
SLO-7	op basis van bedrijfswetenschappelijke theoretische inzichten een oordeel te vormen of het ontwerp en de uitvoering van de interne en externe organisatie van de onderneming effectief en efficiënt is en hierover aan bestuur en toezichthoudend orgaan te rapporteren.	B			
SLO-9	te onderkennen, respectievelijk te beargumenteren of de condities (beleid, cultuur, instrumentarium e.d.) in de organisatie bijdragen aan de motivatie, ontwikkeling en binding van medewerkers .	A			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Assurance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Assurance	CBoP	Oriëntatie Assurance
SLO-10	te onderkennen, respectievelijk te beargumenteren of het proces van toewijzing van middelen leidt tot het op efficiënte wijze realiseren van de langere termijn doelstelling van de onderneming.	A			
SLO-11	het governancesysteem van een onderneming te analyseren aan de hand van beleid, wet- en regelgeving en codes.	B			
BKH-1	de comptabele aspecten van transacties en gebeurtenissen te doorgronden en te vertalen in journaalposten .	C			
BKH-3	de comptabele verwerking van begroting/budget , realisatie en analyse van verschillen bij productie- en dienstverlenende bedrijven uit te leggen respectievelijk te beoordelen en correcties voor te stellen.	B			
BKH-4	de inrichting en structuur van het (geautomatiseerde) comptabele systeem van handels-, productie- en dienstverlenende bedrijven te beschrijven respectievelijk te beoordelen en daarover te adviseren.	B			
BKH-5	de geautomatiseerde comptabele verwerking van routinematige en niet-routinematige transacties en gebeurtenissen van handels-, productie- en dienstverlenende bedrijven uit te voeren mede met behulp van actuele taxonomieën.	B			
BKH-6	de inrichting en structuur van de (geautomatiseerde) comptabele verwerking van consolidaties van concerns en de comptabele verwerking van waarderingsmethoden van deelnemingen te beschrijven respectievelijk te beoordelen en daarover te adviseren.	B			
BKH-7	de inrichting en structuur van de comptabele verwerking van de verschillen tussen commerciële en fiscale jaarrekeningen te beschrijven respectievelijk te beoordelen en daarover te adviseren.	B			
EC-1	de invloed van het structuur- en conjunctuurbeleid op de economische ontwikkeling te beschrijven en de gevolgen hiervan op sectoren en ondernemingen te bediscussiëren.	B			
EC-2	de invloed van (internationaal) monetair beleid op de economische ontwikkeling te beschrijven en de gevolgen hiervan op sectoren en ondernemingen te bediscussiëren.	B			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Assurance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Assurance	CBoP	Oriëntatie Assurance
EC-3	de invloed van macro-economische variabelen op de strategie en bedrijfsvoering, waaronder het import- en exportbeleid, van een onderneming te beschrijven.	B			
EC-4	de invloed van internationaal economische en politieke ontwikkelingen en globalisering op de strategie en bedrijfsvoering van een onderneming te beschrijven.	B			
EC-5	de gevolgen van de marktvorm op de strategie en de bedrijfsvoering van een onderneming te beschrijven.	B			
EC-6	de belangrijkste principes van marktwerking en de daaruit resulterende prijsvorming op verschillende deelmarkten tetschetsen.	A			
EC-7	de rol van de financiële sector in het economisch bestel, inclusief de hoofdlijnen van regulering en toezicht, te verwoorden.	A			
FISC-1	de belangrijkste elementen van de vennootschapsbelasting, omzetbelasting, inkomstenbelasting, loonheffingen en formeel belastingrecht te onderkennen teneinde de fiscale gevolgen en risico's van feiten en gebeurtenissen te beschrijven respectievelijk te beoordelen.	B			
FISC-2a	op basis van de wet- en regelgeving inzake winst uit onderneming (inkomstenbelasting), loonheffing, vennootschapsbelasting, omzetbelasting, fiscale berekeningen te maken en aangiften te analyseren respectievelijk kritisch te becommentariëren.	B			
FISC-3a	op basis van de wet- en regelgeving inzake niet-winstaspecten van inkomstenbelasting, dividendbelasting en erf- en schenkbelasting fiscale berekeningen te maken en aangiften te analyseren.	A			
FISC-4	de fiscale strategie , waaronder belastingplanning, belastingontwijking en belastingontduiking, van de onderneming te identificeren respectievelijk te bediscussiëren.	A			
FISC-5	de verschillende vormen van toezicht door de belastingdienst, de rol die de fiscaal dienstverlener speelt bij ' cooperative compliance ' en de functie van een Tax Control Framework te beschrijven.	B			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Assurance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Assurance	CBoP	Oriëntatie Assurance
FISC-8	vraagstukken inzake internationaal en Europees belastingrecht , waaronder ook de transfer pricing-problematiek, te identificeren en te verwoorden.	A			
FISC-9	bij fiscale vraagstukken ethische en juridische kwesties te signaleren, de belangen van de betrokken stakeholders daarbij af te wegen en op grond daarvan professioneel te handelen.	B		B	
GEB-1	de basisbeginselen en -theorieën van de persoonlijkheidspsychologie te verwoorden, waaronder (a) cognitieve (leer-), motivationele (wils-) en affectieve (gevoels-)processen, en (b) geautomatiseerd (onbewust) en gecontroleerd (bewust) gedrag.	A			
GEB-2	de basisbeginselen en -theorieën van de situatie- en contextbepaaldheid van professioneel gedrag te verwoorden waaronder in ieder geval (a) behaviorisme (b) situationisme en (c) interactionisme (inclusief conformisme en socialisatie).	A			
GEB-3	te reflecteren ten aanzien van persoons- en situatieoorzaken van (eigen) professionele gedrag, en daarbij te benoemen waar sterktes, valkuilen en ontwikkelpunten liggen.	B		B	
GEB-4a	de basisbeginselen en theorieën van professionele team- en samenwerkingsprocessen te verwoorden.	A			
GEB-4b	op basis van verworven vaardigheden en inzichten in een werksituatie (mede)verantwoordelijkheid te dragen voor het aansturen van professionele team- en samenwerkingsprocessen .			B	
GEB-5	de basisbeginselen en -theorieën van de ethiek te verwoorden.	A			
GEB-6a	de theoretische benaderingen van processen van professionele oordeels- en besluitvorming , waaronder de concepten van heuristieken en biases, te beschrijven en de beperkingen en risico's hiervan in een complex besluitvormingsproces af te wegen.	B			
GEB-6b	het eigen professionele oordeels- en besluitvormingsproces te analyseren met als doel om hiervan te leren.			B	

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie ' Assurance '	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Assurance	CBoP	Oriëntatie Assurance
RE-1	de hoofdlijnen weer te geven van het Nederlands rechtssysteem en het EU-recht en de wijze van totstandkoming van wet- en regelgeving en de handhaving van wet- en regelgeving door de overheid/ EU in de vorm van rechtspraak en bestuurlijke handhaving.	A			
RE-2	de verschillen tussen de belangrijkste internationale juridische systemen aan te geven.	A			
RE-3	de belangrijkste elementen van het vermogens-, goederen- en verbintenissenrecht te onderkennen ten einde de juridische gevolgen en risico's van feiten en gebeurtenissen te beschrijven en hierover te rapporteren.	B			
RE-4	de belangrijkste elementen van het ondernemingsrecht te onderkennen waaronder: - rechtsvormen waarin ondernemingen gedreven worden; - de verantwoordelijkheden, bevoegdheden en aansprakelijkheden van de organen van de entiteit; - de (inter)nationale ontwikkelingen op het terrein van corporate governance; - de juridische aspecten van IT; teneinde de juridische gevolgen en risico's van feiten en gebeurtenissen voor de onderneming te beschrijven en hierover te rapporteren.	B			
RE-5	de belangrijkste elementen van het faillissementsrecht te onderkennen teneinde de juridische gevolgen van feiten en gebeurtenissen voor de onderneming te beschrijven respectievelijk hierover te rapporteren.	A			
RE-6	de belangrijkste elementen van het arbeids- en sociaal zekerheidsrecht te onderkennen teneinde de juridische gevolgen van feiten en gebeurtenissen voor de onderneming te beschrijven respectievelijk hierover te rapporteren.	A			
STA-1	verschillende, zowel univariate (beschrijvende) als multivariate, vormen van toetsen van hypothesen en uitvoeren van schattingen te beschrijven en toe te passen.	B			
STA-2	in concrete casussituaties op grond van de uitkomst van steekproeven zelfstandig te rapporteren over het percentage fouten in de populatie en te komen tot een weloverwogen oordeel over deze populatie.	B			
STA-3	risico's van onterecht goed- en afkeuren van een post van een (deel)verantwoording te onderkennen.	A			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie ' Assurance '	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Assurance	CBoP	Oriëntatie Assurance
STA-4	een derde te instrueren en de uitkomsten van statistische analyses te interpreteren en bediscussieren.	B			
STA-5	de relevantie van big data te onderkennen en grote hoeveelheden data met behulp van software en statistische methoden en technieken te analyseren.	B			
STA-6	mogelijkheden tot manipulatie met statistiek te onderkennen.	A			

Legenda:

- het gebruik van de term 'respectievelijk' in de beschrijving van een eindterm duidt op het verschil in beheersingsniveau tussen CBoK en/of oriëntatie(s).
- de nummering van de eindtermen per vakgebied is niet altijd opeenvolgend, omdat niet alle eindtermen voor elke oriëntatie relevant zijn.

Normering eindtermen theorieopleiding

Voor de theoretische eindtermen per vakgebied is een schatting gemaakt van het aantal studiebelastingsuren (volgens de ECTS-systematiek) dat tenminste nodig is om de betreffende eindtermen op het gewenste niveau te kunnen realiseren. Eindtermen en studiebelastingsuren zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. De studiebelastingsuren geven de omvang van de leeractiviteiten aan, terwijl de eindtermen de inhoud van die leeractiviteiten weergeven. De ECTS-credits geven richting aan opleiders en studenten van de noodzakelijke respectievelijk gewenste hoeveelheid leeractiviteiten die nodig is om de eindtermen te kunnen behalen. Daarmee vormt de ECTS-norm ook een begrenzing voor de te behalen leerdoelen. Met andere woorden: de eindtermen en studiebelastingsuren dienen met elkaar in balans te zijn.

De minimale studiebelasting voor de eindtermen van het theoriedeel van de opleiding met de oriëntatie 'Assurance', is als volgt.

Vakgebied	CBoK	Oriëntatie	Totaal
Audit & Assurance	20	10	30
Financial Accounting	20	10	30
Internal Control & Accounting Information Systems	20	10	30
<i>Kernvakgebieden</i>	<i>60</i>	<i>30</i>	<i>90</i>
Financiering	16	0	16
Management Accounting & Control	18	0	18
Strategie, Leiderschap en Organisatie	12	2	14
<i>Bedrijfseconomische vakgebieden</i>	<i>46</i>	<i>2</i>	<i>48</i>
Boekhouden	12	0	12
Economie	8	0	8
Fiscaliteit	14	0	14
Gedrag, Ethiek en Besluitvorming	8	0	8
Recht	12	0	12
Statistiek	8	0	8
<i>Overige vakgebieden</i>	<i>62</i>	<i>0</i>	<i>62</i>
<i>Totaal</i>	<i>168</i>	<i>32</i>	<i>200</i>

Het is van belang dat de curriculumontwikkelaars van de theoretische opleiding de gemiddelde studiebelasting per studie-eenheid (vak, module, leereenheid) per periode bepalen en vastleggen aan de hand van gebruikelijke normen per leeractiviteit en deze toetsen aan de hiervoor vermelde ECTS-norm. Mede vanwege de mogelijkheid kleuring in het onderwijsprogramma aan te brengen, kan de werkelijke studiebelasting bij sommige vakgebieden iets lager en bij andere vakgebieden iets hoger uitvallen dan de gepresenteerde norm. Het is uiteindelijk aan CEA, om te beoordelen of de curricula van de opleiders met bijbehorende ECTS-onderbouwing, borgen dat de eindtermen op het gewenste niveau worden gerealiseerd.

Normering eindtermen praktijkopleiding

Ook voor de eindtermen van de praktijkopleiding is een norm geformuleerd waarmee richting wordt gegeven aan de invulling van de activiteiten door stagebureaus en trainees. Gegeven de aard van de praktijkopleiding, bevat deze norm, naast een aantal kwalitatieve eisen, een minimum aantal uren dat door trainees aan bepaalde eindtermen moet worden besteed om zich te ontwikkelen tot een beginnend beroepsbeoefenaar.

De normering van de eindtermen van het praktijkdeel van de opleiding met de oriëntatie 'Assurance' is als volgt.

Soorten werkzaamheden	Minimum urennorm
Totaal aantal uren praktijkopleiding	3.000
Aantal uren voorgeschreven werkzaamheden	1.500
waarvan assurancewerkzaamheden:	1.500
- jaarrekeningcontroles	Minimaal 75%
- overige assurance-opdrachten	Minimaal 10%

Het minimum aantal uren dat in de praktijkopleiding besteed moet worden aan de eindtermen van het vakgebied Audit & Assurance bedraagt voor deze oriëntatie 1.500 uren, waarbij de trainee tenminste 1.125 uren (75% van 1.500) moet besteden aan jaarrekeningcontroles en tenminste 150 uren (10% van 1.500) aan overige assurance-opdrachten, waarbij sprake is van variatie in typen en complexiteit van de opdrachten.

Een nadere uitwerking van bovenstaande urennorm zal plaatsvinden door de Raad voor de Praktijkopleidingen. Deze zal tevens kwalitatieve eisen formuleren waar de praktijkopleidingsplaats, de praktijkbegeleiders en de werkzaamheden aan moeten voldoen.

5.4 Eindtermen per vakgebied naar opleidingsoriëntatie

5.4.2 De oriëntatie 'Accountancy-MKB'

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-MKB'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy MKB	CBoP	Oriëntatie Accountancy MKB
A&A-1	de ontstaansgeschiedenis van het beroep te verwoorden alsook de vraag naar en aanbod van assurancediensten vanuit gangbare theorieën te beschrijven respectievelijk te verklaren.	B			
A&A-2	de verwachtingen van de opdrachtgever en gebruikers van de opdracht te onderkennen, de spanningsvelden tussen de verschillende belanghebbenden te identificeren, de belangen van de opdrachtgevers en het publiek af te wegen, hierop te reflecteren en bij de besluitvorming te betrekken.	C		C	
A&A-3	de rol van de accountant binnen het systeem van corporate governance samen te vatten respectievelijk te beoordelen, in het bijzonder de relatie met de organen belast met governance en relevante externe toezichthouders.	B			
A&A-4	het (inter)nationale institutioneel kader voor de beroepsuitoefening, bestaande uit relevante wet- en regelgeving en de rol en verantwoordelijkheden van relevante actoren, te beschrijven respectievelijk kritisch te becommentariëren en de mogelijke civiel-, tucht-, bestuurs- en strafrechtelijke gevolgen van niet-naleving te onderkennen.	B			
A&A-5a	de vigerende beroepsreglementering op het gebied van ethiek toe te passen en de gekozen zienswijze te verdedigen.	C			
A&A-5b	bij de uitvoering van (beroeps)taken op ethische vraagstukken en dilemma's te reflecteren en zelfstandig te komen tot een gemotiveerde besluitvorming met inachtneming van vigerende beroepsreglementering en een professioneel kritische instelling.			C	
A&A-6	om bij het uitvoeren van (beroeps)taken een kritische houding aan te nemen, die onder meer wordt gekenmerkt door een onderzoekende instelling, het alert zijn op omstandigheden die kunnen duiden op fouten of fraude en een kritische evaluatie van ten behoeve van de opdracht verkregen informatie.	C		C	

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-MKB'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy MKB	CBoP	Oriëntatie Accountancy MKB
A&A-7.1	het systeem van toezicht en kwaliteitsbeheersing van de beroepsuitoefening op beroeps- en organisatieniveau te beschrijven respectievelijk te evalueren.	B			
A&A-7.2	de kwaliteitsbeheersingsprocedures op opdrachtniveau te beschrijven en toe te passen, met inbegrip van de documentatieverplichtingen .	B		B	
A&A-8	de eigenheid van de verschillende vormen van beroepsuitoefening (zoals internal en operational auditors, overheidsaccountants, forensisch accountants, IT-auditors, financieel professionals) te onderkennen en van elkaar te onderscheiden.	B			
A&A-9	het Stramien voor assurance-opdrachten uit te leggen, in een casuspositie toe te passen en kritisch te becommentariëren.	C			
A&A-10	de beroepsreglementering ter zake van fraude en ongebruikelijke transacties te verwoorden respectievelijk toe te passen.	A	C	A	C
A&A-11.1	voor een jaarrekeningcontrole de van toepassing zijnde beroepsreglementering met betrekking tot het proces van cliënt-/opdracht(her)acceptatie toe te passen.	B			
A&A-11.2	voor een jaarrekeningcontrole , conform de van toepassing zijnde beroepsreglementering, de relevante kennis van de entiteit en zijn omgeving, met inbegrip van haar interne beheersing, te verzamelen om vervolgens de bedrijfs-, accountantscontrole-, inherente-, interne beheersings- en detectierisico's te beschrijven en in te schatten en de materialiteit te bepalen.	B			
A&A-11.3	voor een jaarrekeningcontrole , conform de van toepassing zijnde beroepsreglementering, de invloed van de informatietechnologie op de entiteit incl. haar processen, systemen en governance (waaronder ERP, cloud computing, big data, networking, privacy, social media, reporting software) te beschrijven en te analyseren alsmede de gevolgen te bepalen voor de door de accountant uit te voeren werkzaamheden, waaronder de daarbij te hanteren methoden en technieken (zoals audit software).	B			
A&A-11.4	op basis van de geïdentificeerde risico's voor een jaarrekeningcontrole de werkzaamheden te bepalen, vast te leggen in een controleprogramma en uit te voeren teneinde voldoende en toereikende controle-informatie te verkrijgen.	B			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-MKB'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy MKB	CBoP	Oriëntatie Accountancy MKB
A&A-11.5a	bij de uitvoering van een jaarrekeningcontrole te schetsen welke data analyse en/of procesmining technieken beschikbaar zijn en welke statistische hypothesetoetsen en schattingsmethoden kunnen worden toegepast bij de uitvoering van de opdracht.	A			
A&A-11.6	voor een jaarrekeningcontrole , conform de van toepassing zijnde beroepsreglementering, de volgende specifieke activiteiten uit te voeren: - evalueren van transacties met verbonden partijen; - evalueren van gebeurtenissen na de einddatum van de verslagperiode; - evalueren van de continuïteit van de entiteit; - optreden als groepsaccountant respectievelijk als accountant van een groepsonderdeel; - gebruikmaken van de werkzaamheden van interne auditors en deskundigen; - evalueren van het bestuursverslag; - evalueren in hoeverre de jaarrekening overeenkomstig de geldende verslaggevingsregels is opgemaakt en een getrouw beeld geeft.	B			
A&A-11.7	voor een jaarrekeningcontrole , op basis van de uitgevoerde werkzaamheden, de bevindingen te evalueren om te komen tot een oordeel en hierover mondeling en schriftelijk te rapporteren aan opdrachtgever en stakeholders.	B			
A&A-11.8	naar aanleiding van zijn controlewerkzaamheden relevante aandachtspunten te vertalen naar verbeterpunten voor de organisatie van de opdrachtgever en deze mondeling en schriftelijk te rapporteren aan de opdrachtgever (inclusief de organen belast met governance).	B			
A&A-12.1	voor een assurance-opdracht , niet zijnde een jaarrekeningcontrole, de van toepassing zijnde beroepsreglementering m.b.t. het proces van cliënt-/opdracht(her)aanvaarding toe te passen.	B	C		C
A&A-12.2	voor een assurance-opdracht , niet zijnde een jaarrekeningcontrole, in overeenstemming met de van toepassing zijnde beroepsreglementering de relevante kennis van de huishouding en zijn omgeving respectievelijk de kenmerken van het object van onderzoek te verzamelen om vervolgens de relevante risico's op afwijkingen van materieel belang te beschrijven en in te schatten.	B	C		C
A&A-12.3	voor een assurance-opdracht , niet zijnde een jaarrekeningcontrole, in overeenstemming met de van toepassing zijnde beroepsreglementering, met gebruikmaking van alle beschikbare methoden en tech-	B	C		C

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-MKB'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy MKB	CBoP	Oriëntatie Accountancy MKB
	nieken (incl. data-analyse, procesmining en/of statistische hypothesetoetsen en schattingsmethoden) de opdracht op effectieve en efficiënte wijze te plannen en uit te voeren .				
A&A-12.4	voor een assurance-opdracht , niet zijnde een jaarrekeningcontrole, in overeenstemming met de van toepassing zijnde beroepsreglementering, de bevindingen te evalueren om te komen tot een oordeel of conclusie en deze te rapporteren aan de opdrachtgever.	B	C		C
A&A-12.5	naar aanleiding van zijn assurancewerkzaamheden relevante aandachtspunten te vertalen naar verbeterpunten voor de organisatie van de opdrachtgever en deze mondeling en schriftelijk te rapporteren aan de opdrachtgever (inclusief de organen belast met governance).	B	C		C
A&A-13	voor aan assurance verwante opdrachten (samenstelopdrachten en opdrachten tot het verrichten van overeengekomen specifieke werkzaamheden met betrekking tot financiële informatie), in overeenstemming met de van toepassing zijnde beroepsreglementering: - de opdracht te aanvaarden; - de relevante kennis van de huishouding en zijn omgeving respectievelijk het object van onderzoek te verzamelen; - relevante risico's voor de uitvoering van de opdracht te signaleren; - met gebruikmaking van alle beschikbare methoden en technieken de opdracht op effectieve en efficiënte wijze te plannen en uit te voeren; - de bevindingen te evalueren en hierover te rapporteren aan de opdrachtgever.	B	C		C
A&A-14	voor overige werkzaamheden , in het bijzonder adviesopdrachten , de relevante kennis en vaardigheden te hanteren om, in overeenstemming met de van toepassing zijnde beroepsreglementering: - de opdracht te aanvaarden; - de relevante risico's voor de uitvoering te signaleren; - met gebruikmaking van alle beschikbare methoden en technieken de opdracht op effectieve en efficiënte wijze in te richten en uit te voeren; - de bevindingen te evalueren en hierover te rapporteren aan de opdrachtgever.	A	C		C
FA-1	vanuit de theorie de functies te verklaren die de externe verslaggeving in het maatschappelijk verkeer vervult, waaronder het afleggen van verantwoording en het ondersteunen van beslissingen.	C			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-MKB'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy MKB	CBoP	Oriëntatie Accountancy MKB
FA-2	uit te leggen op welke wijze aandeelhouders en kredietverschaffers hun oordeel vormen over de jaarrekening van een onderneming ten behoeve van het nemen van beslissingen van economische aard.	A			
FA-3	beschrijven welke rol het institutioneel kader , bestaande uit relevante wet- en regelgeving en de rol en verantwoordelijkheden van relevante actoren, heeft bij de totstandkoming en toepassing van de verslaggeving op basis van de Nederlandse verslaggevingsvoorschriften en IFRS.	B			
FA-4	de uitgangspunten van de financiële verslaggeving toe te passen en te beoordelen, waaronder de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling voor de onderscheiden posten van de balans en winst- en verliesrekening, zoals neergelegd in de Nederlandse wetgeving en de conceptuele raamwerken van de RJ en IASB.	C		C	
FA-5	de doelstelling en inhoud van de voor de financiële verslaggeving relevante waardebegrippen , waaronder begrippen die voortkomen uit de financieringstheorie, te doorgronden en toe te passen.	C			
FA-6	de aanvaardbaarheid van de belangrijkste schattingselementen in de financiële verslaggeving te beoordelen.	C		C	
FA-7	de toelichting als onderdeel van de jaarrekening te beoordelen op juistheid en toereikendheid met inachtneming van de wet- en regelgeving.	C		C	
FA-8.1	te beoordelen in hoeverre een jaarrekening van een naamloze of besloten vennootschap is opgemaakt in overeenstemming met de normen zoals deze zijn begrepen in de Nederlandse wetgeving inzake de jaarrekening en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving van de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ) voor grote en middelgrote rechtspersonen.	C		C	
FA-8.2	te beoordelen in hoeverre een jaarrekening van een kleine vennootschap is opgemaakt in overeenstemming met de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor kleine rechtspersonen (RJk) dan wel in overeenstemming met fiscale grondslagen .	A	C		C
FA-8.3	te beoordelen in hoeverre een jaarrekening van een (beursgenoteerde) vennootschap is opgemaakt in overeenstemming met de van toepassing zijnde International Financial Reporting Standards (IFRS) van de International Accounting Standards Board (IASB).	A			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-MKB'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy MKB	CBoP	Oriëntatie Accountancy MKB
FA-9	de hoofdlijnen van de International Financial Reporting Standards voor Small and Medium-Sized Entities (IFRS-SME) weer te geven.	A			
FA-10	de regels van kapitaalbescherming uit te leggen en te beoordelen of deze regels op de juiste wijze zijn toegepast in een jaarrekening van een naamloze en besloten vennootschap.	C			
FA-11	de eisen te beschrijven die voor een naamloze en besloten vennootschap van toepassing zijn bij het opmaken en openbaar maken van financiële informatie op basis van het Burgerlijk Wetboek.	B			
FA-12	de onderlinge samenhang tussen de balans , de winst- en verliesrekening , het overzicht totaalresultaat en het kasstroomoverzicht te doorgronden.	C			
FA-13	om in bijzondere situaties zoals onderhanden projecten, leasecontracten, pensioenen, optiebeloningen, financiële instrumenten, latente belastingen en overnames, verschillende alternatieven m.b.t. de verantwoording van transacties en gebeurtenissen af te wegen en hierover te adviseren.	C		C	
FA-14	de doelstellingen en gevolgen van het jaarrekeningenbeleid van de ondernemingsleiding zoals earnings management en off balance financiering te benoemen en te betrekken in de oordeelsvorming over de jaarverslaggeving.	B		B	
FA-15	met gebruikmaking van ratio-analyse een jaarrekening te analyseren om risico's vanuit het gezichtspunt van een aandeelhouder of kredietverschaffer te benoemen en daarover te rapporteren aan de ondernemingsleiding.	B			
FA-16	op hoofdlijnen uit te leggen wat de specifieke vraagstukken zijn inzake financiële verantwoording voor organisaties zonder winstoogmerk (zoals stichtingen en verenigingen).	B			
FA-17	te schetsen wat de financiële verantwoording van bijzondere bedrijfstakken , waaronder financiële instellingen, woningcorporaties en overheidsorganisaties, onderscheidt van die van andere ondernemingen.	A			
FA-18	het bestuursverslag , waaronder niet-financiële informatie, te beoordelen op juistheid en toereikendheid met inachtneming van wet- en regelgeving en in het licht van de informatiebehoeften van stakeholders.	C			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-MKB'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy MKB	CBoP	Oriëntatie Accountancy MKB
FA-19	een overzicht te geven van de relevante normen voor geïntegreerde verslaggeving van organisaties en het daarvoor geldende raamwerk.	A			
ICAIS-1	de grondslagen , de theorieën en de modellen die nodig zijn voor het uitvoeren van de risicoanalyse, het bepalen van de informatiebehoefte, het inrichten van de administratieve processen, het ontwerpen van de daarbij behorende interne beheersingsmaatregelen, het ontwerpen en beheren van de bestuurlijke informatieverzorging, alsmede de daarmee samenhangende IT, te beschrijven respectievelijk te beoordelen.	B			
ICAIS-2a	een systeem van risicomanagement- en beheersing , gericht op de effectiviteit en efficiëntie van de bedrijfsvoering, de betrouwbaarheid van de verslaggeving en het voldoen aan wet- en regelgeving, in te richten <u>en</u> te evalueren alsmede vanuit deze doelstellingen voor de organisatie relevante interne beheersingsrisico's (in het bijzonder interne controle risico's m.b.t. financiële informatie) te benoemen.	C			
ICAIS-2b	een systeem van risicomanagement- en beheersing , gericht op de effectiviteit en efficiëntie van de bedrijfsvoering, de betrouwbaarheid van de verslaggeving en het voldoen aan wet- en regelgeving, in te richten <u>dan wel</u> te evalueren alsmede vanuit deze doelstellingen voor de organisatie relevante interne beheersingsrisico's (in het bijzonder interne controle risico's m.b.t. financiële informatie) te benoemen.			C	
ICAIS-3	een analyse van de informatiebehoeften van een organisatie uit te voeren, die noodzakelijk is voor het besturen en beheersen van de organisatie, het afleggen van verantwoording daarover en om vast te stellen dat is voldaan aan de voor de organisatie geldende wet- en regelgeving.	C			C
ICAIS-4	te beoordelen in welke mate de bestuurlijke informatieverzorging en de administratieve processen van een organisatie voorzien in betrouwbare en relevante informatie voor: - het besturen en beheersen van de organisatie waaronder het uitoefenen van bewaringscontrole; - het afleggen van verantwoording; - het vaststellen dat voldaan is aan de voor de organisatie geldende wet- en regelgeving (compliance).	C		C	
ICAIS-5a	een systeem van preventieve en repressieve interne beheersingsmaatregelen te ontwerpen en te beoordelen voor verschillende processen en typen organisaties, rekening houdend met kenmerken van de controleomgeving zoals cultuur, ethiek, relevante wet- en regelgeving en governancestructuur.	C			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-MKB'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy MKB	CBoP	Oriëntatie Accountancy MKB
ICAIS-5b	een systeem van preventieve en repressieve interne beheersingsmaatregelen te ontwerpen <u>dan wel</u> te beoordelen voor verschillende processen en typen organisaties, rekening houdend met kenmerken van de controleomgeving zoals cultuur, ethiek, relevante wet- en regelgeving en governancestructuur.			C	
ICAIS-6	informele beheersingsmechanismen te identificeren en hun effectiviteit te beoordelen voor verschillende processen en typen organisaties, rekening houdend met kenmerken van de controleomgeving zoals cultuur, ethiek, relevante wet- en regelgeving en governancestructuur.	B		B	
ICAIS-7	de verschijningsvormen binnen het IT-infrastructuur-, IT-applicatie-, IT-management- en het IT-strategiedomein te benoemen, te onderscheiden, respectievelijk te beoordelen.	B	C		
ICAIS-8	de gevolgen van veranderingen in de IT-infrastructuur , de IT-applicaties , het IT-management en de IT-strategie , voor de betrouwbaarheid van de verslaggeving, voor de effectiviteit en efficiëntie van de bedrijfsvoering en voor de naleving van relevante wet- en regelgeving, te signaleren respectievelijk uit te leggen.	A	B		
ICAIS-9a	een sluitend geheel van IT-controls te ontwerpen <u>en</u> te beschrijven om risico's (waaronder het risico van cybercrime) op het terrein van de betrouwbaarheid van de verslaggeving, de effectiviteit en efficiëntie van de bedrijfsvoering en de naleving van relevante wet- en regelgeving te mitigeren.	B			
ICAIS-9b	een sluitend geheel van IT-controls te ontwerpen <u>dan wel</u> te beschrijven om risico's (waaronder het risico van cybercrime) op het terrein van de betrouwbaarheid van de verslaggeving, de effectiviteit en efficiëntie van de bedrijfsvoering en de naleving van relevante wet- en regelgeving te mitigeren.			B	
ICAIS-10	de geschiktheid te bepalen van de voor de managementinformatie en externe verslaggeving gehanteerde analyse- en rapportagetools (zoals XBRL/SBR), alsmede de betrouwbaarheid van de opgeleverde gegevens te beoordelen en hierover te adviseren.	B	C		
ICAIS-11	de mogelijkheden van moderne data-analysetechnieken bij het toepassen van de risicoanalyse, het beoordelen van bestuurlijke informatieverzorging, de administratieve processen en het systeem van interne beheersing te beschrijven en deze technieken effectief te hanteren.	B		B	

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-MKB'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy MKB	CBoP	Oriëntatie Accountancy MKB
ICAIS-12	door middel van business process management de effectiviteit en efficiëntie van de bedrijfsprocessen van een organisatie te schetsen respectievelijk te bediscussieren.	A			
ICAIS-13	aan de hand van geëigende systeemontwikkelings- en analysetechnieken , rekening houdend met de eisen op het gebied van betrouwbaarheid, efficiency, compliance en governance, het ontwerp van een informatiesysteem van een organisatie te schetsen respectievelijk te ontwerpen.	A	B		
ICAIS-14	helder en eenduidig de gevolgde gedachtegang en de verrichte werkzaamheden bij het beoordelen van opzet, bestaan en werking van het systeem van interne beheersing vast te leggen .	C		C	
ICAIS-15	naar aanleiding van gesignaleerde onvolkomenheden in het systeem van interne beheersing te adviseren over mogelijke verbeteringen.	C		C	
ICAIS-16	de uitkomsten van de evaluatie van het systeem van interne beheersing, intern en extern te kunnen rapporteren , al dan niet in de vorm van een 'in control statement'.	B			
ICAIS-17	vanuit het perspectief van corporate governance de werking van het systeem van interne controle met betrekking tot financiële informatie en de eventuele risico's en gevolgen te beschrijven respectievelijk te evalueren.	B		B	
ICAIS-18	in het kader van interne beheersing, en meer specifiek de interne controle m.b.t. financiële informatie, een ontwerp aangaande de toewijzing van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden te bediscussieren respectievelijk hierover te adviseren aan bestuur en toezichthoudend orgaan.	B			
ICAIS-19	de invloed van bedrijfsethiek , als element van de beheersingsomgeving, op de werking van het systeem van interne controle m.b.t. financiële informatie te kunnen benoemen respectievelijk kritisch te becommentariëren.	B		B	
FIN-1	de belangrijkste technieken op het terrein van financiële rekenkunde (rekening houdend met tijdvoordeur, samengestelde interest, enkelvoudige interest en disconto) toe te passen op eenvoudige financiële spaar, leen- en beleggingsproducten (waaronder een spaarplan, een lening en een annuïtaire hypotheek).	B	C		

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-MKB'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy MKB	CBoP	Oriëntatie Accountancy MKB
FIN-2	ten behoeve van een investeringsanalyse relevante data te verzamelen, te beoordelen en vervolgens te modelleren gebruik makend van scenario-analyse en discontering.	B			B
FIN-3	de waarde van een organisatie dan wel een bedrijfsonderdeel te bepalen gebruikmakend van een gangbare op de situatie toegesneden waarderingsmethodiek.	B			
FIN-4	ten behoeve van investeringsbeslissingen en waarderingsvraagstukken de toekomstige vrije kasstromen en de relevante vermogenskostenvoet op basis van wetenschappelijke modellen (CAPM) en/of algemeen geaccepteerde normen (zoals de Build-up methode) te bepalen alsook - onderbouwd - de juiste selectiemethode (minstens de terugverdienperiode en NCW (DCF)) en waarderingsmethodiek te kiezen.	B			
FIN-5	ten behoeve van vermogensbeheer het risico en het rendement van beleggingsproducten te onderkennen respectievelijk te af te wegen.	A	B		
FIN-6	op basis van voorspellingen over de exploitatie en kasstromen de financieringsbehoefte , de aflossingscapaciteit en het dividendbeleid in onderlinge samenhang te analyseren respectievelijk hierover te adviseren.	B			B
FIN-7	een financieringsvoorstel te doen respectievelijk te beoordelen na afweging van verschillende mogelijke (hybride) financieringsvormen (aandelen, obligaties, leningen, leasing en factoring), rekening houdend met de eisen van potentiële vermogensverschaffers.	B	C		C
FIN-8	het werkkapitaalbeheer , in de vorm van voorraad-, debiteuren- en crediteurenbeheer, te beschrijven respectievelijk te beoordelen en hierover te adviseren.	B	C		C
FIN-9	de financiële positie en strategie van een organisatie te schetsen respectievelijk te beoordelen door middel van bijvoorbeeld scenarioanalyse en gevoeligheidsanalyse.	A	B		B
FIN-10	de prijsvorming van financiële instrumenten die op financiële markten worden aangeboden te beschrijven respectievelijk te beoordelen.	B			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-MKB'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy MKB	CBoP	Oriëntatie Accountancy MKB
FIN-11	de financiële risico's (krediet-, rente- en valutarisico) te identificeren en het gebruik van geschikte financiële instrumenten in het kader van de beheersing van deze risico's te beschrijven en te beoordelen.	B			B
FIN-12	de opzet en werking van (het proces van) treasury management te beschrijven en/of te analyseren.		B		B
FIN-13	vanuit financieringsperspectief op basis van de meest gangbare theorieën op het gebied van corporate governance de werking van de huidige corporate governance structuur van een onderneming te typeren respectievelijk hierover een oordeel te geven.	A			
FIN-14	op hoofdlijnen aan te geven hoe irrationeel gedrag van invloed kan zijn op prijzen en financiële beslissingen (behavioural finance).	A			
MAC-1	te beargumenteren respectievelijk te beoordelen of het Management Accounting & Control systeem de invoering en de realisatie van de strategie en het bedrijfsmodel ondersteunt.	B			
MAC-2	financiële en niet-financiële accountingmaatstaven (waaronder kritieke succesfactoren en strategische variabelen) te ontwikkelen om besluitvorming te ondersteunen en het effect van beslissingen te meten.	B			B
MAC-3	kostenobjecten te identificeren, de daarbij behorende data te verzamelen, rangschikken en analyseren om deze te vertalen in een kostenmodel.	C			B
MAC-4	kostenmodellen toe te passen op huidige en toekomstige activiteiten ten einde beslissingen te nemen (kostprijs, kostentoe rekening) en deze te evalueren in termen van de economische en management prestaties.	C			B
MAC-5	op basis van de bestaande of alternatieve prestatie maatstaven mogelijke aanpassingen in de huidige strategie en het bedrijfsmodel van de onderneming te identificeren respectievelijk hiervoor voorstellen te formuleren.	A			
MAC-6	een prestatie meetstelsel van een organisatie te beschrijven gericht op het meten van de bijdrage van de medewerker in relatie tot de bedrijfsdoelen.	B			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-MKB'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy MKB	CBoP	Oriëntatie Accountancy MKB
MAC-7	typen budgetten , budgetteringsprocessen, evaluatieprocessen en verantwoordelijkheidscentra in samenhang te ontwikkelen respectievelijk te beoordelen om besluitvorming te ondersteunen.	B			
MAC-8	het verschil tussen budget en realisatie te meten, te analyseren en te verklaren.	C			B
MAC-9	met behulp van moderne data-analysetechnieken beslisinformatie uit verschillende bronnen samen te stellen.		B		
SLO-1a	op basis van relevante concepten, modellen en door de organisatie geformuleerde missie, visie en waarden de ondernemingsstrategie te becommentariëren respectievelijk te beoordelen op realiteitswaarde rekening houdend met zaken als marktomstandigheden, maatschappelijke verantwoordelijkheid, duurzaamheid, de potentie van de onderneming en de persoonlijkheidskenmerken van de bestuurder en hierover aan bestuur en toezichthoudend orgaan te rapporteren.	B	C		
SLO-1b	te beoordelen of het business model van de onderneming aansluit op de geformuleerde missie, visie, waarden en ondernemingsstrategie en over de bevindingen te rapporteren.				B
SLO-2	te beoordelen of een geformuleerde strategie strookt met het doel van de vennootschap , het vennootschappelijk belang en de financiële mogelijkheden en hierover aan bestuur en toezichthoudend orgaan te rapporteren.	B			
SLO-3	uit de strategie voortvloeiende onzekerheden en bedrijfsrisico's te identificeren, de gevolgen voor het behalen van de ondernemingsdoelstellingen te evalueren en hierover te rapporteren aan bestuur en toezichthoudend orgaan.	B			B
SLO-4	te onderkennen of het risico bestaat dat het bestuur zijn taken zodanig uitvoert dat het ondernemingsbelang niet wordt gediend en indien hier sprake van is hierover te rapporteren.	B			B
SLO-5	te onderkennen of het risico bestaat dat de persoonlijkheid van de bestuurder(s) en de stijl van leidinggeven en besluitvorming niet passen bij de aard, cultuur en fase van de onderneming, haar producten, markten e.d. en indien hier sprake van is hierover te rapporteren.	B			B

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-MKB'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy MKB	CBoP	Oriëntatie Accountancy MKB
SLO-6	op hoofdlijnen te formuleren hoe prestaties gedurende de levensloop van de onderneming kunnen worden versterkt door innovatie en goed ondernemerschap.		A		
SLO-7	op basis van bedrijfswetenschappelijke theoretische inzichten een oordeel te vormen of het ontwerp en de uitvoering van de interne en externe organisatie van de onderneming effectief en efficiënt is en hierover aan bestuur en toezichthoudend orgaan te rapporteren.	B			B
SLO-8	te verwoorden op welke wijze organisaties in een veranderende omgeving hun doelen en resultaten kunnen bereiken, hoe veranderprocessen hieraan bijdragen, gebruik makend van bijvoorbeeld organisatiediagnose en sterkte-zwakke analyse, rekening houdend met organisatiecultuur en (mogelijke) weerstand tegen verandering.		A		
SLO-9	te onderkennen, respectievelijk te beargumenteren of de condities (beleid, cultuur, instrumentarium e.d.) in de organisatie bijdragen aan de motivatie, ontwikkeling en binding van medewerkers .	A	B		
SLO-10	te onderkennen, respectievelijk te beargumenteren of het proces van toewijzing van middelen leidt tot het op efficiënte wijze realiseren van de langere termijn doelstelling van de onderneming.	A	B		
SLO-11	het governancesysteem van een onderneming te analyseren aan de hand van beleid, wet- en regelgeving en codes.	B			B
BKH-1	comptabele aspecten van transacties en gebeurtenissen te doorgronden en vertalen in journaalposten .	C			C
BKH-2	om te adviseren over de comptabele verwerking van bijzondere transacties en gebeurtenissen zoals onderhanden projecten, leasecontracten, pensioenen, optiebeloningen, financiële instrumenten en overnames.		C		C
BKH-3	de comptabele verwerking van begroting/budget , realisatie en analyse van verschillen bij productie- en dienstverlenende bedrijven uit te leggen respectievelijk te beoordelen en correcties voor te stellen.	B	C		
BKH-4	de inrichting en structuur van het (geautomatiseerde) comptabele systeem van handels-, productie- en dienstverlenende bedrijven te beschrijven respectievelijk te beoordelen en daarover te adviseren.	B	C		C

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-MKB'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy MKB	CBoP	Oriëntatie Accountancy MKB
BKH-5	de geautomatiseerde comptabele verwerking van routinematige en niet-routinematige transacties en gebeurtenissen van handels-, productie- en dienstverlenende bedrijven uit te voeren mede met behulp van actuele taxonomieën.	B			B
BKH-6	de inrichting en structuur van de (geautomatiseerde) comptabele verwerking van consolidaties van concerns en de comptabele verwerking van waarderingsmethoden van deelnemingen te beschrijven respectievelijk te beoordelen en daarover te adviseren.	B			
BKH-7	de inrichting en structuur van de comptabele verwerking van de verschillen tussen commerciële en fiscale jaarrekeningen te beschrijven respectievelijk te beoordelen en daarover te adviseren.	B	C		
BKH-8	met behulp van een rapportgenerator een (geconsolideerde) jaarrekening samen te stellen.		C		C
EC-1	de invloed van het structuur- en conjunctuurbeleid op de economische ontwikkeling te beschrijven en de gevolgen hiervan op sectoren en ondernemingen te bediscussiëren.	B			
EC-2	de invloed van (internationaal) monetair beleid op de economische ontwikkeling te beschrijven en de gevolgen hiervan op sectoren en ondernemingen te bediscussiëren.	B			
EC-3	de invloed van macro-economische variabelen op de strategie en bedrijfsvoering, waaronder het import- en exportbeleid, van een onderneming te beschrijven.	B			
EC-4	de invloed van internationaal economische en politieke ontwikkelingen en globalisering op de strategie en bedrijfsvoering van een onderneming te beschrijven.	B			
EC-5	de gevolgen van de marktvorm op de strategie en de bedrijfsvoering van een onderneming te beschrijven.	B			
EC-6	de belangrijkste principes van marktwerking en de daaruit resulterende prijsvorming op verschillende deelmarkten te schetsen.	A			
EC-7	de rol van de financiële sector in het economisch bestel, inclusief de hoofdlijnen van regulering en toezicht, te verwoorden.	A			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-MKB'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy MKB	CBoP	Oriëntatie Accountancy MKB
FISC-1	de belangrijkste elementen van de vennootschapsbelasting, omzetbelasting, inkomstenbelasting, loonheffingen en formeel belastingrecht te onderkennen teneinde de fiscale gevolgen en risico's van feiten en gebeurtenissen te beschrijven respectievelijk te beoordelen.	B	C		
FISC-2a	op basis van de wet- en regelgeving inzake winst uit onderneming (inkomstenbelasting), loonheffing, vennootschapsbelasting, omzetbelasting, fiscale berekeningen te maken en aangiften te analyseren respectievelijk kritisch te becommentariëren.	B	C		
FISC-2b	op basis van de wet- en regelgeving inzake winst uit onderneming (inkomstenbelasting), loonheffing, vennootschapsbelasting, omzetbelasting, fiscale berekeningen te maken en aangiften op te stellen.				B
FISC-3a	op basis van de wet- en regelgeving inzake niet-winstaspecten van inkomstenbelasting, dividendbelasting en erf- en schenkbelasting fiscale berekeningen te maken en aangiften te analyseren.	A	B		
FISC-3b	op basis van de wet- en regelgeving inzake niet-winstaspecten van inkomstenbelasting, dividendbelasting en erf- en schenkbelasting, fiscale berekeningen te maken en aangiften op te stellen.				B
FISC-4	de fiscale strategie , waaronder belastingplanning, belastingontwijking en belastingontduiking, van de onderneming te identificeren respectievelijk te bediscussiëren.	A	B		
FISC-5	de verschillende vormen van toezicht door de belastingdienst, de rol die de fiscaal dienstverlener speelt bij ' cooperative compliance ' en de functie van een Tax Control Framework te beschrijven.	B			
FISC-6	te adviseren over fiscale vraagstukken m.b.t. vennootschapsbelasting, omzetbelasting, inkomstenbelasting, loonheffing, dividendbelasting en successierecht.		B		B
FISC-7	de (fiscale) consequenties van de financiële situatie in elke levensloophase te inventariseren respectievelijk de ondernemer te adviseren over het opstellen van een financieel plan.		B		B
FISC-8	vraagstukken inzake internationaal en Europees belastingrecht , waaronder ook de transfer pricing-problematiek, te identificeren en te verwoorden.	A			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-MKB'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy MKB	CBoP	Oriëntatie Accountancy MKB
FISC-9	bij fiscale vraagstukken ethische en juridische kwesties te signaleren, de belangen van de betrokken stakeholders daarbij af te wegen en op grond daarvan professioneel te handelen.	B		B	
GEB-1	de basisbeginselen en -theorieën van de persoonlijkheidspsychologie te verwoorden, waaronder (a) cognitieve (leer-), motivationele (wils-) en affectieve (gevoels-)processen, en (b) geautomatiseerd (onbewust) en gecontroleerd (bewust) gedrag.	A			
GEB-2	de basisbeginselen en -theorieën van de situatie- en contextbepaaldheid van professioneel gedrag te verwoorden waaronder in ieder geval (a) behaviorisme (b) situationisme en (c) interactionisme (inclusief conformisme en socialisatie).	A			
GEB-3	te reflecteren ten aanzien van persoons- en situatieoorzaken van (eigen) professionele gedrag, en daarbij te benoemen waar sterktes, valkuilen en ontwikkelpunten liggen.	B		B	
GEB-4a	de basisbeginselen en theorieën van professionele team- en samenwerkingsprocessen te verwoorden.	A			
GEB-4b	op basis van verworven vaardigheden en inzichten in een werksituatie (mede)verantwoordelijkheid te dragen voor het aansturen van professionele team- en samenwerkingsprocessen .			B	
GEB-5	de basisbeginselen en -theorieën van de ethiek te verwoorden.	A			
GEB-6a	de theoretische benaderingen van processen van professionele oordeels- en besluitvorming , waaronder de concepten van heuristieken en biases, te beschrijven en de beperkingen en risico's hiervan in een complex besluitvormingsproces af te wegen.	B			
GEB-6b	het eigen professionele oordeels- en besluitvormingsproces te analyseren met als doel om hiervan te leren.			B	
RE-1	de hoofdlijnen weer te geven van het Nederlands rechtssysteem en het EU-recht en de wijze van totstandkoming van wet- en regelgeving en de handhaving van wet- en regelgeving door de overheid/EU in de vorm van rechtspraak en bestuurlijke handhaving.	A			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-MKB'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy MKB	CBoP	Oriëntatie Accountancy MKB
RE-2	de verschillen tussen de belangrijkste internationale juridische systemen aan te geven.	A			
RE-3	de belangrijkste elementen van het vermogens-, goederen- en verbintenissenrecht te onderkennen ten einde de juridische gevolgen en risico's van feiten en gebeurtenissen te beschrijven en hierover te rapporteren.	B			
RE-4	de belangrijkste elementen van het ondernemingsrecht te onderkennen waaronder: - rechtsvormen waarin ondernemingen gedreven worden; - de verantwoordelijkheden, bevoegdheden en aansprakelijkheden van de organen van de entiteit; - de (inter)nationale ontwikkelingen op het terrein van corporate governance; - de juridische aspecten van IT; teneinde de juridische gevolgen en risico's van feiten en gebeurtenissen voor de onderneming te beschrijven en hierover te rapporteren.	B			
RE-5	de belangrijkste elementen van het faillissementsrecht te onderkennen teneinde de juridische gevolgen van feiten en gebeurtenissen voor de onderneming te beschrijven respectievelijk hierover te rapporteren.	A	B		
RE-6	de belangrijkste elementen van het arbeids- en sociaal zekerheidsrecht te onderkennen teneinde de juridische gevolgen van feiten en gebeurtenissen voor de onderneming te beschrijven respectievelijk hierover te rapporteren.	A	B		B
RE-7	een natuurlijk persoon te adviseren over de belangrijkste financiële gevolgen die voortvloeien uit het personen- en familierecht, huwelijksvermogensrecht en erfrecht .		B		B
STA-1	verschillende, zowel univariate (beschrijvende) als multivariate, vormen van toetsen van hypothesen en uitvoeren van schattingen te beschrijven en toe te passen.	B			
STA-2	in concrete casussituaties op grond van de uitkomst van steekproeven zelfstandig te rapporteren over het percentage fouten in de populatie en te komen tot een weloverwogen oordeel over deze populatie.	B			
STA-3	risico's van onterecht goed- en afkeuren van een post van een (deel)verantwoording te onderkennen.	A			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-MKB'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy MKB	CBoP	Oriëntatie Accountancy MKB
STA-4	een derde te instrueren en de uitkomsten van statistische analyses te interpreteren en bediscussieren.	B			
STA-5	de relevantie van big data te onderkennen en grote hoeveelheden data met behulp van software en statistische methoden en technieken te analyseren.	B			
STA-6	mogelijkheden tot manipulatie met statistiek te onderkennen.	A			

Legenda:

- het gebruik van de term 'respectievelijk' in de beschrijving van een eindterm duidt op het verschil in beheersingsniveau tussen CBoK en/of oriëntatie(s).
- de nummering van de eindtermen per vakgebied is niet altijd opeenvolgend, omdat niet alle eindtermen voor elke oriëntatie relevant zijn.

Normering eindtermen theorieopleiding

Voor de theoretische eindtermen per vakgebied is een schatting gemaakt van het aantal studiebelastingsuren (volgens de ECTS-systematiek) dat tenminste nodig is om de betreffende eindtermen op het gewenste niveau te kunnen realiseren. Eindtermen en studiebelastingsuren zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. De studiebelastingsuren geven de omvang van de leeractiviteiten aan, terwijl de eindtermen de inhoud van die leeractiviteiten weergeven. De ECTS-credits geven richting aan opleiders en studenten van de noodzakelijke respectievelijk gewenste hoeveelheid leeractiviteiten die nodig is om de eindtermen te kunnen behalen. Daarmee vormt de ECTS-norm ook een begrenzing voor de te behalen leerdoelen. Met andere woorden: de eindtermen en studiebelastingsuren dienen met elkaar in balans te zijn.

De minimale studiebelasting voor de eindtermen van het theoriedeel van de opleiding met de oriëntatie 'Accountancy-MKB', is als volgt.

Vakgebied	CBoK	Oriëntatie	Totaal
Audit & Assurance	20	5	25
Financial Accounting	20	2	22
Internal Control & Accounting Information Systems	20	3	23
<i>Kernvakgebieden</i>	<i>60</i>	<i>10</i>	<i>70</i>
Financiering	16	4	20
Management Accounting & Control	18	1	19
Strategie, Leiderschap en Organisatie	12	4	16
<i>Bedrijfseconomische vakgebieden</i>	<i>46</i>	<i>9</i>	<i>55</i>
Boekhouden	12	3	15
Economie	8	0	8
Fiscaliteit	14	7	21
Gedrag, Ethiek en Besluitvorming	8	0	8
Recht	12	3	15
Statistiek	8	0	8
<i>Overige vakgebieden</i>	<i>62</i>	<i>13</i>	<i>75</i>
<i>Totaal</i>	<i>168</i>	<i>32</i>	<i>200</i>

Het is van belang dat de curriculumontwikkelaars van de theoretische opleiding de gemiddelde studiebelasting per studie-eenheid (vak, module, leereenheid) per periode bepalen en vastleggen aan de hand van gebruikelijke normen per leeractiviteit en deze toetsen aan de hiervoor vermelde ECTS-norm. Mede vanwege de mogelijkheid kleuring in het onderwijsprogramma aan te brengen, kan de werkelijke studiebelasting bij sommige vakgebieden iets lager en bij andere vakgebieden iets hoger uitvallen dan de gepresenteerde norm. Het is uiteindelijk aan CEA, om te beoordelen of de curricula van de opleiders met bijbehorende ECTS-onderbouwing, borgen dat de eindtermen op het gewenste niveau worden gerealiseerd.

Normering eindtermen praktijkopleiding

Ook voor de eindtermen van de praktijkopleiding is een norm geformuleerd waarmee richting wordt gegeven aan de invulling van de activiteiten door stagebureaus en trainees. Gegeven de aard van de praktijkopleiding, bevat deze norm, naast een aantal kwalitatieve eisen, een minimum aantal uren dat door trainees aan bepaalde eindtermen moet worden besteed om zich te ontwikkelen tot een beginnend beroepsbeoefenaar.

De normering van de eindtermen van het praktijkdeel van de opleiding met de oriëntatie 'Accountancy-MKB' is als volgt.

Soorten werkzaamheden	Minimum urennorm
Totaal aantal uren praktijkopleiding	3.000
Aantal uren voorgeschreven werkzaamheden	1.500
waarvan assurancewerkzaamheden (jaarrekening-controles en/of overige assurance-opdrachten)	250 of 150 + begeleidingsdagen
waarvan werkzaamheden m.b.t. aan assurance verwante opdrachten en advies- en overige opdrachten	1.250

Het minimum aantal uren dat in de praktijkopleiding besteed moet worden aan de eindtermen van het vakgebied Audit & Assurance bedraagt voor deze oriëntatie 250 uren, waarbij de trainee betrokken moet zijn bij minimaal tien assurance-opdrachten met een zekere mate van variatie in typen en complexiteit van opdrachten. Indien het minimum van 250 uren praktijkervaring gedurende de praktijkopleiding niet te realiseren is binnen de werkomgeving van de trainee, kan als alternatief worden gekozen voor een traject waarin minimaal 150 klanturen worden gecombineerd met begeleidingsdagen.

De eisen hiervoor zijn als volgt:

- Jaarlijks werkt de trainee aan minimaal twee assurance-opdrachten variërend van het uitwerken van deelgebieden met beperkte zelfstandigheid tot aan het zelfstandig uitwerken van een volledige assurance-opdracht op het niveau van beginnend beroepsbeoefenaar;
- De laatste twee assurance-opdrachten zijn opdrachten waarbij de trainee het gehele proces van opdrachtaanvaarding tot en met de rapportage en de eindbespreking met de klant heeft meege maakt;
- Gedurende de gehele praktijkopleiding wordt minimaal 150 uur (exclusief de begeleidingsdagen) besteed aan de uitvoering van assurance-opdrachten;
- Om de eindtermen van de praktijkopleiding te realiseren, voert de trainee gedurende de praktijkopleiding tenminste drie verschillende soorten assurance-opdrachten uit;
- Voor de uit te voeren assurance-opdrachten organiseren stagebureaus in samenwerking met door CEA aangewezen onderwijsinstellingen, zowel voorafgaand aan als na afloop van een assurance-opdracht, begeleidingsdagen (6 à 8 uur per dag) waaraan de trainee verplicht deelneemt;
- Voorafgaand aan iedere uit te voeren assurance-opdracht wordt het theoretisch kader doorgenomen en na afloop worden de beslispunten en de dilemma's van de uitgevoerde assurance-opdracht door de trainees plenair gepresenteerd en bediscussieerd;
- Door het organiseren van deze begeleidingsdagen krijgen trainees in de breedte inzicht in de (overige) assurance-opdrachten. Het voorschrijven van contactmomenten biedt voorts mogelijkheden om de samenhang en interactie tussen de theoretische opleidingen en de praktijkopleidingen te bevorderen. De tijd die hieraan wordt besteed staat los van de uren die de trainee minimaal moet besteden aan de uitvoering van assurance-opdrachten.

Met deze invulling van de praktijkopleiding voor de oriëntatie 'Accountancy-MKB' vervalt de noodzaak van simulatieopdrachten voor het vervullen van de praktijkverplichting. Wel zouden simulatieopdrachten in het kader van de theorieopleiding nog een belangrijke functie kunnen vervullen. De Stuurgroep adviseert om de toereikendheid van het alternatieve begeleidingstraject na twee jaar te evalueren.

Voor de eindtermen van de vakgebieden Audit & Assurance, Financial Accounting, Internal Control & Accounting Information Systems, Gedrag, Ethiek en Besluitvorming, Fiscaliteit en Boekhouden be-

staat geen keuzemogelijkheid. De betreffende eindtermen dienen door alle trainees in de praktijk te worden behaald. Voor de eindtermen van andere vakgebieden, te weten: Financiering, Management Accounting & Control, Strategie, Leiderschap en Organisatie en Recht geldt dat de trainee, afhankelijk van zijn werkomgeving, een evenwichtige keuze moet maken uit de desbetreffende eindtermen. Het totaal aantal uren dat minimaal besteed moet worden aan de eindtermen van het vakgebied Assurance bedraagt 250 (of 150 plus begeleidingsdagen). Het totaal aantal uren dat minimaal besteed moet worden aan de eindtermen van de andere vakgebieden bedraagt 1.250.

Een nadere uitwerking van bovenstaande urennorm en keuzemogelijkheden zal plaatsvinden door de Raad voor de Praktijkopleidingen. Deze zal tevens kwalitatieve eisen formuleren waar de praktijkopleidingsplaats, de praktijkbegeleiders en de werkzaamheden aan moeten voldoen.

5.4 Eindtermen per vakgebied naar opleidingsoriëntatie

5.4.3 De oriëntatie 'Accountancy-Finance'

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie ' Accountancy-Finance '	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy Finance	CBoP	Oriëntatie Accountancy Finance
A&A-1	de ontstaansgeschiedenis van het beroep te verwoorden alsook de vraag naar en aanbod van assurancediensten vanuit gangbare theorieën te beschrijven respectievelijk te verklaren.	B			
A&A-2	de verwachtingen van de opdrachtgever en gebruikers van de opdracht te onderkennen, de spanningsvelden tussen de verschillende belanghebbenden te identificeren, de belangen van de opdrachtgevers en het publiek af te wegen, hierop te reflecteren en bij de besluitvorming te betrekken.	C		C	
A&A-3	de rol van de accountant binnen het systeem van corporate governance samen te vatten respectievelijk te beoordelen, in het bijzonder de relatie met de organen belast met governance en relevante externe toezichthouders.	B			
A&A-4	het (inter)nationale institutioneel kader voor de beroepsuitoefening, bestaande uit relevante wet- en regelgeving en de rol en verantwoordelijkheden van relevante actoren, te beschrijven respectievelijk kritisch te becommentariëren en de mogelijke civiel-, tucht-, bestuurs- en strafrechtelijke gevolgen van niet-naleving te onderkennen.	B			
A&A-5a	de vigerende beroepsreglementering op het gebied van ethiek toe te passen en de gekozen zienswijze te verdedigen.	C			
A&A-5b	bij de uitvoering van (beroeps)taken op ethische vraagstukken en dilemma's te reflecteren en zelfstandig te komen tot een gemotiveerde besluitvorming met inachtneming van vigerende beroepsreglementering en een professioneel kritische instelling.			C	
A&A-6	om bij het uitvoeren van (beroeps)taken een kritische houding aan te nemen, die onder meer wordt gekenmerkt door een onderzoekende instelling, het alert zijn op omstandigheden die kunnen duiden op fouten of fraude en een kritische evaluatie van ten behoeve van de opdracht verkregen informatie.	C		C	

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-Finance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy Finance	CBoP	Oriëntatie Accountancy Finance
A&A-7.1	het systeem van toezicht en kwaliteitsbeheersing van de beroepsuitoefening op beroeps- en organisatieniveau te beschrijven respectievelijk te evalueren.	B			
A&A-7.2	de kwaliteitsbeheersingsprocedures op opdrachtniveau te beschrijven en toe te passen, met inbegrip van de documentatieverplichtingen .	B		B	
A&A-8	de eigenheid van de verschillende vormen van beroepsuitoefening (zoals internal en operational auditors, overheidsaccountants, forensisch accountants, IT-auditors, financieel professionals) te onderkennen en van elkaar te onderscheiden.	B			
A&A-9	het Stramien voor assurance-opdrachten uit te leggen, in een casuspositie toe te passen en kritisch te becommentariëren.	C			
A&A-10	de beroepsreglementering ter zake van fraude en ongebruikelijke transacties te verwoorden respectievelijk toe te passen.	A		A	
A&A-11.1	voor een jaarrekeningcontrole de van toepassing zijnde beroepsreglementering met betrekking tot het proces van cliënt-/opdracht(her)acceptatie toe te passen.	B			
A&A-11.2	voor een jaarrekeningcontrole , conform de van toepassing zijnde beroepsreglementering, de relevante kennis van de entiteit en zijn omgeving, met inbegrip van haar interne beheersing, te verzamelen om vervolgens de bedrijfs-, accountantscontrole-, inherente-, interne beheersings- en detectierisico's te beschrijven en in te schatten en de materialiteit te bepalen.	B			A
A&A-11.3	voor een jaarrekeningcontrole , conform de van toepassing zijnde beroepsreglementering, de invloed van de informatietechnologie op de entiteit incl. haar processen, systemen en governance (waaronder ERP, cloud computing, big data, networking, privacy, social media, reporting software) te beschrijven en te analyseren alsmede de gevolgen te bepalen voor de door de accountant uit te voeren werkzaamheden, waaronder de daarbij te hanteren methoden en technieken (zoals audit software).	B			A
A&A-11.4	op basis van de geïdentificeerde risico's voor een jaarrekeningcontrole de werkzaamheden te bepalen, vast te leggen in een controleprogramma en uit te voeren teneinde voldoende en toereikende controle-informatie te verkrijgen.	B			A

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-Finance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy Finance	CBoP	Oriëntatie Accountancy Finance
A&A-11.5a	bij de uitvoering van een jaarrekeningcontrole te schetsen welke data analyse en/of procesmining technieken beschikbaar zijn en welke statistische hypothesetoetsen en schattingsmethoden kunnen worden toegepast bij de uitvoering van de opdracht.	A			
A&A-11.5b	bij de uitvoering van een jaarrekeningcontrole op effectieve wijze gebruik te maken van de beschikbare methoden en technieken, waaronder statistiek, data-analyse en/of procesmining .				A
A&A-11.6	voor een jaarrekeningcontrole , conform de van toepassing zijnde beroepsreglementering, de volgende specifieke activiteiten uit te voeren: - evalueren van transacties met verbonden partijen; - evalueren van gebeurtenissen na de einddatum van de verslagperiode; - evalueren van de continuïteit van de entiteit; - optreden als groepsaccountant respectievelijk als accountant van een groepsonderdeel; - gebruikmaken van de werkzaamheden van interne auditors en deskundigen; - evalueren van het bestuursverslag; - evalueren in hoeverre de jaarrekening overeenkomstig de geldende verslaggevingsregels is opgemaakt en een getrouw beeld geeft.	B			A
A&A-11.7	voor een jaarrekeningcontrole , op basis van de uitgevoerde werkzaamheden, de bevindingen te evalueren om te komen tot een oordeel en hierover mondeling en schriftelijk te rapporteren aan opdrachtgever en stakeholders.	B			A
A&A-11.8	naar aanleiding van zijn controlewerkzaamheden relevante aandachtspunten te vertalen naar verbeterpunten voor de organisatie van de opdrachtgever en deze mondeling en schriftelijk te rapporteren aan de opdrachtgever (inclusief de organen belast met governance).	B			
A&A-12.1	voor een assurance-opdracht , niet zijnde een jaarrekeningcontrole, de van toepassing zijnde beroepsreglementering m.b.t. het proces van cliënt-/opdracht(her)aanvaarding toe te passen.	B			
A&A-12.2	voor een assurance-opdracht , niet zijnde een jaarrekeningcontrole, in overeenstemming met de van toepassing zijnde beroepsreglementering de relevante kennis van de huishouding en zijn omgeving respectievelijk de kenmerken van het object van onderzoek te verzamelen om vervolgens de relevante risico's op afwijkingen van materieel belang te beschrijven en in te schatten.	B			A

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-Finance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy Finance	CBoP	Oriëntatie Accountancy Finance
A&A-12.3	voor een assurance-opdracht , niet zijnde een jaarrekeningcontrole, in overeenstemming met de van toepassing zijnde beroepsreglementering, met gebruikmaking van alle beschikbare methoden en technieken (incl. data-analyse, procesmining en/of statistische hypothesetoetsen en schattingsmethoden) de opdracht op effectieve en efficiënte wijze te plannen en uit te voeren .	B			A
A&A-12.4	voor een assurance-opdracht , niet zijnde een jaarrekeningcontrole, in overeenstemming met de van toepassing zijnde beroepsreglementering, de bevindingen te evalueren om te komen tot een oordeel of conclusie en deze te rapporteren aan de opdrachtgever.	B			A
A&A-12.5	naar aanleiding van zijn assurancewerkzaamheden relevante aandachtspunten te vertalen naar verbeterpunten voor de organisatie van de opdrachtgever en deze mondeling en schriftelijk te rapporteren aan de opdrachtgever (inclusief de organen belast met governance).	B			
A&A-13	voor aan assurance verwante opdrachten (samenstelopdrachten en opdrachten tot het verrichten van overeengekomen specifieke werkzaamheden met betrekking tot financiële informatie), in overeenstemming met de van toepassing zijnde beroepsreglementering: - de opdracht te aanvaarden; - de relevante kennis van de huishouding en zijn omgeving respectievelijk het object van onderzoek te verzamelen; - relevante risico's voor de uitvoering van de opdracht te signaleren; - met gebruikmaking van alle beschikbare methoden en technieken de opdracht op effectieve en efficiënte wijze te plannen en uit te voeren; - de bevindingen te evalueren en hierover te rapporteren aan de opdrachtgever.	B			
A&A-14	voor overige werkzaamheden , in het bijzonder adviesopdrachten , de relevante kennis en vaardigheden te hanteren om, in overeenstemming met de van toepassing zijnde beroepsreglementering: - de opdracht te aanvaarden; - de relevante risico's voor de uitvoering te signaleren; - met gebruikmaking van alle beschikbare methoden en technieken de opdracht op effectieve en efficiënte wijze in te richten en uit te voeren; - de bevindingen te evalueren en hierover te rapporteren aan de opdrachtgever.	A			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-Finance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy Finance	CBoP	Oriëntatie Accountancy Finance
FA-1	vanuit de theorie de functies te verklaren die de externe verslaggeving in het maatschappelijk verkeer vervult, waaronder het afleggen van verantwoording en het ondersteunen van beslissingen.	C			
FA-2	uit te leggen op welke wijze aandeelhouders en kredietverschaffers hun oordeel vormen over de jaarrekening van een onderneming ten behoeve van het nemen van beslissingen van economische aard.	A			
FA-3	beschrijven welke rol het institutioneel kader , bestaande uit relevante wet- en regelgeving en de rol en verantwoordelijkheden van relevante actoren, heeft bij de totstandkoming en toepassing van de verslaggeving op basis van de Nederlandse verslaggevingsvoorschriften en IFRS.	B			
FA-4	de uitgangspunten van de financiële verslaggeving toe te passen en te beoordelen, waaronder de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling voor de onderscheiden posten van de balans en winst- en verliesrekening, zoals neergelegd in de Nederlandse wetgeving en de conceptuele raamwerken van de RJ en IASB.	C		C	
FA-5	de doelstelling en inhoud van de voor de financiële verslaggeving relevante waardebegrippen , waaronder begrippen die voortkomen uit de financieringstheorie, te doorgronden en toe te passen.	C			
FA-6	de aanvaardbaarheid van de belangrijkste schattingselementen in de financiële verslaggeving te beoordelen.	C		C	
FA-7	de toelichting als onderdeel van de jaarrekening te beoordelen op juistheid en toereikendheid met inachtneming van de wet- en regelgeving.	C		C	
FA-8.1	te beoordelen in hoeverre een jaarrekening van een naamloze of besloten vennootschap is opgemaakt in overeenstemming met de normen zoals deze zijn begrepen in de Nederlandse wetgeving inzake de jaarrekening en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving van de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ) voor grote en middelgrote rechtspersonen.	C		C	
FA-8.2	te beoordelen in hoeverre een jaarrekening van een kleine vennootschap is opgemaakt in overeenstemming met de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor kleine rechtspersonen (RJk) dan wel in overeenstemming met fiscale grondslagen .	A			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-Finance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy Finance	CBoP	Oriëntatie Accountancy Finance
FA-8.3	te beoordelen in hoeverre een jaarrekening van een (beursgenoteerde) vennootschap is opgemaakt in overeenstemming met de van toepassing zijnde International Financial Reporting Standards (IFRS) van de International Accounting Standards Board (IASB).	A	B		B
FA-9	de hoofdlijnen van de International Financial Reporting Standards voor Small and Medium-Sized Entities (IFRS-SME) weer te geven.	A			
FA-10	de regels van kapitaalbescherming uit te leggen en te beoordelen of deze regels op de juiste wijze zijn toegepast in een jaarrekening van een naamloze en besloten vennootschap.	C			
FA-11	de eisen te beschrijven die voor een naamloze en besloten vennootschap van toepassing zijn bij het opmaken en openbaar maken van financiële informatie op basis van het Burgerlijk Wetboek.	B			
FA-12	de onderlinge samenhang tussen de balans , de winst- en verliesrekening , het overzicht totaalresultaat en het kasstroomoverzicht te doorgronden.	C			
FA-13	om in bijzondere situaties zoals onderhanden projecten, leasecontracten, pensioenen, optiebeloningen, financiële instrumenten, latente belastingen en overnames, verschillende alternatieven m.b.t. de verantwoording van transacties en gebeurtenissen af te wegen en hierover te adviseren.	C		C	
FA-14	de doelstellingen en gevolgen van het jaarrekeningenbeleid van de ondernemingsleiding zoals earnings management en off balance financiering te benoemen en te betrekken in de oordeelsvorming over de jaarverslaggeving.	B	C	B	C
FA-15	met gebruikmaking van ratio-analyse een jaarrekening te analyseren om risico's vanuit het gezichtspunt van een aandeelhouder of kredietverschaffer te benoemen en daarover te rapporteren aan de ondernemingsleiding.	B			
FA-16	op hoofdlijnen uit te leggen wat de specifieke vraagstukken zijn inzake financiële verantwoording voor organisaties zonder winstoogmerk (zoals stichtingen en verenigingen).	B			
FA-17	te schetsen wat de financiële verantwoording van bijzondere bedrijfstakken , waaronder financiële instellingen, woningcorporaties en overheidsorganisaties, onderscheidt van die van andere ondernemingen.	A			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-Finance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy Finance	CBoP	Oriëntatie Accountancy Finance
FA-18	het bestuursverslag , waaronder niet-financiële informatie, te beoordelen op juistheid en toereikendheid met inachtneming van wet- en regelgeving en in het licht van de informatiebehoeften van stakeholders.	C			C
FA-19	een overzicht te geven van de relevante normen voor geïntegreerde verslaggeving van organisaties en het daarvoor geldende raamwerk.	A	B		
ICAIS-1	de grondslagen , de theorieën en de modellen die nodig zijn voor het uitvoeren van de risicoanalyse, het bepalen van de informatiebehoefte, het inrichten van de administratieve processen, het ontwerpen van de daarbij behorende interne beheersingsmaatregelen, het ontwerpen en beheren van de bestuurlijke informatieverzorging, alsmede de daarmee samenhangende IT, te beschrijven respectievelijk te beoordelen.	B	C		
ICAIS-2a	een systeem van risicomanagement- en beheersing , gericht op de effectiviteit en efficiëntie van de bedrijfsvoering, de betrouwbaarheid van de verslaggeving en het voldoen aan wet- en regelgeving, in te richten en te evalueren alsmede vanuit deze doelstellingen voor de organisatie relevante interne beheersingsrisico's (in het bijzonder interne controle risico's m.b.t. financiële informatie) te benoemen.	C			
ICAIS-2b	een systeem van risicomanagement- en beheersing , gericht op de effectiviteit en efficiëntie van de bedrijfsvoering, de betrouwbaarheid van de verslaggeving en het voldoen aan wet- en regelgeving, in te richten dan wel te evalueren alsmede vanuit deze doelstellingen voor de organisatie relevante interne beheersingsrisico's (in het bijzonder interne controle risico's m.b.t. financiële informatie) te benoemen.			C	
ICAIS-3	een analyse van de informatiebehoeften van een organisatie uit te voeren, die noodzakelijk is voor het besturen en beheersen van de organisatie, het afleggen van verantwoording daarover en om vast te stellen dat is voldaan aan de voor de organisatie geldende wet- en regelgeving.	C			C
ICAIS-4	te beoordelen in welke mate de bestuurlijke informatieverzorging en de administratieve processen van een organisatie voorzien in betrouwbare en relevante informatie voor: - het besturen en beheersen van de organisatie waaronder het uitoefenen van bewaringscontrole; - het afleggen van verantwoording; - het vaststellen dat voldaan is aan de voor de organisatie geldende wet- en regelgeving (compliance).	C		C	

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-Finance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy Finance	CBoP	Oriëntatie Accountancy Finance
ICAIS-5a	een systeem van preventieve en repressieve interne beheersingsmaatregelen te ontwerpen en te beoordelen voor verschillende processen en typen organisaties, rekening houdend met kenmerken van de controleomgeving zoals cultuur, ethiek, relevante wet- en regelgeving en governancestructuur.	C			
ICAIS-5b	een systeem van preventieve en repressieve interne beheersingsmaatregelen te ontwerpen dan wel te beoordelen voor verschillende processen en typen organisaties, rekening houdend met kenmerken van de controleomgeving zoals cultuur, ethiek, relevante wet- en regelgeving en governancestructuur.			C	
ICAIS-6	informele beheersingsmechanismen te identificeren en hun effectiviteit te beoordelen voor verschillende processen en typen organisaties, rekening houdend met kenmerken van de controleomgeving zoals cultuur, ethiek, relevante wet- en regelgeving en governancestructuur.	B		B	
ICAIS-7	de verschijningsvormen binnen het IT-infrastructuur-, IT-applicatie-, IT-management- en het IT-strategiedomein te benoemen, te onderscheiden, respectievelijk te beoordelen.	B	C		
ICAIS-8	de gevolgen van veranderingen in de IT-infrastructuur , de IT-applicaties , het IT-management en de IT-strategie , voor de betrouwbaarheid van de verslaggeving, voor de effectiviteit en efficiëntie van de bedrijfsvoering en voor de naleving van relevante wet- en regelgeving, te signaleren respectievelijk uit te leggen.	A	B		
ICAIS-9a	een sluitend geheel van IT-controls te ontwerpen en te beschrijven om risico's (waaronder het risico van cybercrime) op het terrein van de betrouwbaarheid van de verslaggeving, de effectiviteit en efficiëntie van de bedrijfsvoering en de naleving van relevante wet- en regelgeving te mitigeren.	B			
ICAIS-9b	een sluitend geheel van IT-controls te ontwerpen dan wel te beschrijven om risico's (waaronder het risico van cybercrime) op het terrein van de betrouwbaarheid van de verslaggeving, de effectiviteit en efficiëntie van de bedrijfsvoering en de naleving van relevante wet- en regelgeving te mitigeren.			B	
ICAIS-10	de geschiktheid te bepalen van de voor de managementinformatie en externe verslaggeving gehanteerde analyse- en rapportagetools (zoals XBRL/SBR), alsmede de betrouwbaarheid van de opgeleverde gegevens te beoordelen en hierover te adviseren.	B			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-Finance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy Finance	CBoP	Oriëntatie Accountancy Finance
ICAIS-11	de mogelijkheden van moderne data-analysetechnieken bij het toepassen van de risicoanalyse, het beoordelen van bestuurlijke informatieverzorging, de administratieve processen en het systeem van interne beheersing te beschrijven en deze technieken effectief te hanteren.	B		B	
ICAIS-12	door middel van business process management de effectiviteit en efficiëntie van de bedrijfsprocessen van een organisatie te schetsen respectievelijk te bediscussiëren.	A	B		
ICAIS-13	aan de hand van geëigende systeemontwikkelings- en analysetechnieken , rekening houdend met de eisen op het gebied van betrouwbaarheid, efficiency, compliance en governance, het ontwerp van een informatiesysteem van een organisatie te schetsen respectievelijk te ontwerpen.	A			
ICAIS-14	helder en eenduidig de gevolgde gedachtegang en de verrichte werkzaamheden bij het beoordelen van opzet, bestaan en werking van het systeem van interne beheersing vast te leggen .	C		C	
ICAIS-15	naar aanleiding van gesignaleerde onvolkomenheden in het systeem van interne beheersing te adviseren over mogelijke verbeteringen.	C		C	
ICAIS-16	de uitkomsten van de evaluatie van het systeem van interne beheersing, intern en extern te kunnen rapporteren , al dan niet in de vorm van een 'in control statement'.	B	C		
ICAIS-17	vanuit het perspectief van corporate governance de werking van het systeem van interne controle met betrekking tot financiële informatie en de eventuele risico's en gevolgen te beschrijven respectievelijk te evalueren.	B	C	B	C
ICAIS-18	in het kader van interne beheersing, en meer specifiek de interne controle m.b.t. financiële informatie, een ontwerp aangaande de toewijzing van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden te bediscussiëren respectievelijk hierover te adviseren aan bestuur en toezichthoudend orgaan.	B	C		
ICAIS-19	de invloed van bedrijfsethiek , als element van de beheersingsomgeving, op de werking van het systeem van interne controle m.b.t. financiële informatie te kunnen benoemen respectievelijk kritisch te becommentariëren.	B	C	B	C

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-Finance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy Finance	CBoP	Oriëntatie Accountancy Finance
FIN-1	de belangrijkste technieken op het terrein van financiële rekenkunde (rekening houdend met tijd-voorkeur, samengestelde interest, enkelvoudige interest en disconto) toe te passen op eenvoudige financiële spaar, leen- en beleggingsproducten (waaronder een spaarplan, een lening en een annuïtaire hypotheek).	B			
FIN-2	ten behoeve van een investeringsanalyse relevante data te verzamelen, te beoordelen en vervolgens te modelleren gebruik makend van scenario-analyse en discontering.	B	C		C
FIN-3	de waarde van een organisatie dan wel een bedrijfsonderdeel te bepalen gebruikmakend van een gangbare op de situatie toegesneden waarderingsmethodiek.	B			
FIN-4	ten behoeve van investeringsbeslissingen en waarderingsvraagstukken de toekomstige vrije kasstromen en de relevante vermogenskostenvoet op basis van wetenschappelijke modellen (CAPM) en/of algemeen geaccepteerde normen (zoals de Build-up methode) te bepalen alsook - onderbouwd - de juiste selectiemethode (minstens de terugverdienperiode en NCW (DCF)) en waarderingsmethodiek te kiezen.	B	C		C
FIN-5	ten behoeve van vermogensbeheer het risico en het rendement van beleggingsproducten te onderkennen respectievelijk te af te wegen.	A			
FIN-6	op basis van voorspellingen over de exploitatie en kasstromen de financieringsbehoefte , de aflossingscapaciteit en het dividendbeleid in onderlinge samenhang te analyseren respectievelijk hierover te adviseren.	B	C		C
FIN-7	een financieringsvoorstel te doen respectievelijk te beoordelen na afweging van verschillende mogelijke (hybride) financieringsvormen (aandelen, obligaties, leningen, leasing en factoring), rekening houdend met de eisen van potentiële vermogensverschaffers.	B	C		C
FIN-8	het werkkapitaalbeheer , in de vorm van voorraad-, debiteuren- en crediteurenbeheer, te beschrijven respectievelijk te beoordelen en hierover te adviseren.	B	C		C
FIN-9	de financiële positie en strategie van een organisatie te schetsen respectievelijk te beoordelen door middel van bijvoorbeeld scenarioanalyse en gevoeligheidsanalyse.	A	C		C

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-Finance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy Finance	CBoP	Oriëntatie Accountancy Finance
FIN-10	de prijsvorming van financiële instrumenten die op financiële markten worden aangeboden te beschrijven respectievelijk te beoordelen.	B	C		
FIN-11	de financiële risico's (krediet-, rente- en valutarisico) te identificeren en het gebruik van geschikte financiële instrumenten in het kader van de beheersing van deze risico's te beschrijven en te beoordelen.	B	C		C
FIN-12	de opzet en werking van (het proces van) treasury management te beschrijven en/of te analyseren.		B		B
FIN-13	vanuit financieringsperspectief op basis van de meest gangbare theorieën op het gebied van corporate governance de werking van de huidige corporate governance structuur van een onderneming te typeren respectievelijk hierover een oordeel te geven.	A	C		
FIN-14	op hoofdlijnen aan te geven hoe irrationeel gedrag van invloed kan zijn op prijzen en financiële beslissingen (behavioural finance).	A			
MAC-1	te beargumenteren respectievelijk te beoordelen of het Management Accounting & Control systeem de invoering en de realisatie van de strategie en het bedrijfsmodel ondersteunt.	B	C		
MAC-2	financiële en niet-financiële accountingmaatstaven (waaronder kritieke succesfactoren en strategische variabelen) te ontwikkelen om besluitvorming te ondersteunen en het effect van beslissingen te meten.	B			C
MAC-3	kostenobjecten te identificeren, de daarbij behorende data te verzamelen, rangschikken en analyseren om deze te vertalen in een kostenmodel.	C			C
MAC-4	kostenmodellen toe te passen op huidige en toekomstige activiteiten ten einde beslissingen te nemen (kostprijs, kostentoerekening) en deze te evalueren in termen van de economische en management prestaties.	C			C
MAC-5	op basis van de bestaande of alternatieve prestatie maatstaven mogelijke aanpassingen in de huidige strategie en het bedrijfsmodel van de onderneming te identificeren respectievelijk hiervoor voorstellen te formuleren.	A	B		

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-Finance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy Finance	CBoP	Oriëntatie Accountancy Finance
MAC-6	een prestatie-meetsysteem van een organisatie te beschrijven gericht op het meten van de bijdrage van de medewerker in relatie tot de bedrijfsdoelen.	B			
MAC-7	typen budgetten , budgetteringsprocessen, evaluatieprocessen en verantwoordelijkheidscentra in samenhang te ontwikkelen respectievelijk te beoordelen om besluitvorming te ondersteunen.	B	C		
MAC-8	het verschil tussen budget en realisatie te meten, te analyseren en te verklaren.	C			C
MAC-9	met behulp van moderne data-analysetechnieken beslisinformatie uit verschillende bronnen samen te stellen.		B		
SLO-1a	op basis van relevante concepten, modellen en door de organisatie geformuleerde missie, visie en waarden de ondernemingsstrategie te becommentariëren respectievelijk te beoordelen op realiteitswaarde rekening houdend met zaken als marktomstandigheden, maatschappelijke verantwoordelijkheid, duurzaamheid, de potentie van de onderneming en de persoonlijkheidskenmerken van de bestuurder en hierover aan bestuur en toezichthoudend orgaan te rapporteren.	B			
SLO-1b	te beoordelen of het business model van de onderneming aansluit op de geformuleerde missie, visie, waarden en ondernemingsstrategie en over de bevindingen te rapporteren.				B
SLO-2	te beoordelen of een geformuleerde strategie strookt met het doel van de vennootschap , het vennootschappelijk belang en de financiële mogelijkheden en hierover aan bestuur en toezichthoudend orgaan te rapporteren.	B	C		
SLO-3	uit de strategie voortvloeiende onzekerheden en bedrijfsrisico's te identificeren, de gevolgen voor het behalen van de ondernemingsdoelstellingen te evalueren en hierover te rapporteren aan bestuur en toezichthoudend orgaan.	B	C		B
SLO-4	te onderkennen of het risico bestaat dat het bestuur zijn taken zodanig uitvoert dat het ondernemingsbelang niet wordt gediend en indien hier sprake van is hierover te rapporteren.	B			B
SLO-5	te onderkennen of het risico bestaat dat de persoonlijkheid van de bestuurder(s) en de stijl van leidinggeven en besluitvorming niet passen bij de aard, cultuur en fase van de onderneming, haar	B			B

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-Finance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy Finance	CBoP	Oriëntatie Accountancy Finance
	producten, markten e.d. en indien hier sprake van is hierover te rapporteren.				
SLO-6	op hoofdlijnen te formuleren hoe prestaties gedurende de levensloop van de onderneming kunnen worden versterkt door innovatie en goed ondernemerschap.		A		
SLO-7	op basis van bedrijfswetenschappelijke theoretische inzichten een oordeel te vormen of het ontwerp en de uitvoering van de interne en externe organisatie van de onderneming effectief en efficiënt is en hierover aan bestuur en toezichthoudend orgaan te rapporteren.	B	C		B
SLO-8	te verwoorden op welke wijze organisaties in een veranderende omgeving hun doelen en resultaten kunnen bereiken, hoe veranderprocessen hieraan bijdragen, gebruik makend van bijvoorbeeld organisatiediagnose en sterkte-zwakke analyse, rekening houdend met organisatiecultuur en (mogelijke) weerstand tegen verandering.		A		
SLO-9	te onderkennen, respectievelijk te beargumenteren of de condities (beleid, cultuur, instrumentarium e.d.) in de organisatie bijdragen aan de motivatie, ontwikkeling en binding van medewerkers .	A	B		
SLO-10	te onderkennen, respectievelijk te beargumenteren of het proces van toewijzing van middelen leidt tot het op efficiënte wijze realiseren van de langere termijn doelstelling van de onderneming.	A	B		
SLO-11	het governancesysteem van een onderneming te analyseren aan de hand van beleid, wet- en regelgeving en codes.	B			B
BKH-1	comptabele aspecten van transacties en gebeurtenissen te doorgronden en vertalen in journaalposten .	C			
BKH-3	de comptabele verwerking van begroting/budget , realisatie en analyse van verschillen bij productie- en dienstverlenende bedrijven uit te leggen respectievelijk te beoordelen en correcties voor te stellen.	B			
BKH-4	de inrichting en structuur van het (geautomatiseerde) comptabele systeem van handels-, productie- en dienstverlenende bedrijven te beschrijven respectievelijk te beoordelen en daarover te adviseren.	B			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-Finance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy Finance	CBoP	Oriëntatie Accountancy Finance
BKH-5	de geautomatiseerde comptabele verwerking van routinematige en niet-routinematige transacties en gebeurtenissen van handels-, productie- en dienstverlenende bedrijven uit te voeren mede met behulp van actuele taxonomieën.	B			
BKH-6	de inrichting en structuur van de (geautomatiseerde) comptabele verwerking van consolidaties van concerns en de comptabele verwerking van waarderingsmethoden van deelnemingen te beschrijven respectievelijk te beoordelen en daarover te adviseren.	B			
BKH-7	de inrichting en structuur van de comptabele verwerking van de verschillen tussen commerciële en fiscale jaarrekeningen te beschrijven respectievelijk te beoordelen en daarover te adviseren.	B			
EC-1	de invloed van het structuur- en conjunctuurbeleid op de economische ontwikkeling te beschrijven en de gevolgen hiervan op sectoren en ondernemingen te bediscussiëren.	B			
EC-2	de invloed van (internationaal) monetair beleid op de economische ontwikkeling te beschrijven en de gevolgen hiervan op sectoren en ondernemingen te bediscussiëren.	B			
EC-3	de invloed van macro-economische variabelen op de strategie en bedrijfsvoering, waaronder het import- en exportbeleid, van een onderneming te beschrijven.	B			
EC-4	de invloed van internationaal economische en politieke ontwikkelingen en globalisering op de strategie en bedrijfsvoering van een onderneming te beschrijven.	B			
EC-5	de gevolgen van de marktvorm op de strategie en bedrijfsvoering van een onderneming te beschrijven.	B			
EC-6	de belangrijkste principes van marktwerking en de daaruit resulterende prijsvorming op verschillende deelmarkten tetschetsen.	A			
EC-7	de rol van de financiële sector in het economisch bestel, inclusief de hoofdlijnen van regulering en toezicht, te verwoorden.	A			
FISC-1	de belangrijkste elementen van de vennootschapsbelasting, omzetbelasting, inkomstenbelasting, loonheffingen en formeel belastingrecht te onderkennen teneinde de fiscale gevolgen en	B			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie 'Accountancy-Finance'	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy Finance	CBoP	Oriëntatie Accountancy Finance
	risico's van feiten en gebeurtenissen te beschrijven respectievelijk te beoordelen.				
FISC-2a	op basis van de wet- en regelgeving inzake winst uit onderneming (inkomstenbelasting), loonheffing, vennootschapsbelasting, omzetbelasting, fiscale berekeningen te maken en aangiften te analyseren respectievelijk kritisch te becommentariëren.	B			
FISC-3a	op basis van de wet- en regelgeving inzake niet-winstaspecten van inkomstenbelasting, dividendbelasting en erf- en schenkbelasting fiscale berekeningen te maken en aangiften te analyseren.	A			
FISC-4	de fiscale strategie , waaronder belastingplanning, belastingontwijking en belastingontduiking, van de onderneming te identificeren respectievelijk te bediscussiëren.	A			
FISC-5	de verschillende vormen van toezicht door de belastingdienst, de rol die de fiscaal dienstverlener speelt bij ' cooperative compliance ' en de functie van een Tax Control Framework te beschrijven.	B			
FISC-8	vraagstukken inzake internationaal en Europees belastingrecht , waaronder ook de transfer pricing-problematiek te identificeren en te verwoorden.	A			
FISC-9	bij fiscale vraagstukken ethische en juridische kwesties te signaleren, de belangen van de betrokken stakeholders daarbij af te wegen en op grond daarvan professioneel te handelen.	B		B	
GEB-1	de basisbeginselen en -theorieën van de persoonlijkheidspsychologie te verwoorden, waaronder (a) cognitieve (leer-), motivationele (wils-) en affectieve (gevoels-)processen, en (b) geautomatiseerd (onbewust) en gecontroleerd (bewust) gedrag.	A			
GEB-2	de basisbeginselen en -theorieën van de situatie- en contextbepaaldheid van professioneel gedrag te verwoorden waaronder in ieder geval (a) behaviorisme (b) situationisme en (c) interactionisme (inclusief conformisme en socialisatie).	A			
GEB-3	te reflecteren ten aanzien van persoons- en situatieoorzaken van (eigen) professionele gedrag, en daarbij te benoemen waar sterktes, valkuilen en ontwikkelpunten liggen.	B		B	

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie ' Accountancy-Finance '	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy Finance	CBoP	Oriëntatie Accountancy Finance
GEB-4a	de basisbeginselen en theorieën van professionele team- en samenwerkingsprocessen te verwoorden.	A			
GEB-4b	op basis van verworven vaardigheden en inzichten in een werksituatie (mede)verantwoordelijkheid te dragen voor het aansturen van professionele team- en samenwerkingsprocessen .			B	
GEB-5	de basisbeginselen en -theorieën van de ethiek te verwoorden.	A			
GEB-6a	de theoretische benaderingen van processen van professionele oordeels- en besluitvorming , waaronder de concepten van heuristieken en biases, te beschrijven en de beperkingen en risico's hiervan in een complex besluitvormingsproces af te wegen.	B			
GEB-6b	het eigen professionele oordeels- en besluitvormingsproces te analyseren met als doel om hiervan te leren.			B	
RE-1	de hoofdlijnen weer te geven van het Nederlands rechtssysteem en het EU-recht en de wijze van totstandkoming van wet- en regelgeving en de handhaving van wet- en regelgeving door de overheid/EU in de vorm van rechtspraak en bestuurlijke handhaving.	A			
RE-2	de verschillen tussen de belangrijkste internationale juridische systemen aan te geven.	A			
RE-3	de belangrijkste elementen van het vermogens-, goederen- en verbintenissenrecht te onderkennen ten einde de juridische gevolgen en risico's van feiten en gebeurtenissen te beschrijven en hierover te rapporteren.	B			
RE-4	de belangrijkste elementen van het ondernemingsrecht te onderkennen waaronder: - rechtsvormen waarin ondernemingen gedreven worden; - de verantwoordelijkheden, bevoegdheden en aansprakelijkheden van de organen van de entiteit; - de (inter)nationale ontwikkelingen op het terrein van corporate governance; - de juridische aspecten van IT; teneinde de juridische gevolgen en risico's van feiten en gebeurtenissen voor de onderneming te beschrijven en hierover te rapporteren.	B			

Nr.	Eindterm voor de opleiding met oriëntatie ' Accountancy-Finance '	Theorie		Praktijk	
	De beginnend beroepsbeoefenaar is in staat om	CBoK	Oriëntatie Accountancy Finance	CBoP	Oriëntatie Accountancy Finance
RE-5	de belangrijkste elementen van het faillissementsrecht te onderkennen teneinde de juridische gevolgen van feiten en gebeurtenissen voor de onderneming te beschrijven respectievelijk hierover te rapporteren.	A			
RE-6	de belangrijkste elementen van het arbeids- en sociaal zekerheidsrecht te onderkennen teneinde de juridische gevolgen van feiten en gebeurtenissen voor de onderneming te beschrijven respectievelijk hierover te rapporteren.	A			
STA-1	verschillende, zowel univariate (beschrijvende) als multivariate, vormen van toetsen van hypothesen en uitvoeren van schattingen te beschrijven en toe te passen.	B			
STA-2	in concrete casussituaties op grond van de uitkomst van steekproeven zelfstandig te rapporteren over het percentage fouten in de populatie en te komen tot een weloverwogen oordeel over deze populatie.	B			
STA-3	risico's van onterecht goed- en afkeuren van een post van een (deel)verantwoording te onderkennen.	A			
STA-4	een derde te instrueren en de uitkomsten van statistische analyses te interpreteren en bediscussiëren.	B			
STA-5	de relevantie van big data te onderkennen en grote hoeveelheden data met behulp van software en statistische methoden en technieken te analyseren.	B			
STA-6	mogelijkheden tot manipulatie met statistiek te onderkennen.	A			

Legenda:

- het gebruik van de term 'respectievelijk' in de beschrijving van een eindterm duidt op het verschil in beheersingsniveau tussen CBoK en/of oriëntatie(s).
- de nummering van de eindtermen per vakgebied is niet altijd opeenvolgend, omdat niet alle eindtermen voor elke oriëntatie relevant zijn.

Normering eindtermen theorieopleiding

Voor de theoretische eindtermen per vakgebied is een schatting gemaakt van het aantal studiebelastingsuren (volgens de ECTS-systematiek) dat tenminste nodig is om de betreffende eindtermen op het gewenste niveau te kunnen realiseren. Eindtermen en studiebelastingsuren zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. De studiebelastingsuren geven de omvang van de leeractiviteiten aan, terwijl de eindtermen de inhoud van die leeractiviteiten weergeven. De ECTS-credits geven richting aan opleiders en studenten van de noodzakelijke respectievelijk gewenste hoeveelheid leeractiviteiten die nodig is om de eindtermen te kunnen behalen. Daarmee vormt de ECTS-norm ook een begrenzing voor de te behalen leerdoelen. Met andere woorden: de eindtermen en studiebelastingsuren dienen met elkaar in balans te zijn.

De minimale studiebelasting voor de eindtermen van het theoriedeel van de opleiding met de oriëntatie 'Accountancy-Finance', is als volgt.

Vakgebied	CBoK	Oriëntatie	Totaal
Audit & Assurance	20	0	20
Financial Accounting	20	6	26
Internal Control & Accounting Information Systems	20	10	30
<i>Kernvakgebieden</i>	<i>60</i>	<i>16</i>	<i>76</i>
Financiering	16	8	24
Management Accounting & Control	18	2	20
Strategie, Leiderschap en Organisatie	12	6	18
<i>Bedrijfseconomische vakgebieden</i>	<i>46</i>	<i>16</i>	<i>62</i>
Boekhouden	12	0	12
Economie	8	0	8
Fiscaliteit	14	0	14
Gedrag, Ethiek en Besluitvorming	8	0	8
Recht	12	0	12
Statistiek	8	0	8
<i>Overige vakgebieden</i>	<i>62</i>	<i>0</i>	<i>62</i>
<i>Totaal</i>	<i>168</i>	<i>32</i>	<i>200</i>

Het is van belang dat de curriculumontwikkelaars van de theoretische opleiding de gemiddelde studiebelasting per studie-eenheid (vak, module, leereenheid) per periode bepalen en vastleggen aan de hand van gebruikelijke normen per leeractiviteit en deze toetsen aan de hiervoor vermelde ECTS-norm. Mede vanwege de mogelijkheid kleuring in het onderwijsprogramma aan te brengen, kan de werkelijke studiebelasting bij sommige vakgebieden iets lager en bij andere vakgebieden iets hoger uitvallen dan de gepresenteerde norm. Het is uiteindelijk aan CEA, om te beoordelen of de curricula van de opleiders met bijbehorende ECTS-onderbouwing, borgen dat de eindtermen op het gewenste niveau worden gerealiseerd.

Normering eindtermen praktijkopleiding

Ook voor de eindtermen van de praktijkopleiding is een norm geformuleerd waarmee richting wordt gegeven aan de invulling van de activiteiten door stagebureaus en trainees. Gegeven de aard van de praktijkopleiding, bevat deze norm, naast een aantal kwalitatieve eisen, een minimum aantal uren dat door trainees aan bepaalde eindtermen moet worden besteed om zich te ontwikkelen tot een beginnend beroepsbeoefenaar.

De normering van de eindtermen van het praktijkdeel van de opleiding met de oriëntatie 'Accountancy-Finance' is als volgt.

Soorten werkzaamheden	Minimum urennorm
Totaal aantal uren praktijkopleiding	3.000
Aantal uren voorgeschreven werkzaamheden	1.500
waarvan assurancewerkzaamheden (jaarrekening-controles en/of overige assurance-opdrachten)	250
waarvan specifieke werkzaamheden op relevante vakgebieden, te weten: ICAIS, FA, FIN, MAC en SLO	1.250

Het minimum aantal uur dat in de praktijkopleiding besteed moet worden aan assurancewerkzaamheden bedraagt 250 uur. Deze werkzaamheden kunnen bestaan uit zowel jaarrekeningcontroles als andere assurance-opdrachten. De keuze van de te behalen eindtermen van het vakgebied Audit & Assurance hangt af van de werkomgeving van de trainee.

Voor de eindtermen van het vakgebied Audit & Assurance kan de trainee kiezen uit werkzaamheden met betrekking tot jaarrekeningcontroles en/of andere assurancewerkzaamheden. Voor de eindtermen van de vakgebieden Financial Accounting, Internal Control & Accounting Information Systems, Financiering en Gedrag, Ethiek en Besluitvorming bestaat geen keuzemogelijkheid. De betreffende eindtermen dienen door alle trainees in de praktijk te worden behaald. Voor de eindtermen van andere vakgebieden, te weten: Management Accounting & Control en Strategie, Leiderschap en Organisatie geldt dat de trainee, afhankelijk van zijn werkomgeving, een evenwichtige keuze moet maken uit de desbetreffende eindtermen. Het totaal aantal uren dat minimaal besteed moet worden aan de eindtermen van het vakgebied Assurance bedraagt 250. Het totaal aantal uren dat minimaal besteed moet worden aan de eindtermen van de andere vakgebieden bedraagt 1.250.

Een nadere uitwerking van bovenstaande urennorm en keuzemogelijkheden zal plaatsvinden door de Raad voor de Praktijkopleidingen. Deze zal tevens kwalitatieve eisen formuleren waar de praktijkopleidingsplaats, de praktijkbegeleiders en de werkzaamheden aan moeten voldoen.

5.5 Integratie

De eindtermen omvatten zowel eindtermen voor de theorie als de praktijk, waardoor een verdergaande integratie van theorie en praktijk wordt gefaciliteerd. De uitwerking zal moeten plaatsvinden door theorie- en praktijkopleiders gezamenlijk. Een dergelijke integratie wordt ook gestimuleerd door het in te stellen mondeling slotexamen (theorie en praktijk). Daarnaast is besloten om de 'streams' maatschappelijke rol van de accountant, IT en corporate governance op te nemen in de eindtermen van verschillende vakgebieden waardoor de samenhang tussen de vakgebieden wordt versterkt. Daar komt bij dat de eindtermen niet per sé binnen een bepaald vakgebied behoeven te worden behaald zodat ook hierdoor ruimte bestaat voor verdergaande integratie tussen vakgebieden. Hiertoe is afstemming van de onderwijsprogramma's tussen de vakgebieden noodzakelijk. Flexibiliteit wordt ook geboden doordat geen voorschriften zijn geformuleerd met betrekking tot de opleidingsfase (bama-postinitieel) waarin eindtermen aan bod dienen te komen.

6. Advies ten aanzien van toetsing eindtermen en geïntegreerd slotexamen

6.1 Inleiding

De eindtermen moeten vertaald worden naar een curriculum voor zowel de theoretische opleidingen als de praktijkopleidingen. De verantwoordelijkheid daarvoor berust bij de individuele theoretische opleiders (in hbo en wo) en bij de NBA voor de praktijkopleidingen. De eindtermen van de accountantsopleiding zijn outputgericht geformuleerd en dat heeft consequenties voor de (wijze van) examinering.

In dit hoofdstuk doet de Stuurgroep een voorstel voor de (wijze van) toetsing van de eindtermen. Het voorstel voorziet enerzijds in ruimte en verantwoordelijkheid bij de opleiders om de toetsing naar eigen inzicht vorm te geven en anderzijds borging, door middel van duidelijke criteria, dat alle afgestudeerden met recht kwalificeren als beginnend beroepsbeoefenaar.

6.2 Huidige situatie

Hieronder is schematisch de huidige situatie op hoofdlijnen weergegeven.

	Toetsing eindtermen
Theorieopleiding hbo	Landelijke toets OAT (in ACS-verband) Landelijke toets MKB-vakken (in VAAC-verband) Landelijke toetsen kernvakken (voorgeschreven door CEA)
Theorieopleiding wo	Landelijke toets Financial Auditing met verrijking van EV en BIV/AO (CEA)
Praktijkopleiding AA	- Portfolio⁸ (incl. gespreksverslagen, essays en POP) - Mondeling examen
Praktijkopleiding RA	- Portfolio (incl. jaarplan, semesterrapportages/ essays) - Afstudeerscriptie - Mondeling examen

De landelijke examinering van de kernvakken is een eis die CEA stelt uit hoofde van de aanwijzing van opleidingen. Bij hbo betreft dit de drie kernvakken op eindniveau en bij wo het landelijk schriftelijk examen Financial Auditing. De overige landelijke examens in het hbo (OAT door ACS en profielvakken door VAAC) zijn op vrijwillige basis. Voorts kent het wo een vrijwillig, semi-landelijk examen voor BIV/AO.

⁸ Uit het portfolio van de trainee (AA en RA) moet blijken dat de eindtermen zijn gerealiseerd.

6.3 Voorstel toetsing

6.3.1 Algemeen

Het voorstel voor de (wijze van) toetsing van de nieuwe eindtermen ziet er op hoofdlijnen als volgt uit:

	Wijze van toetsing	Slotexamen
Theorieopleiding met oriëntatie Assurance	- Toetsprotocol⁹, w.o. de eis van schriftelijke toetsing kernvakken door opleiders (CEA), inclusief landelijk schriftelijk examen primair gericht op de jaarrekeningcontrole. - Toetsplan en -matrix¹⁰ (opleidingen).	Voor alle oriëntaties een (geïntegreerd) mondeling slotexamen, als afsluiting van de praktijkopleiding, waarin eindtermen die samenhangen met specifieke kerncompetenties worden getoetst.
Theorieopleiding met oriëntatie Accountancy-MKB/Finance	- Toetsprotocol, w.o. de eis van schriftelijke toetsing van de kernvakken en het profielvak (CEA).¹¹ - Toetsplan en matrix (opleidingen).	
Praktijkopleiding	- Toetsing op basis van het toetsplan en toetskader/-matrix van de Raad voor de Praktijkopleidingen. - Formatieve toetsing¹² van specifieke eindtermen door (eigen) praktijkbegeleider. - Summatieve toetsing¹³ van specifieke eindtermen door externen.	

Uitgangspunt van dit voorstel is een systematiek die overzichtelijk is en waarbij rekening wordt gehouden met de diversiteit in de professionele omgevingen waarin kandidaten werkzaam zijn. Voorts hebben de opleidingen, binnen afgesproken kaders (met name het toetsprotocol van CEA), ruimte om zelf te bepalen hoe zij de eindtermen willen toetsen. Die ruimte biedt gelegenheid voor vernieuwing en innovatie van zowel onderwijs als toetsing. Wel moet bij afstuderen blijken dat een kandidaat kwalificeert als beginnend beroepsbeoefenaar. Vandaar de introductie van een geïntegreerd, mondeling slotexamen, waaruit dit moet blijken.

6.3.2 Toetsing eindtermen theoretische opleidingen

Elke theoretische opleiding dient door middel van een toetsplan en toetsmatrix aan te tonen hoe de eindtermen door de opleiding worden getoetst. Toetsplan en toetsmatrix dienen in ieder geval te voldoen aan de randvoorwaarden die CEA in een toetsprotocol zal vastleggen (zie bijlage 6 voor eerste aanzet daartoe). Dat toetsprotocol is dus richtinggevend voor de opleidingen en voorziet in ieder geval in de eis van een schriftelijke toetsing van de theoretische eindtermen van de kern- en

⁹ Het toetsprotocol van CEA bevat (1) de generieke eisen ter zake van het toetsingsbeleid van de opleiding (OER, toetsmatrix eindtermen, toetsvormen), (2) de richtlijnen die in acht genomen moeten worden bij de constructie, afname, beoordeling, analyse en archivering van toetsen en (3) de eisen die aan het geïntegreerde slotexamen worden gesteld.

¹⁰ De toetsmatrix geeft voor alle eindtermen weer waar/wanneer en op welke wijze deze door de opleiding worden getoetst.

¹¹ Voorstel profielvak MKB betreft Fiscaliteit en profielvak Finance betreft Financiering.

¹² Formatieve toetsing = toetsing gericht op de voortgang van het leerproces van een student (heeft een diagnostische functie c.q. feedback-functie).

¹³ Summatieve toetsing = toetsing gericht op het vaststellen of een student eindtermen heeft behaald (leerweg onafhankelijk).

profielvakken en voor het vakgebied Audit & Assurance in de oriëntatie 'Assurance' een landelijk schriftelijk examen primair gericht op de controle van de jaarrekening. Dit landelijk examen is voor hbo- en wo-opleidingen identiek.

Na het behalen van alle eindtermen van de theoretische opleiding geeft de betreffende opleidingsinstantie een theoretisch getuigschrift af.

6.3.3 Toetsing eindtermen praktijkopleidingen

Ook voor de praktijkopleidingen geldt dat de verantwoordelijke (i.c. de Raad voor de Praktijkopleidingen) een toetsplan en toetsmatrix vaststelt die voldoen aan de eisen van het toetsprotocol van de CEA. Het is van belang om bij de toetsing van de eindtermen van de praktijkopleiding onderscheid te maken tussen:

- toetsing gericht op de ontwikkeling van de trainee tot beginnend beroepsbeoefenaar door feedback en beoordeling (formatieve toetsing), en
- toetsing gericht op het vaststellen of een trainee wel of niet heeft voldaan aan bepaalde eindtermen (summatieve toetsing).

Gedurende de praktijkopleiding ligt de nadruk op formatieve toetsing, aan het einde van de praktijkopleiding op basis van het portfolio van de trainee, op summatieve toetsing. In een toetsmatrix dient aangegeven te worden welke eindtermen via welke wijze van beoordeling/toetsing met welke beoordelings-/toetsinstrumenten plaatsvindt respectievelijk kan plaatsvinden.

Voorstel slotexamen

De Stuurgroep stelt voor om voor alle opleidingsoriëntaties ('Assurance', 'Accountancy-MKB' en 'Accountancy-Finance') een mondeling slotexamen in te stellen ter afronding van de accountantsopleiding. In dit geïntegreerd examen komen theorie en praktijk op een natuurlijke wijze bij elkaar.

Het slotexamen wordt afgenomen na afloop van de praktijkopleiding en moet in essentie toetsen of de kandidaat kwalificeert als beginnend beroepsbeoefenaar voor de desbetreffende opleidingsoriëntatie. Het slotexamen richt zich primair op de eindtermen die samenhangen met de volgende kerncompetenties:

- Zelfstandig richting en uitvoering geven aan assurance-opdrachten, aan assurance verwante opdrachten en overige opdrachten;
- Zich rekenschap geven van de maatschappelijke rol van de accountant, hiernaar in overeenstemming met de fundamentele beginselen, genoemd in de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants, handelen en daarbij het algemeen belang voorop stellen;
- In zijn beroepsuitoefening de vereiste professioneel kritische instelling toepassen om tot zelfstandige en professionele oordeelsvorming te komen;
- Verantwoording afleggen over het eigen functioneren als accountant;
- Helder, begrijpelijk en overtuigend communiceren.

De kandidaat laat zodoende zien dat hij/zij de eindtermen die zien op de vaktechnische kennis en vaardigheden op het vereiste niveau beheerst en tevens de juiste houding en het juiste gedrag kan tonen (eindtermen die zien op ethiek/soft skills).

Het slotexamen betreft een mondeling examen (van 1,5 uur), waarin getoetst wordt of de kandidaat kwalificeert als beginnend beroepsbeoefenaar voor de oriëntatie waarvoor hij/zij heeft gekozen. Het slotexamen wordt afgenomen door twee examinatoren, waarvan er één verbonden is aan een theoretische opleiding en één werkzaam is in de beroepspraktijk (van de oriëntatie waarin de student afstudeert).

Voor deelname aan het slotexamen geldt dat de kandidaat het theoretisch getuigschrift heeft behaald en het praktijkdeel van de opleiding heeft afgerond.

Aanvullend geldt als eis dat de kandidaat de theorieopleiding niet langer dan vijf jaar voor de datum van het slotexamen heeft afgerond. Is dat niet het geval dan dient de kandidaat, voordat deze kan deelnemen aan het mondelinge examen, eerst een theoretisch actualiteitsexamen af te leggen bij een opleiding die beschikt over een aanwijzing van CEA. Dit stimuleert een zoveel mogelijk parallel lopen van theorie- en praktijkopleiding. De Stuurgroep adviseert in dit verband de Raad voor de Praktijkopleidingen om de eis voor toelating tot het derde jaar van de praktijkopleiding los te laten dan wel te versoepelen.

Met het behalen van het slotexamen wordt de (praktijk)opleiding formeel afgerond.

Bijlage 1 Samenstelling Stuurgroep Herziening Eindtermen

- Jeroen Buchel (plv. secretaris), Hoofd Educatie en Praktijkopleidingen NBA
- Dr. Hans B. Duits RA, lector Financieel-economische Advisering bij Innovaties, HU Business School Utrecht, University of Applied Sciences
- Prof.dr. Martin Hoogendoorn RA (plv. voorzitter), hoogleraar Financial Accounting aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, voorheen partner bij EY
- Femke Jochems MSc (secretariaat), Junior beleidsmedewerker CEA
- Jan-Paul Leerentveld RA RE (secretaris), Secretaris CEA
- Drs. Roderik Meeder RA, Directeur Bedrijfsmanagement Rabobank Amersfoort, voormalig voorzitter ledengroep AIB van de NBA
- Prof.dr. Roger Meuwissen RA, hoogleraar Control and Auditing, Maastricht University
- Marisa Noronha MSc RA, Manager Audit Mazars, Bestuurslid NBA Young Professionals
- Elly van der Velden AA, Bureau Vaktechniek BDO, bestuurslid Raad voor de Praktijkopleidingen NBA
- Prof.dr. Philip Wallage RA (voorzitter), hoogleraar Auditing Universiteit van Amsterdam en Vrije Universiteit, voorheen partner KPMG
- Karin van Wijngaarden AA RA CB, Partner Grant Thornton Accountants en Adviseurs B.V., voormalig bestuurslid NBA
- Drs. Robert Wagenaar, Directeur International Tuning Academy Groningen (adviseur stuurgroep)

Redactieraad

- Jeroen Buchel
- Femke Jochems MSc
- Prof.dr. Martin Hoogendoorn RA
- Jan-Paul Leerentveld RA RE
- Prof.dr. Philip Wallage RA

Bijlage 2 Samenstelling Werkgroepen

Horizontale werkgroepen (per vakgebied)

Audit & Assurance

- Patrick van Belkom AA
- Dr. Joost van Buuren RA
- Raymond Cobussen RA
- Prof.dr. Peter Eimers RA
- Jacques Koenen RA
- Prof.dr. Barbara Majoor RA (voorzitter)
- Leo Straathof RA
- Karin van Wijngaarden AA RA CB

Financial Accounting

- Dr. Arjan Brouwer RA
- Drs. Alidus Dannenberg RA
- Wim Hoffmann RA
- Prof.dr. Martin Hoogendoorn RA (voorzitter)
- Elly van der Velden AA
- Prof.dr.mr. Frans van der Wel RA

Internal Control Accounting Information Systems

- Jon Bergsma RA
- Drs. Mona de Boer RA EMITA
- Prof.dr. Oscar van Leeuwen RA
- Drs. Roderik Meeder RA
- Prof.dr. Roger Meuwissen RA (voorzitter)
- Drs. Maarten Veltman RA
- Prof.dr. Hans Verkruijsse RA RE

Financiering

- Prof.dr. Abe de Jong
- Piet de Keijzer (voorzitter)
- Dr. Maaïke Lycklama a Nijeholt

Management Accounting & Control

- Antoine Blijlevens
- Prof.dr. Jan Bouwens (voorzitter)
- Drs. Wil van Erp
- Prof.dr. Frank Verbeeten MBA

Strategie, Leiderschap en Organisatie

- Frans van Luit AA
- Paul Steman RA
- Prof.dr. Hans Strikwerda (voorzitter)

Boekhouden

- Drs. Jurroen Cluitmans
- Prof.dr. Henk Langendijk (voorzitter)
- Drs. Bram Luteyn
- Marisa Noronha MSc RA

Economie

- Drs. Jurroen Cluitmans (voorzitter)
- Wilco Haar
- Frans van Luit AA
- Prof.dr. Tom van Veen (review)

Fiscaliteit

- Prof.dr. Irene Burgers (voorzitter)
- Mr.drs. Bas Herrijgers
- Mr.drs. Bart Jonker
- Prof.dr. Gérard Kampschöer (review)
- Mr. Ineke Takke
- Mr. Gerdien Vlot AA RB (review)
- Mr. Hans Zwagemaker

Gedrag, Ethiek en Besluitvorming

- Dr. Olof Bik RA
- Prof.dr. Paul Jansen
- Prof.dr. Philip Wallage RA (voorzitter)

Recht

- Mr. Cees van Geffen (voorzitter)
- Mr. Kathelijne Pennings
- Mr. Ilona Willemars
- Prof.dr.mr. Peter van der Zanden RA (review)

Statistiek

- Drs. Henk Geuverink
- Prof.dr. Jacques de Swart MBA (voorzitter)

Verticale werkgroepen (oriëntatie 'Accountancy')

Finance

- Simone Folkers-de Bruijn RA MSc
- Gabriel van Luitgaarden RA
- Drs. Roderik Meeder (voorzitter)
- Coen Reinders RA

MKB

- Bert van Asselt RA AA
- Dirk van der Bij RA
- Gert van den Brink AA
- Dr. Hans Duits RA (voorzitter)
- Drs. Tom Koning
- Elly van der Velden AA
- John Weerdenburg AA

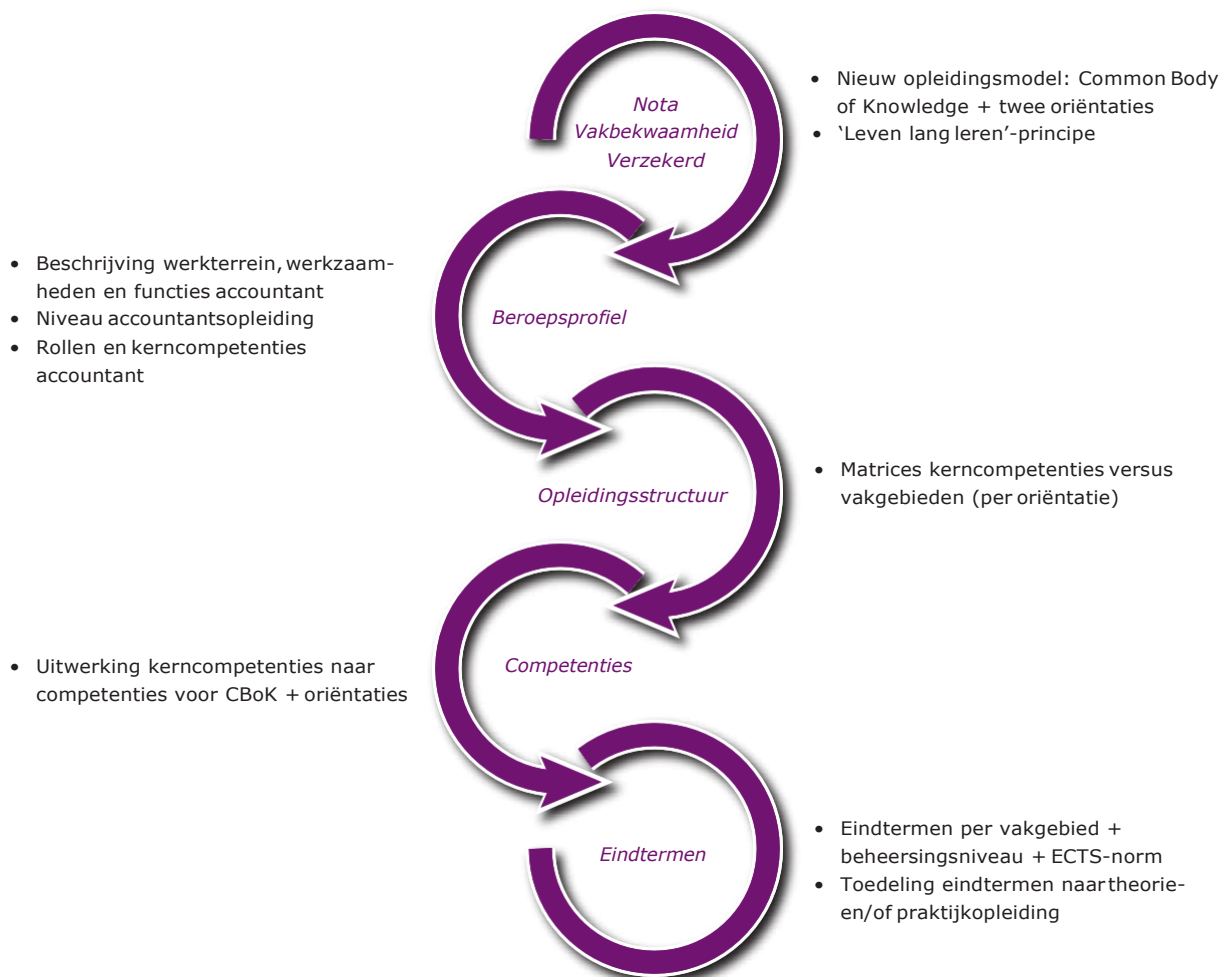
Bijlage 3 Samenstelling Klankbordgroep

- Drs. Peter Bommel RA CPA, CEO Deloitte Nederland
- Drs. Michele Calkhoven RA, vertegenwoordiger VAAC, Mica Accountancy
- Paul Dinkgreve RA, voorzitter SRA, JAN© Accountants & Belastingadviseurs B.V.
- Prof. Hans Gortemaker RA, hoogleraar accountancy aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam
- Prof.dr. Tom Groot, hoogleraar Management Accounting, afdelingshoofd en directeur Amsterdam Research Center in Accounting aan de Vrije Universiteit Amsterdam
- Guus Ham, Directeur Novak
- Ingrid Stommels-Verrijdt RA, vertegenwoordiger ACS, coördinator Post hbo AA opleiding Fontys Hogeschool Financieel Management
- Drs. Bert Tuinsma RA, voorzitter Raad voor de Praktijkopleiding
- Jacques Vervuurt RA RC, bestuurslid Vereniging van Registercontrollers, Interim manager Haagse Hogeschool
- Anneke van Zanen-Nieberg RA, Algemeen Directeur Auditdienst Rijk, Ministerie van Financiën

Bijlage 4 Ontwikkelproces nieuwe eindtermen

Het proces van ontwikkeling van de nieuwe eindtermen is hieronder schematisch weergegeven.

Proces ontwikkeling nieuwe eindtermen

Bijlage 5 Afbakening assurance werkzaamheden naar oriëntatie

Deze bijlage bevat een toelichting op de afbakening van assurance werkzaamheden binnen het nieuwe opleidingsmodel met twee oriëntaties zoals ook opgenomen in de nieuwe Verordening op de beroepsprofielen van de NBA (Stcrt-2015-31706). Hierbij is gekozen voor een principle-based benadering en niet voor een (uitputtende) opsomming van assurance werkzaamheden waarop studenten worden voorbereid in de oriëntaties.

Uitgangspunt voor elke accountant is het fundamentele beginsel dat hij professionele diensten vakbekwaam en zorgvuldig uitvoert. Dit betekent o.m. dat een accountant een deugdelijke grondslag moet hebben voor de mededelingen die hij doet. Een minimumvereiste voor deugdelijke grondslag is dat de accountant door opleiding en ervaring in staat moet zijn om een opdracht volgens het vereiste kwaliteitsniveau en op basis van actuele ontwikkelingen in de praktijk, wet- en regelgeving en technieken uit te voeren. Een accountant zal bij opdrachtaanvaarding derhalve altijd moeten nagaan of hij in staat is de betreffende opdracht vakbekwaam en zorgvuldig uit te voeren. In het nieuwe opleidingsmodel wordt het curriculum van de accountantsopleiding zodanig ingericht dat accountants die een bepaalde oriëntatie hebben gevolgd, in beginsel geëquipeerd zijn om bepaalde typen van assurance werkzaamheden te verrichten.

De accountantsopleiding met de oriëntatie 'Assurance' leidt op voor de assurance functie in de ruimste zin van het woord, waaronder de wettelijke controle van jaarrekeningen (ex art. 2:393 BW). Dit betekent dat in de opleiding veel aandacht moet worden besteed aan alle soorten assurance werkzaamheden die accountants kunnen verrichten. Het accent zal hierbij liggen op de uitvoering van (wettelijke) controleopdrachten van financiële verantwoordingen. Het maakt daarbij niet uit of sprake is van wettelijk verplichte of vrijwillige controleopdrachten. De toepassing van de controlestandaarden verschilt hierbij immers niet. Ook alle assurance-opdrachten die afgeleid zijn of worden van de gecontroleerde jaarrekening vallen binnen deze oriëntatie. Accountants die de opleiding met de oriëntatie 'Assurance' hebben voltooid, kwalificeren om als externe accountant in de zin van art. 1, eerste lid onder f van de Wet toezicht accountantsorganisaties bij de AFM ingeschreven te worden.

De accountantsopleiding met de oriëntatie 'Accountancy' leidt onder meer op voor de in het MKB-werkzame accountant die zowel bepaalde assurance werkzaamheden als andersoortige werkzaamheden op het gebied van accountancy verricht. De opleiding met de oriëntatie 'Accountancy-MKB' wordt zodanig ingericht dat afgestudeerde accountants in beginsel in staat zijn beoordelingsopdrachten en andere assurance-opdrachten uit te voeren. Voor andere assurance-opdrachten geldt de aanvullende eis dat het opdrachten betreft:

- ten behoeve van een beperkte kring van gebruikers (besloten verkeer), met een doelstelling van de opdracht en de rapportage die specifiek is afgestemd op de gebruikerskring,
- met een beperkte complexiteit en waarbij geen sprake is van het gebruik maken van complexe interne beheersings- (incl. IT-) systemen, en
- waarvan de gegevens van het te toetsen object niet zijn ontleend aan een gecontroleerde jaarrekening.

Bijlage 6 Voorstel toetsprotocol

De kwaliteit van toetsing is een voorwaarde om te borgen dat studenten aan de vastgestelde eindtermen, en daarmee aan de eindkwalificaties voor beginnend beroepsbeoefenaar, hebben voldaan. Toetsen moeten derhalve op zorgvuldige en verantwoorde wijze worden ontworpen, uitgevoerd en geanalyseerd. Dit toetsprotocol bevat een voorstel van de eisen waaraan de toetsing van de eindtermen dient te voldoen. Dit voorstel dient nader uitgewerkt te worden door CEA.

Algemene eisen toetsing

De instelling respectievelijk opleiding dient m.b.t de toetsing/beoordeling van de eindtermen te voldoen aan de volgende vereisten:

1. Instellen van een examencommissie voor de opleiding (of een combinatie van opleidingen) en de werkwijze van de examencommissie beschrijven.
2. Vaststellen en publiceren van een onderwijs- en examenregeling voor de opleiding.
3. Beschikken over een orgaan waar studenten klachten en geschillen met betrekking tot de beoordeling/toetsing aan kunnen voorleggen en waarbij de procedure is vastgelegd.
4. Beschikken over een regeling voor inzage.
5. Borgen van de kwaliteit van het toetsings-/beoordelingsinstrumentarium door:
 - a) het beschrijven van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van alle actoren die betrokken zijn bij de beoordeling/toetsing van de eindtermen;
 - b) het vaststellen van een toetsbeleid;
 - c) het opstellen van een toetsmatrix of toetsmatrices, waarin voor alle eindtermen is aangegeven op welke wijze deze getoetst zullen worden;
 - d) aan kunnen tonen dat de gehanteerde toetsen voldoen aan de algemeen erkende kwaliteitscriteria voor toetsen, waaronder in ieder geval: validiteit, betrouwbaarheid, bruikbaarheid, objectiviteit, transparantie en feedback;
 - e) het borgen en bevorderen van de kwaliteit van de beoordelaars/examinatoren, waaronder de toepassing van het vier-ogen principe voor de beoordeling van de landelijke toetsing.
6. Hanteren van een mix van algemeen gebruikte toets-/beoordelingsvormen die aansluiten bij het gewenste beheersingsniveau van de eindtermen (vergelijk de piramide van Miller (1990) met bijpassende toetsvormen van Van Berkel et al, 2014), waarbij de eindtermen van de kernvakken en profielvakken op eindniveau in ieder geval d.m.v. een summatieve, schriftelijke toets worden getoetst.

Bijlage 7 Stappenplan Tuning methodiek

Tuning step	Ontwikkeling nieuwe eindtermen
1. Determine need and potential - Consult stakeholders to verify that degree is needed. - Decide whether the programme proposed satisfies established or new professional and/or social demands.	CEA-NBA: Proces totstandkoming en resultaten nota Vakbekwaamheid Verzekerd, welke uitgangspunt is voor de herziening van de eindtermen.
2. Define the profile and the key competences - Identify the main discipline(s)/subject area(s) which form the basis of the degree programme - Specify whether the focus of the degree programme is to be general and/or specialist. - Decide on the orientation of degree programme. - Identify and describe the potential fields/sectors where its graduates may find employment. - Identify and describe its contribution to developing citizenship and personal culture. - Identify the Key Programme Competences, making if possible a distinction between generic and subject specific competences, most relevant for the degree programme proposed (up to 15). - Formulate these key generic and subject specific competence in greater detail.	- NBA: Verordening op de beroepsprofielen geeft invulling aan meeste aspecten (tot en met kerncompetenties). - Instellingen kunnen aanvullend eigen profilering van opleiding vorm geven. - Het formuleren van de kerncompetenties is een activiteit voor de Stuurgroep.
3. Formulate the Programme Learning Outcomes Formulate the Programme Learning Outcomes related to the Key Programme Competences identified (up to 15 to 20).	CEA: Eindtermen accountantsopleiding op programmaniveau (CBoK en beide oriëntaties).
4. Decide whether to 'modularise' or not - Decide whether each course unit should carry a set number (e.g. 5 or its multiples) or carry a random number based on the workload foreseen. - Allocate ECTS credits to each course unit, based on convention that a semester carries 30 ECTS credits and a normal academic year 60 ECTS credits.	CEA: Eindtermen accountantsopleiding weergegeven per vakgebied met ECTS-norm. Instellingen bepalen vakken/modules van curriculum.
5. Identify competences and formulate learning outcomes for each module - Select the generic and subject specific competences to be formed or enhanced in each module on the basis of the Key Programme Competences identified under step 3. - Formulate the learning outcomes for each competence to be developed in the course unit.	Instellingen zijn verantwoordelijk voor vertaling eindtermen per vakgebied naar modules van de opleiding en moeten kunnen aantonen dat daarmee alle eindtermen adequaat gerealiseerd (kunnen) worden.

Tuning step	Ontwikkeling nieuwe eindtermen
6. Determine the approaches to teaching, learning and assessment • Decide how the competences can best be (further) developed and assessed, to achieve the intended learning outcomes. • Foresee a variety of approaches to learning, teaching and assessment.	Instellingen zijn in beginsel hiervoor verantwoordelijk, maar er is sprake van een vorm van landelijke examinering en sturing d.m.v. een toetsmatrix.
7. Check whether the key generic and subject specific competences are covered • Check progression paths of the key generic and subject specific competences identified. • Check whether all programme key generic and subject specific competences are covered by the modules/course units.	Instellingen zijn hiervoor verantwoordelijk.
8. Describe the programme and the course units • Prepare a programme description and course unit descriptions on the basis of the profile, key Programme Competences, Programme Learning Outcomes, allocation of credits and the teaching, learning and assessment approaches identified.	Instellingen zijn hiervoor verantwoordelijk.
9. Check balance and feasibility • Check whether the completed programme is balanced in terms of the effort it requires and the competences to be achieved. • Check whether the credits have been allocated on sound principles and that the students can complete the individual units and the whole programme within the allotted time.	Instellingen zijn hiervoor verantwoordelijk.
10. Implement, monitor and improve • Implement the degree programme and its components according to a clear structure and transparent implementation plan. • Monitor the degree programme and its components by making use of both student and staff questionnaires to evaluate teaching, learning and assessment, as well as output information in terms of success rates. It is also advised to make use of the Tuning Checklist for Curriculum Evaluation included in annex 2 of the publication. • Use a feedback and feed forward system to analyse the outcomes of the evaluations and expected developments in the field with respect to society as well as to academia. • Use the information collected to enhance the degree programme and its components.	Instellingen zijn hiervoor verantwoordelijk en dienen een adequaat kwaliteitssysteem te implementeren. CEA: - Periodiek actualiseren eindtermen (i.s.m. opleidingen/beroepenveld) - Toezicht op naleving eindtermen (via aanwijzen opleidingen en toezicht op eindtermen praktijkopleiding)

Bijlage 8 Overzicht geraadpleegde documentatie

- A Tuning guide to formulating Degree Programme Profiles, Lokhoff, Janneke et al, 2010, www.unideusto.org/tuningeu/
- A Tuning-Ahelo conceptual framework of expected/desired learning outcomes in engineering, OECD, 2009
- Bloom's Verbs and Matching Assessment Types, St. Edward's University Center for Teaching Excellence, 2001
- CanMEDS rollen en de belangrijkste aandachtspunten per rol, Opleidingsinstituut Geneeskunde, Erasmus MC
- Common Content professional accountancy qualifications, learning outcomes and knowledge, 2011, www.commoncontent.com
- Common Content professional accountancy qualifications, skills framework, 2011, www.commoncontent.com
- Competence-based learning, A proposal for the assessment of generic competences, Tuning, 2008, www.unideusto.org/tuningeu/
- Data-analyse voor de Audit functie, Gerard Bottemanne, onderzoeksbureau GBNEED, 2015
- Datadriven Education 3.0, Coney, drs Pieter de Kok RA, 2015
- Discussierapport "Op de toekomst voorbereid", Commissie Onderwijs Fusie NBA, oktober 2012
- ECTS Users'Guide, Directorate-General for Education and Culture, 2009
- Educational Design, A CanMEDS guide for the health professional, Sherbino and Frank, 2011
- Eindtermen praktijkopleiding Accountantsopleiding 2011, CEA
- Eindtermen theoretische Accountantsopleiding 2008, update 2014/1.7, Commissie Eindtermen Accountantsopleiding, 2007
- Guide to Writing Module Learning Outcomes at DCU, Learning Innovation Unit, Henry, 2009
- Handleiding Regelgeving Accountancy (HRA), NBA, 2015
- How to use learning outcomes and assessment criteria, Gosling, David and Jenny Moon, 2001
- Huisartsopleiding Nederland, 2011
- ICT-rapport kansen en bedreigingen voor de MKB accountant, NBA, 2015
- IFAC International Education Standards 1-8, International Accounting Education Standards Board, 2014
- Kwaliteit van toetsing onder de loep, Sluijsmans e.a., Garant, 2015
- Landelijk Toetsplan, Project Vernieuwing Huisartsopleiding, 2006
- Maintaining the Relevance of the Uniform CPA Examination, AICPA Board of Examiners, 2014
- Nota Vakbekwaamheid Verzekerd, NBA en CEA, 2014
- Piramide van Miller, 1990, www.icto.ic.uva.nl/surf/nl_portfolio/Handboek/Hoofdstukken/2-Plaatsbepaling.htm
- Programme Competences and Programme Learning Outcomes, part E. Key Competences Achieved on Programme Completion, www.unideusto.org/tuningeu/
- Proposed Framework for International Education Standards (2014), International Accounting Education Standards Board, International Federation of Accountants, 2014
- Protocol toetsing en beoordeling in de huisartsopleiding, werkgroep Toetsing
- Raamplan Artsopleiding, projectgroep o.l.v. Van Herwaarden, 2009
- Rapport Adviescommissie Herziening Eindtermen, Een accountantsopleiding op maat voor het maatschappelijk verkeer, 2012
- The chartered professional accountant competency map, understanding the competencies a candidate must demonstrate to become a CPA, Chartered Professional Accountants of Canada, 2012
- The CPA competency map knowledge supplement, Chartered Professional Accountants of Canada, 2012
- The UFE Candidates' Competencies map, Understanding the Professional Competencies Evaluated on the UFE, Chartered Professional Accountants of Canada, 2013
- Theorie en Praktijk Verweven, Advies van de commissie Integratie Theorie- en Praktijkopleidingen tot AA en RA, 2014

- Vernieuwing accountantscontrole gemeenten, Depla, juli 2015
- Verordening op de Beroepsprofielen, NBA, juni 2015
- Visiedocument over het beroep van de Financieel Professional, NBA-VRC, 2014
- Werkwoorden bij beheersingsniveaus van Bloom, www.utwente.nl/mb/onderwijs/organisatie/onderwijsbeleid/toetsbeleid/Job%20Aid/meer_werkwoorden_leerdoelen/
- Writing and using good learning outcomes, Baum, David, 2009
- Writing and Using Learning Outcomes. A Practical Guide. Kennedy, Declan, 2007

Antonio Vivaldistraat 2-8

1083 HP Amsterdam

Postbus 7984 (1008 AD)

E info@cie-ea.nl

T +31203010421